

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Iveta Molatová

**Právní postavení a působnost Českého
statistického úřadu**

Rigorózní práce

Tematický okruh: správní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 10. 6. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 252 592 znaků včetně mezer.

rigorozantka

V Praze dne 10. 6. 2023

Úvod.....	1
1. Statistika – pojem, historie a základní terminologie	2
1.1. Pojem.....	2
1.2. Historie	6
1.2.1. Světová historie	6
1.2.2. Česká historie	9
1.3. Základní terminologie.....	11
1.3.1. Statistická jednotka	11
1.3.2. Statistický znak	11
1.3.3. Statistický soubor	12
1.3.4. Statistický ukazatel.....	13
1.3.5. Statistický údaj	13
1.3.6. Statistický index	13
1.3.7. Statistické zjišťování	14
2. Chyby a manipulace aneb jak lhát se statistikou.....	22
2.1. Druhy chyb a způsoby manipulace.....	22
2.1.1. Průměr, medián a modus	23
2.1.2. Nadsazení a snížení	25
2.1.3. Bez vysvětlivek	26
2.1.4. Kauzalita, nebo jen korelace?.....	28
2.1.5. Grafy a obrázky.....	30
2.2. Role ČSÚ.....	32
3. Mezinárodní statistické organizace, zahraniční statistické úřady, komerční a jiné subjekty	33
3.1. Evropský statistický systém.....	33
3.1.1. EUROSTAT	34
3.1.2. Výbor pro evropský statistický systém	34
3.1.3. Statistické zásady	35
3.1.4. Statistická kvalita	35
3.1.5. Kodex evropské statistiky	36
3.1.6. Evropský statistický program.....	37
3.1.7. INTRASTAT.....	38
3.2. Statistická komise OSN a Statistická divize OSN.....	39
3.3. Mezinárodní statistický institut a Mezinárodní asociace pro oficiální statistiku.....	40
3.4. NATO	41
3.5. Sousední statistické úřady	42
3.5.1. Slovenský statistický úřad.....	42
3.5.2. Německý statistický úřad	43

3.5.3.	Polský statistický úřad.....	44
3.5.4.	Rakouský statistický úřad.....	44
3.6.	Komerční a jiné subjekty	46
3.6.1.	Gallupův ústav.....	46
3.6.2.	CVVM.....	47
3.6.3.	STEM	47
4.	Vznik ČSÚ a jeho historičtí předchůdci.....	48
4.1.	Vývoj do vzniku Zemského statistického úřadu.....	48
4.2.	Zemský statistický úřad	49
4.3.	Státní úřad statistický.....	50
4.4.	Ústřední statistický úřad	51
4.5.	„Obnovený“ Státní úřad statistický	51
4.6.	Ústřední úřad státní kontroly a statistiky a Státní statistický úřad	52
4.7.	Český statistický úřad	53
5.	Postavení a působnost obecně – typové rozdělení agend, pravomoc ČSÚ	54
5.1.	Pojmové vymezení působnosti	54
5.2.	Pojmové vymezení pravomoci	55
5.3.	Pojmové vymezení příslušnosti	55
5.4.	Kompetenční zákon	57
5.5.	Zákon o státní statistické službě	59
5.5.1.	Definiční vymezení ZSSS	59
5.5.2.	Postavení ČSÚ dle ZSSS.....	60
5.5.3.	Pravomoc požadovat a využívat údaje	65
5.5.4.	Zpravodajská povinnost	65
5.5.5.	Statistické zjišťování	66
5.6.	Vybrané aspekty ČSÚ jako správního orgánu.....	70
5.6.1.	Nečinnost.....	70
5.6.2.	Sankční pravomoc	75
5.7.	Organizační struktura ČSÚ – krajské správy a vnitřní členění ČSÚ.....	77
5.8.	Jiné statistické orgány než ČSÚ	78
5.8.1.	Ministerstva.....	78
5.8.2.	ÚZSI.....	78
5.8.3.	Celní správa.....	79
6.	Zemědělská statistika, zjišťování a soupisy	80
6.1.	Zemědělská statistika.....	80
6.2.	Zemědělská zjišťování a agrocenzy.....	80
6.3.	Zemědělské soupisy.....	81

6.4. Povaha zemědělského výkazu	81
7. Sčítání lidu, domů a bytů.....	83
7.1. Zákonná úprava	83
7.2. Jednorázový, drahý a neústavní zákon?	84
7.3. „Malé“ sčítání lidu.....	85
7.4. Vyplňování národnosti	86
8. Sestavování národních účtů.....	87
8.1. Pojmové vymezení	87
8.2. Sektory národních účtů.....	88
8.3. Ukazatele národních účtů	88
9. Zpracování výsledků voleb	89
9.1. Volební zákony.....	89
9.2. Role ČSÚ.....	90
10. Spolupráce s jinými úřady a institucemi a využívání zjištěných dat.....	92
10.1. Shrnutí stávajícího stavu	92
10.2. Úvahy de lege ferenda.....	94
Závěr.....	95
Seznam nejčastěji používaných zkratk	1
Seznam použitých zdrojů	2
Právní postavení a působnost Českého statistického úřadu	11
Abstrakt	11
Klíčová slova:.....	11
Legal status and competencies of the Czech Statistical Office	12
Abstract	12
Klíčová slova:.....	12

Úvod

O významu „tvrdých čísel“ netřeba v dnešní moderní společnosti pochybovat. Statistickými či pseudostatistickými údaji se v současnosti ohání kdekdo – od politické reprezentace, přes všudypřítomnou reklamu, až po nut(d)né grafy v zaměstnání.

Avšak statistika přece nuda je... Nebo není? Jisto je, že má cenné údaje. Jaké ale? Jak se takové údaje získávaly a získávají? Lze s nimi nějak manipulovat? Existují nějaké institucionální záruky proti takovým manipulacím? A co to vůbec statistika vlastně je? Kdo všechno se jí zabývá? Nejen na tyto otázky se tato práce pokusí odpovědět, když si současně klade za cíl být spíše jakousi mozaikou skládající ze svých střípků plastický obraz o instituci, která se v České republice statistikou zabývá a k tomu byla také přímo vytvořena, tedy o Českém statistickém úřadu.

Český statistický úřad, stejně jako vědní obor statistiky, nevznikl na zelené louce, nýbrž navazoval na organizační základy svých předchůdců, jako i profitoval z pokroku statistické vědy. I o tom, jakou cestu historicky statistika a její organizace ušly, bude pojednáno – a že to byla pozoruhodná cesta!

Právní postavení Českého statistického úřadu nicméně nesestává jen z toho, že se tento úřad zabývá statistikou. Jak má Český statistický úřad již v názvu, jedná se o úřad. Z toho pro právní postavení Českého statistického úřadu vyplývají zásadní skutečnosti a některé zajímavé otázky, jimiž se tato práce také bude zabývat.

Pro ilustraci toho, jak široké a různorodé pole působnosti Český statistický úřad má, byly k představení vybrány také jeho čtyři konkrétní agendy, oblasti, v nichž se statistické zjišťování realizuje a které jsou pro člověka (bytost závislou na využívání darů země) a státního občana určující – oblast zemědělské statistiky, oblast sčítání lidu, domů a bytů (národního cenzu), oblast národní ekonomiky a oblast voleb.

1. Statistika – pojem, historie a základní terminologie

Nepochybně je žádoucí, aby v dané práci byly definičně osvětleny základní pojmy vážící se k rozebíranému tématu, nejinak tomu bude i v případě této práce. Nejprve, v počáteční kapitole, bude definičně uchopen pojem samotné *statistiky*, dalšími pojmovými určeními se pak zabývá především kapitola věnovaná základnímu terminologickému aparátu. Předem je nicméně ještě vhodné poznamenat, že pro účely této práce z oboru (veřejného) práva, kterými jsou, jak bylo poznamenáno i v úvodu, podat základní obraz o Českém statistickém úřadu jako instituci, o jejím postavení, a popsat úlohy, jež jí byly svěřeny, je prioritní klíčové pojmy spíše představit či obsahově vysvětlit, nikoli je z hlediska statistiky jako *samostatné vědy* přesně a vědecky exaktně vymezit.

Tak jako každý obor přirozeně i statistika se do dnešní podoby postupně historicky vyvíjela, a to jak nejprve co do společných celoevropských, resp. i celosvětových základů, tak i následně svébytně v českých zemích, jak bude v této části rovněž představeno.

1.1. Pojem

Je skutečností, že v případě *statistiky* se jedná o pojem, který je používán běžně a široké veřejnosti je dobře znám, byť jeho obsah může být chápán nepřesně či intuitivně. Jinou věcí je však jeho odborné, vědecké vymezení. Zde je třeba uvést, že, tak jako i v jiných oborech, i co se týče *statistiky*, existuje vícero různých možných vymezení.

Tak např. Pinc statistiku definuje tak, že se tato věda zabývá „zkoumáním stavu a vývoje kvantitativně vyjádřitelných hromadných jevů. Vypracovává metody, které slouží k odhalení pravidelnosti v souborech hromadných jevů, jejichž elementy jsou měnlivé a mají náhodný charakter. Vychází z toho, že takové pravidelnosti jsou tím zřejmější, čím větší je počet jednotek zkoumaného souboru.“¹ Přirozeně pak Pinc dochází k tomu, že „uvedená charakteristika není přesnou definicí a je předběžná. K jejímu plnému pochopení je třeba rozumět pojmem hromadný jev, soubor... Je třeba upozornit též na to, že v odborné literatuře jsou zastávány různé názory na pojetí statistiky a že v souvislosti s tím se statistika tak různě definuje.“²

Rovněž Horáček dochází k tomu, že „pojem statistiky bývá různě definován.“³ Přesto s určitým vymezením přichází také, a to tedy s tím, že „nejčastěji označuje se slovem statistika zvláštní metoda vědeckého bádání, která se definuje jako metoda, která systematickým číselným pozorováním hromadných jevů (souborů) popisuje tyto jevy a snaží se zjistit pravidelnosti, jimiž

¹ PINC, Karel. *Základy statistiky (Vybrané kapitoly)*. II. upravené vydání. Praha: Ústav státní správy, 1984, s. 12.

² Tamtéž.

³ HORÁČEK, Cyril. *Úvod do studia statistiky: nástin přednášek: Část I*. Praha: Spolek československých právníků Všehrad, 1932, s. 3.

se řídí, a závislosti mezi nimi.“⁴ Horáček dále pokračuje zajímavou souvislostí, resp. odkazem na historický význam *statistiky*, „slovo statistika má svůj původ ve středověkém latinském slově *status* (italsky *stato*), které vedle jiných významů značilo též stát, a od italského slova *statista*, státník, což souvisí s původním významem statistiky jako nauky o státu.“⁵

Další definici podává např. Hendl, který uvádí, že „statistika je naukou, jak získat informace z numerických dat. Pomáhá nám při přípravě a provedení výzkumu a při vyhodnocení získaných výsledků. Poskytuje prostředky a koncepty, které umožňují pracovat s výsledky tak, abychom porozuměli určitému problému.“⁶

Pozoruhodný postřeh ohledně definice ústředního pojmu této práce lze nalézt též u Cyhelského, jenž přichází s tím, že „objasnění pojmu statistika je dosti obtížné, přestože v současné době snad každý něco o statistice ví, a má tedy o ní nějakou představu. Názory statistických laiků na statistiku se totiž pohybují ve velmi širokém prostoru od přeceňování významu statistiky a jejích možností až po naprostou nedůvěru, a tedy podcenění jejího významu. Důvěra některých v neomezené možnosti statistiky je objektivně dána tím, že jedním z velmi důležitých nástrojů statistiky je matematika, která je ve všeobecné úctě.“⁷

Cyhelský posléze pokračuje, že „statistika vznikla z úředních zjišťování, universitní státovědy, politické aritmetiky a teorie pravděpodobnosti.“⁸ „Slova *statistický*, *statistik* a *statistika* mají svůj kořen v latinském slově ‚status‘ (= ‚stav‘). Z latinského slovního spojení ‚status rei publicae‘ (= ‚stav věci veřejné‘) se vyvinulo italské slovo ‚stato‘ (= ‚stát‘), od něhož byla odvozena v XVI. – XVII. století italská slova ‚státistico‘ (= ‚statistický‘ a též ‚statistik‘) a poněkud později i ‚státistica‘ (= ‚statistika‘). Statistikové byli velmi cenění vzdělaní muži, kteří byli výbornými znalci důležitých státních záležitostí (statistických poznatků). Statistika měla tedy tehdy význam souhrnu znalostí o významných státních záležitostech.“⁹ Navazující výklad, v němž je objasnována proměna této „nauky o státu“ na „moderní statistiku“ se již více dotýká podrobnějších dějin statistiky, pročez v tomto bodě lze jeho interpretaci opustit, když citované je pro pochopení významu pojmu *statistika* v základních obrysech dostačující. Přesto je však užitečné seznámit se ještě s několika ostatními vymezeními *statistiky*, tak jak je podávají někteří další autoři.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

⁶ HENDL, Jan. *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál, 2004, s. 17.

⁷ CYHELSKÝ, Lubomír, Jana KAHOUNOVÁ a Richard HINDLS. *Elementární statistická analýza*. 2. doplněné vydání. Praha: MANAGEMENT PRESS, Ringier ČR, 1999, s. 13.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž, s. 14.

Tak např. Neubauer trefně podotýká, že „v současné době se pojem *statistika* používá v různých významech, v různých souvislostech a také s ohledem na různé praktické situace. V praktickém životě se můžeme setkat se čtyřmi různými významy, které spolu souvisí. Statistikou se rozumí:

- a) vědní disciplína, která se zabývá sběrem, zpracováním a vyhodnocováním statistických údajů,
- b) číselné i nečíselné údaje nebo souhrn údajů o hromadných jevech,
- c) praktická činnost, která vede k získání informací – údajů o zkoumaných jevech,
- d) instituce, která provádí praktickou statistickou činnost nebo tuto činnost řídí.“¹⁰

Taktéž Řezanková akcentuje, že pojmově lze *statistiku* uchopit z různých pohledů.¹¹ Z praktického pohledu, kterým ponejvíce se tato práce zabývá, je pak signifikantní rovina, v rámci níž je statistika „činnost, kterou jsou získávány údaje o hospodaření podniků a o hospodářské situaci různých územních celků a států. Stanovují se určité statistické ukazatele, které se sledují. Zjištěné hodnoty pak mohou být porovnávány, a to jednak prostorově (mezi územními celky), jednak v čase.“¹²

Mnohovrstevnatost *statistiky* lze nalézt také u Hindlse. „Jednou jsou tak nazývány vyplněné statistické výkazy či dotazníky, nejrůznější číselné údaje uveřejněné ve sdělovacích prostředcích, jindy organizace určitého statistického zjišťování nebo zpracování jeho výsledků, často také nejrůznější poznatky o metodách, které statistika používá. Slovo statistika lze tedy chápat nejméně ve trojím pojetí. Jednak jako číselné údaje o hromadných jevech, dále jako praktickou činnost, spočívající ve sběru, zpracování a vyhodnocování údajů, a konečně jako teoretickou disciplínu, jež se zabývá metodami, sloužícími k odhalování zákonitostí při působení podstatných, relativně stálých činitelů na hromadné jevy, tj. jevy vyskytující se v masovém měřítku u velkého počtu jedinců (prvků).“¹³

Zmíněné tři významy *statistiky* (v dalším svém díle) rozeznává např. též již zmíněný Pinc.¹⁴

Ačkoli je z výše příkladmo uvedených definičních vymezení patrné, že *statistika* je dynamickým jevem, je z nich ovšem také viditelné, že se z podstatné části shodují, což je jistě přirozené, když popisují jeden a tentýž fenomén. Lze tak pro účely této práce z výše podaných

¹⁰ NEUBAUER, Jiří, Marek SEDLAČÍK a Oldřich KRÍŽ. *Základy statistiky: aplikace v technických a ekonomických oborech*. 2., rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 19.

¹¹ Srov. ŘEZANKOVÁ, Hana, Tomáš LÖSTER a Zdeněk ŠULC. *Úvod do statistiky*. Vydání 2. přepracované. Praha: Oeconomica, 2019, s. 7.

¹² Tamtéž.

¹³ HINDLS, Richard, Markéta ARLTOVÁ, Stanislava HRONOVÁ, Ivana MALÁ, Iva PECÁKOVÁ a Hana ŘEZANKOVÁ. *Statistika v ekonomii*. Průhonice: Professional Publishing, 2018, s. 14.

¹⁴ PINC, Karel. *Úvod do statistiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1978, s. 6.

definic souhrnně vyvodit a uzavřít, že *statistikou* se coby vědní disciplínou rozumí věda, která se zabývá teoretickými východisky a postupy, jak získávat, zkoumat a následně vyhodnocovat hromadné, popř. masové jevy, nalézat mezi nimi či jinými úkazy spojitosti a činit ze zjištěných informací závěry, které mají (nebo mají ambici mít) obecnější platnost. Mimo této teoretické roviny je možno hovořit také o *statistice* z praktického, aplikovaného pohledu, tedy v podstatě o jednotlivých, oborových výstupech, přinášejících konkrétní statistická zjištění, konkrétní informace o dotazovaných jevech. S trochou nadsázky se pak dá definiční exkurz zakončit spolu se Swobodou, který poznamenal, že: „Před více než 100 lety napsal Gustav Rümelin, že existuje nejméně 63 definic pojmu ‚statistika‘.“¹⁵

¹⁵ SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. Praha: Svoboda, 1977, s. 19.

1.2. Historie

Pokud předchozí kapitola měla za cíl přiblížit *statistiku* pojmově, nyní je načase zabývat se jejím dějinným vývojem. Přestože jistě nelze přehlédnout, že dějiny, ať již např. vzato geograficky, určitého státního celku či, pojato všeobecně, jakéhokoli fenoménu se neodvíjí izolovaně, ale vždy do nějaké míry reagují na celosvětový kontext, je nicméně účelné věnovat se historickým milníkům jak globálně, tak i specificky ve vztahu k českým zemím. Ačkoli historie statistiky bezesporu je bohatá, jak by měly naznačit i následující řádky, klade si tato kapitola za cíl „toliko“ upozornit na zásadní vývojové předěly, které se v minulosti odehrály.

1.2.1. Světová historie

Jisté prapočátky statistiky či, jinak vyjádřeno, jakési „prekursory“, předzvěsti je možno vysledovat dokonce již v pravěku, jak upozorňuje i Kačerová, když v neolitu se jazyk a myšlení rozvinulo již natolik, že to dovolilo vznik a používání abstraktních pojmů, kterými byly číslovky.¹⁶ Kačerová dále ilustruje registraci údajů o počtech rozličnými způsoby a na rozličných médiích, jakými byly kupř. zářezy na kosti nebo holi (tzv. vrubovky), či uzlíky na provaze, dále pak obléžky, popř. zmiňuje též lastury řazené do skupin.¹⁷

Od v zásadě „primitivních“ záznamů o počtech se posléze lidstvo v éře starověkých civilizací posunulo již k evidenci. Bylo tomu tak přirozeně především proto, že vládnoucí panovníci chtěli mít přehled o své zemi, o výběru daní, o počtu obyvatel.¹⁸ Neubauer uvádí, že takové záznamy, tedy záznamy o sčítání obyvatel a majetku, lze nalézt již v písemnostech starých Babyloňanů z období před rokem 3 800 př. n. l. a dále pro vznik a rozvoj statistiky akcentuje první městské státy ve 3. a 2. tisíciletí př. n. l. v Egyptě, Číně, Mezopotámii, Palestinou, Řeckem či Římem.¹⁹ Podobně jako Kačerová²⁰ i Neubaauer přichází s logickým vysvětlením, že raný rozvoj statistiky byl způsoben potřebou získání informací důležitých pro daňové účely, jako jsou kvantitativní informace o území, obyvatelstvu, zemědělství, obchodu nebo řemeslech.²¹ Řezanková jako příklad aplikace postupů podobajících se současným statistickým metodám uvádí, že: „U chrámu v Edfu v Egyptě se nachází měrný válec, kterým se měřila výška hladiny Nilu (nilometr). Na jejím základě byl proveden odhad, jak velké území bude zaplaveno. Na rozsahu zaplavené půdy totiž závisela úroda obilí, neboť když voda opadla,

¹⁶ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. Praha: Český statistický úřad, 2014, s. 9.

¹⁷ Srov. tamtéž.

¹⁸ Srov. tamtéž.

¹⁹ Srov. NEUBAUER, Jiří, Marek SEDLAČÍK a Oldřich KŘÍŽ. *Základy statistiky: aplikace v technických a ekonomických oborech*. s. 13.

²⁰ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 9.

²¹ Srov. NEUBAUER, Jiří, Marek SEDLAČÍK a Oldřich KŘÍŽ. *Základy statistiky: aplikace v technických a ekonomických oborech*. s. 13.

stala se půda dobře obdělávatelná. Bylo tak možné odhadnout úrodu obilí, což sloužilo jako podklad pro stanovení dávek, které musel lid odevzdat faraónovi. K tomu byl ovšem navíc potřeba soupis obyvatelstva, který již existoval i ve starověkých říších.“²²

Podle Neubarera dále „jednu z prvních zmínek o statistickém šetření nalezneme také v Bibli, kde je ve Starém zákoně ve 4. Knize Mojžíšově informace o sčítání provedeném Mojžíšem po odchodu izraelského národa z Egypta a obsahuje konkrétní počty bojovníků, oddílů a velitelů. Později také nařídil sčítání lidu motivované vojensky král David.“²³

Jednou z forem statistického zjišťování coby institutu, kterým se tato práce rovněž zabývá, je i výzkum veřejného mínění. Pecáková k jeho historii uvádí, že: „Důležitým faktorem vývoje společnosti je poznávání názorů různých společenských skupin na veřejné záležitosti. Výzkum veřejného mínění má přitom blízko k demokracii, kdy se pro určitou alternativu (přímo nebo zprostředkovaně) vyslovuje – v souladu se svým míněním – většina. Od starověku se tak k ‚hlasu lidu‘ obraceli nejdříve básníci: často citované úsloví *Vox populi, vox dei* (Hlas lidu – hlas boží) se objevuje v eposu *Práce a dny* řeckého básníka Hésoida (7. stol. před n. l.). Až forma demokracie ve starověkých Athénách (5. stol. před n. l.) umožňovala hlasování svobodných občanů o tom, zda a případně kým je demokracie ohrožována. Označená osoba byla ovšem na základě tohoto, řekněme, výzkumu veřejného mínění, poslána na deset let do vyhnanství – motivací této její *ostrakizace* byly nedobré zkušenosti Athénanů s tyranii a snaha tímto způsobem jí zabránit. Také některé povinnosti tribunů lidu z období římské republiky (5. století před n. l.) bychom mohli v dnešní terminologii označit za výzkum veřejného mínění.“²⁴

Pokud se jedná o starověký Řím, pak ten do dějin statistiky přispěl především cenzou, tedy zjišťováním počtu osob, které prováděli k tomu určené úředníci, nazýváni cenzoři.²⁵

Znakem středověkého vývoje je jistá roztržitost, neboť, jak podotýká Kačerová, statistické prameny nebyly vzhledem k nikoli centrálnímu řízení státu celostátní.²⁶ Pro účely této práce je dostačující zmínit následující historické okamžiky, které z hlediska vývoje statistiky tvoří významné předěly a které v již citovaném díle Kačerová přehledně a vypovídajícím způsobem shrnuje.²⁷ Zmínit je tak třeba především rok 1086 a anglickou Knihu posledního soudu (*Domesday Book*) coby soupis všech držitelů půdy v Anglii. Ve středověké Číně je pak

²² ŘEZANKOVÁ, Hana, Tomáš LÖSTER a Zdeněk ŠULC. *Úvod do statistiky*. s. 7.

²³ NEUBAUER, Jiří, Marek SEDLAČÍK a Oldřich KRÍŽ. *Základy statistiky: aplikace v technických a ekonomických oborech*. s. 13.

²⁴ PECÁKOVÁ, Iva. *Statistika v terénních průzkumech*. Třetí, přepracované vydání. Průhonice: Professional Publishing, 2018, s. 9.

²⁵ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 14.

²⁶ Srov. tamtéž, s. 12.

²⁷ Srov. tamtéž, s. 12 až 15.

podstatným počinem sčítání lidu z roku 1381. Období let 1427 až 1429 v Itálii zase přineslo sebrání údajů ze sčítání lidu a soupisu majetku do Florentského katastru. Důležitým instrumentem středověku byly tzv. urbáře, tedy souhrny povinností poddaných vůči vrchnosti. Tyto byly doplňovány výběřčími rejstříky, které nesly záznamy o povinnostech, jež na základě urbářů odvedeny byly, tj. o reálně odvedených platech a dávkách, ale i odpracované robotě. Již od 13. století se v Evropě objevují církevní matriky, které obsahovaly údaje o svatbách, křtech a pohřbech.

Z novověkého vývoje jsou zásadní v 17. století práce Angličanů Johna Graunta a Williama Pettyho coby zástupců tzv. politické aritmetiky, kdy „jejich práce se zabývaly číselným pozorováním některých jevů sociálních, zejména populačních, byly tedy po stránce metodické bližší nynějšímu pojetí statistiky.“²⁸ Zde je třeba např. s Cyhelským²⁹ pro vysvětlení připomenout, že novodobá statistika se postupně vyvíjela a vznikala na několika pilířích, a sice jednak nauky o státu, dále právě zmíněné politické aritmetiky, ale také teorie pravděpodobnosti a úředních zjišťování.

Syntézu vývojových pilířů statistiky shrnuje např. Neubauer, když vysvětluje, že: „Postupným splýváním nauky o státu, politické aritmetiky a teorie pravděpodobnosti vznikla v 18. a 19. století statistika jako samostatná vědní disciplína, která popisovala hromadné jevy v nově vznikajících vědách – přírodních, technických i ekonomických. Statistika tohoto období se zabývala především popisem zkoumaných hromadných jevů, proto se také nazývá *popisná deskriptivní statistika*. Metodou statistických průzkumů byla vyčerpávající šetření prováděná podle zásady: čím více údajů získáme, tím přesnější budou závěry. Toto pravidlo ve statistice převládalo až do konce 19. století. Významnou osobností nové statistiky byl belgický matematik Adolphe Jacques Quételet (1796 – 1874), který je zakladatelem prvního národního statistického úřadu (1841) v Evropě.“³⁰

Neubauer dále pokračuje, že: „Na přelomu 19. a 20. století však dochází ve vývoji statistiky k zásadní změně. Začala éra *matematické – induktivní statistiky*, která na základě teorie pravděpodobnosti umožňuje získat kvalifikované závěry – odhady o sledovaném jevu i z malého dostupného vzorku údajů. Nové statistické postupy otevřely možnosti pro nejrůznější typy průzkumů, ve kterých se z vlastností části usuzuje na chování celku. Na bázi induktivní statistiky

²⁸ HORÁČEK, Cyril. *Úvod do studia statistiky: nástin přednášek: Část I.* s. 8.

²⁹ CYHELSKÝ, Lubomír, Jana KAHOUNOVÁ a Richard HINDLS. *Elementární statistická analýza.* s. 13.

³⁰ NEUBAUER, Jiří, Marek SEDLAČÍK a Oldřich KRÍŽ. *Základy statistiky: aplikace v technických a ekonomických oborech.* s. 15.

vznikly také extrapolační – prognostické metody, které na základě znalosti dat z minulosti umožní vytvořit kvalifikovaný odhad chování v budoucnosti.“³¹

Spolu s Neubaurem lze světový historický exkurz uzavřít konstatováním, že: „Statistika dnes představuje vědní disciplínu se širokým praktickým uplatněním. Používá se zejména jako důležitý nástroj získávání informací ve veřejných sférách našeho života, ale i jako důležitý nástroj řešení nejrůznějších odborných problémů, zejména technických, přírodovědných, ekonomických, vojenských, sociálních. Je tomu tak proto, že moderní statistika využívá všech postupů a metod, které během svého dlouhého vývoje vytvořila nebo si osvojila. Používá jak prvky klasické popisné statistiky, založené na analýze hromadných dat, tak i prvky moderní matematické statistiky, postavené na teorii pravděpodobnosti. Proto statistiku vnímáme nejen jako nástroj poznání (velký nepřehledný soubor dat dokáže nahradit několika výstižnými charakteristikami), ale také jako nástroj rozhodování v neurčitosti (na základě vlastnosti vzorku usuzuje na vlastnosti celého souboru, popř. z informací o minulosti předvídá vývoj v budoucnosti).“³²

1.2.2. Česká historie

Jedná-li se o pohled na významné události v českých zemích, lze společně s Podzimkem stručný dějinný výklad zahájit konstatováním, že: „Zjišťování údajů pro správní, především daňové účely nalézáme již v nejstarším období vývoje českého státu.“³³ V českých zemích je tak za milník ve vývoji statistiky nutno považovat rok 1058, ze kterého pochází nejstarší dochovaný soupis na našem území, kterým je soupis majetku litoměřického kostela coby součást zakládací listiny Svyatopluka II.³⁴

Již uváděné urbáře pak v českých zemích vznikaly od 13. století³⁵, významným zástupcem tohoto typu evidence z pozdější doby, novověkého 17. století, je broumovský urbář, archivní kulturní památka.³⁶

Podzimek dále upozorňuje na Zemské desky české z období posledních Přemyslovců, tj. přelomu 13. a 14. století, obsahující soupisy statků panského stavu.³⁷

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž, s. 16.

³³ PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. Praha: Výzkumný ústav sociálně ekonomických informací, 1974, s. 11.

³⁴ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 12 a také např. NEUBAUER, Jiří, Marek SEDLAČÍK a PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. s. 11.

³⁵ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 13.

³⁶ KOLÁČNÝ, Jaroslav, Šárka STEINOVÁ a Vladimír WAAGE. *Urbarium neoconscriptum cum explicatione brevi*. *Nzm.cz* [online]. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2014 [cit. 2022-12-08]. Dostupné z: <https://www.nzm.cz/file/d13fc3bb658741c42417afec4de33a7/15747/urbarium.pdf>

³⁷ Srov. PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. s. 11.

Co se týče církevních matrik, nejstarší dochovaná pochází z roku 1531 a je jí matrika narozených města Jáchymov.³⁸

Zásadním novověkým aktem je šetření o zdraví populace, mající původ v morové epidemii, která v českých zemích vypukla v roce 1583.³⁹

Kačerová v přehledu dějinných předělů dále pokračuje soupisem poddaných podle víry, z roku 1651, který přirozeně jako jeden ze zjišťovaných údajů znal údaj o náboženském vyznání poddaných, u osob nekatolického vyznání pak s komentářem, zda existuje vyhlídka na obracení na víru katolickou. Význačným soupisem je Berní rula z roku 1654, jež představuje rejstřík berních, tedy daňových, povinností. Bez zajímavosti a důležitosti není ani zjišťování a zapisování kvality půdy či rozlohy lesa. Berní rula se však týkala pouze území Čech, soupisy berní na Moravě zachycovaly Lánové rejstříky, vypracované v letech 1656 – 1658.⁴⁰

Polovina 18. století, rok 1753, přinesla vydání patentu Marie Terezie o každoročním sčítání lidu. Myšlenka každoročního sčítání lidu souvisela s, resp. byla podle dobových názorů, logicky, nutným předpokladem tehdejších reforem zmíněné panovnice.⁴¹ Na dějiny statistiky bohaté osmnácté století posléze v roce 1787, resp. od toho roku, přineslo přelomový počín Josefa Antonína rytíře Rieggera, jenž začal vydávat *Materialien zur altern und neuen Statistik von Böhmen*. *Materialien* byly rozsáhlým dílem, obsahujícím detailní koncept statistiky v českých zemích.⁴²

Další dějinný vývoj je již více spjat s organizací statistiky, a proto mu bude věnována pozornost v části věnované historickým předchůdcům a vzniku Českého statistického úřadu.

³⁸ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 14.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 18.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 19 a 20.

⁴¹ Srov. NEUBAUER, Jiří, Marek SEDLAČÍK a Oldřich KRÍŽ. *Základy statistiky: aplikace v technických a ekonomických oborech*. s. 17.

⁴² Srov. PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. s. 19. a KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 22.

1.3. Základní terminologie

Ke správnému pochopení působnosti ČSÚ, jeho úkolů a pole, v jakém se „pohybuje“, jistě přispěje představit si základní statistické instituty.

1.3.1. Statistická jednotka

Hlavním pojmem je statistická jednotka, tu lze uchopit jako „prvek souboru, u něhož jsou sledovány různé vlastnosti. Statistickými jednotkami mohou být například osoby, firmy, obce, výrobky či služby,⁴³ popř. jako „nositel vlastnosti daného souboru.“⁴⁴ Definiční podává např. též Neubauer, podle něhož se jedná o „jednotlivé objekty nebo subjekty, které jsou při statistickém zkoumání sledované... Každá statistická jednotka musí být jednoznačně vymezena, aby nemohlo dojít k dvojímu nebo jinak zkreslenému výkladu zjištěných údajů. Statistické jednotky se vymezují z hlediska: věcného, prostorového, časového. Statistickými jednotkami mohou být: osoby, lépe řečeno jisté kategorie osob – novorozenci, žáci, voliči, zaměstnanci podniku, důchodci, pacienti..., věci a předměty – výrobky, stroje, budovy..., organizace – podniky, úřady, školy, obce..., zvířata – psi, ryby, sloni..., rostliny nebo plody – pšenice, růže, břízy, jablka..., události, jevy – sportovní výkony, poruchy, meteorologické jevy...“⁴⁵

1.3.2. Statistický znak

S termínem statistické jednotky úzce souvisí termín statistického znaku. „Statistický znak zachycuje určitou vlastnost statistické jednotky. Pokud je statistickou jednotkou například člověk, jeho vlastností může být pohlaví, výška, barva očí, nejvyšší dokončené vzdělání atd... Statistický znak (proměnná) nabývá pro jednotlivé statistické jednotky určitých hodnot, které se obvykle liší (lidé se liší výškou, barvou očí atd.).“⁴⁶ Seger taktéž obdobně podává, že: „Jestliže např. zvolíme za statistickou jednotku pracovníka průmyslového podniku, můžeme tuto jednotku charakterizovat např. znaky mzda, stáří, platové zařazení, nejvyšší dosažené vzdělání, počet let praxe aj.“⁴⁷ Pro účely seznámení se s klíčovými prvky statistické vědy je příhodný také Segerův navazující výklad, týkající se kategorizace statistických znaků. „Statistické znaky můžeme rozdělit podle několika kritérií, zejména podle toho, jak lze vyjádřit jejich obměny. Např. počet členů domácnosti je možné vyjádřit číselnou formou. Naproti tomu typ vlastnictví bytu, ve kterém domácnost bydlí, je prezentován slovní definicí (půjde tedy např. o byt obecní, družstevní, v osobním vlastnictví, nájemní atd.). Podobná členění nejsou samoučelná, protože

⁴³ ŘEZANKOVÁ, Hana, Tomáš LÖSTER a Zdeněk ŠULC. *Úvod do statistiky*. s. 11.

⁴⁴ MIČUDOVÁ, Kateřina, Mikuláš GANGUR, Milan SVOBODA a Pavla ŘÍHOVÁ. *Základy statistiky a pravděpodobnosti*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2016, s. 53.

⁴⁵ NEUBAUER, Jiří, Marek SEDLAČÍK a Oldřich KRÍŽ. *Základy statistiky: aplikace v technických a ekonomických oborech*. s. 23.

⁴⁶ ŘEZANKOVÁ, Hana, Tomáš LÖSTER a Zdeněk ŠULC. *Úvod do statistiky*. s. 11.

⁴⁷ SEGER, Jan, Stanislava HRONOVÁ a Richard HINDLS. *Statistika v hospodářství*. Praha: ETC Publishing, 1998, s. 15.

při používání konkrétních statistických postupů a metod budeme většinou jinak přistupovat k číselným charakteristikám, jinak k charakteristikám verbálním. Lze-li varianty (obměny) znaku vyjádřit číselně, jde o znaky kvantitativní (počet členů domácnosti, spotřeba elektřiny, plynu, výše nájemného, apod.). Můžeme-li je vyjádřit slovně, jde o znaky kvalitativní (druh vlastnictví bytu, místo trvalého pobytu) – často hovoříme o tomto typu znaku také jako o znaku kategoriálním (též nominálním, slovním, názvovým). Pokud může statistický znak nabývat pouze dvou variant, hovoříme o znaku alternativním (rozdělení pracovníků podniku podle pohlaví). Znak, jenž připouští více než dvě varianty, nazveme znakem množným (nejvyšší dosažené vzdělání – ZŠ, SŠ, VŠ). S tímto členěním se setkáváme obvykle jenom u znaků kvalitativních. Kvantitativní znaky je možné rovněž dělit, a to na znaky měřitelné (= metrické) a na znaky pořadové (=ordinální). V případě měřitelných znaků se dají jejich hodnoty porovnávat rozdílem nebo poměrem (porovnání měsíční mzdy dvou pracovníků). Naproti tomu pořadové znaky odrážejí pouze pořadí jednotlivých jednotek, zatímco srovnávání rozdílem či podílem u nich prakticky nelze rozumně interpretovat (např. nejvyšší dosažené vzdělání – stěží prohlásíme, že vysokoškolák je dvakrát více vzdělán než středoškolák, nepochybujeme však o tom, že jeho vzdělání je vzděláním vyšším). Zvláštním případem pořadového znaku je znak, jehož obměny jsou vytvořeny podle předem zadané *škály*... Velmi často se s ním setkáváme v marketingovém výzkumu nebo při výzkumech veřejného mínění. Z praktických důvodů někdy též rozlišujeme kvantitativní znaky nespojitě a spojitě. Nespojitě statistické znaky nabývají pouze některých číselných hodnot, nejčastěji přirozených čísel nebo celých nezáporných čísel (počet členů domácnosti, počet zmetků v sérii). Spojitě statistické znaky mohou nabývat v rámci určitého intervalu libovolných hodnot (spotřeba elektřiny, doba čekání na příchod zákazníka k obslužné jednotce).⁴⁸

1.3.3. Statistický soubor

„Statistický soubor je souhrn statistických jednotek, u nichž se sledují stejné statistické znaky. Rozlišujeme dva typy statistických souborů, a to *základní soubor (populace)*, což je soubor všech statistických jednotek, u nichž je zájem zjistit hodnoty určitých proměnných, *výběrový soubor*, který obsahuje pouze vybrané jednotky základního souboru.“⁴⁹ Mičudová vysvětluje, že: „Počet prvků základního souboru je většinou velmi vysoký. Z časových, finančních i jiných důvodů není většinou možné zkoumat každou jednotku základního souboru, a proto se většinou provádí šetření výběrové, kdy se ze základního souboru určitým způsobem vyberou pouze některé jednotky, čímž se získá určitý vzorek statistických jednotek tzv. výběrový

⁴⁸ Tamtéž, s. 15 a 16.

⁴⁹ ŘEZANKOVÁ, Hana, Tomáš LÖSTER a Zdeněk ŠULC. *Úvod do statistiky*. s. 11.

soubor. K tomu dochází buď proto, že zkoumání celého statistického souboru by bylo nákladné, časově zdlouhavé nebo z jiných praktických ohledů neuskutečnitelné, a dále proto, že zobecnění, provedené z dat výběrového souboru, považujeme pro daný účel zkoumání za dostatečně přesné a z hlediska poznání za reprezentativní. Výsledky a závěry získané zkoumáním výběrového souboru se zobecňují na celý základní soubor. Na volbě statistických jednotek do výběrového souboru závisí tedy úspěch a výsledky veškeré další práce.“⁵⁰

1.3.4. Statistický ukazatel

Akademická definice říká, že statistický ukazatel je „statistickou charakteristikou, je tedy funkcí hodnot znaku definovaných na statistických jednotkách, popř. je funkcí těchto charakteristik.“⁵¹ Pro lepší pochopení se podává, že: „Ukazatele samy o sobě vypovídají o nějaké skutečnosti, ale nehodnotí ji; v této souvislosti hovoříme o tzv. pravých ukazatelích. Indexy, absolutní rozdíly a další míry rozdílnosti hodnot ukazatelů, které jsou nástroji srovnávání a analýzy výsledků srovnávání, se považují za tzv. nepravé ukazatele.“⁵² Na příkladu lze uvést, že o ukazatel „odpracovaná doba“ se jedná, když je obecně uvažován úhrn doby (třeba měsíc), kterou pracovníci nějaké entity (podniku) odpracují – tedy čas a prostor je definován obecně.⁵³

1.3.5. Statistický údaj

Oproti statistickému ukazateli je pak statistický údaj vyjádřením jeho konkrétní hodnoty. Pokud je proto ve výše uvedeném příkladu čas a prostor určen nikoli obecně, ale konkrétně, tj. třeba odpracovaná doba pracovníků podniku XY v měsíci říjnu 2020, jedná se již o statistický údaj.⁵⁴ Statistickým údajem tak namátkově může být např. níže pojednaná průměrná mzda či počet obyvatel České republiky k danému datu.

1.3.6. Statistický index

Statistickým indexem se rozumí podíl dvou hodnot téhož ukazatele.⁵⁵ Pinc konstatuje, že: „Slovo index (použito v užším smyslu) je synonymum pro poměrné číslo vývoje. Index je tedy poměrné číslo, sloužící k časovému srovnání shodně vymezených ukazatelů.“⁵⁶

Rozeznávat je možno jeho následující druhy. „Budeme-li srovnávat zisk podniku Alfa v roce 2018 a v roce 2017, konstruujeme časový index; budeme-li srovnávat zisk podniku Alfa v roce 2018 se ziskem podniku Beta v tomtéž roce, sestrojíme prostorový index; budeme-li

⁵⁰ MIČUDOVOVÁ, Kateřina, Mikuláš GANGUR, Milan SVOBODA a Pavla ŘÍHOVÁ. *Základy statistiky a pravděpodobnosti*. s. 53.

⁵¹ HINDLS, Richard, Markéta ARLTOVÁ, Stanislava HRONOVÁ, Ivana MALÁ, Iva PECÁKOVÁ a Hana ŘEZANKOVÁ. *Statistika v ekonomii*. s. 338.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Srov. tamtéž.

⁵⁴ Srov. tamtéž.

⁵⁵ Srov. např. tamtéž, s. 342.

⁵⁶ PINC, Karel. *Úvod do statistiky*. s. 101.

srovnávat zisk dosažený při výrobě výrobku X a výrobku Y v podniku Alfa v roce 2018, získáme druhový index.“⁵⁷

Veřejnosti dobře známými indexy jsou ČSÚ zveřejňované indexy spotřebitelských cen.

1.3.7. Statistické zjišťování

Statistickým zjišťováním se rozumí postup, kterým se opatřují statistické údaje.⁵⁸ Vzhledem k tomu, že se jedná o zásadní institut, s nímž Český statistický úřad při své činnosti pracuje, je vhodné se s ním seznámit podrobněji. Ještě předtím je třeba např. spolu s Pincem poznamenat, že statistické zjišťování může být chápáno i jako podřazený pojem ke statistickému zkoumání, jež v sobě zahrnuje tři navazující fáze – probírané statistické zjišťování, dále pak statistické zpracování (zjištěných dat) a konečně jejich statistický rozbor.⁵⁹ Stejně tak Swoboda rozeznává šetření, zpracování a vyhodnocení.⁶⁰

Blašková rozeznává následující metody, jakými lze statistické údaje či data získat, tj. zjišťování provést, a klasifikuje je:

„1. Podle zdroje dat dělíme na primární a sekundární. Primární data, která jsou shromažďována nově, patří zadavateli výzkumu, který je sám pořídil nebo nechal pořídít. Získávání primárních dat vyžaduje dobrou přípravu, aby výsledky splnily očekávání. Sekundární data byla sebrána k jinému účelu, než je řešený problém a jsou přístupna veřejně. Buď zdarma, nebo za úplatu. Tyto data jsou zpravidla k dispozici již při zahájení projektu, jde o opakovaně použitelná data. Nevýhodou je, že nemusí být známa přesná metodika získání údajů.

2. Podle reálnosti situace dělíme data na skutečné a simulované. Chceme-li využít skutečná data, je nezbytné ohlídat, aby veškeré údaje byly získány za stejných vnějších podmínek, abychom hned při získávání údajů nevytvářely umělé zkreslení výsledků.

3. Podle periodicity na průběžné, periodické a jednorázové. Průběžné zjišťování znamená, že získáme informaci ihned, jakmile událost nastala (hlášení nehody, narození potomka). Periodické zjišťování je pravidelně se opakující získávání dat. Je přesně dáno, kdy budeme získávat informace (venkovní teplota v 8 h, počet nezaměstnaných vždy k 1. v daném měsíci, ...). Na rozdíl od periodického zjišťování při jednorázovém se informace získávají organizovaně ve stejný okamžik. Typickým příkladem je inventura zboží a materiálu, kterou provádí firmy. Dalším známým příkladem je sčítání lidu. Pro samotnou analýzu využíváme pouze data získaná v danou chvíli.

⁵⁷ HINDLS, Richard, Markéta ARLTOVÁ, Stanislava HRONOVÁ, Ivana MALÁ, Iva PECÁKOVÁ a Hana ŘEZANKOVÁ. *Statistika v ekonomii*. s. 342.

⁵⁸ Srov. např. ŘEZANKOVÁ, Hana, Tomáš LÖSTER a Zdeněk ŠULC. *Úvod do statistiky*. s. 11.

⁵⁹ Srov. např. PINC, Karel. *Základy statistiky (Vybrané kapitoly)*. s. 31.

⁶⁰ Srov. SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. s. 133.

4. Podle časového hlediska na okamžité a úsekové. Okamžikové (stavové) jsou zjišťované vždy k určitému časovému okamžiku. Příkladem je např. početní stav zaměstnanců vždy k poslednímu v měsíci, peněžní prostředky na účtu v bance, objem zásob určitého výrobku. Typickým rysem okamžikových dat je nesmyslnost sčítání daných údajů. Úsekové neboli intervalové údaje získáváme vždy za nějaké období – HDP za čtvrtletí. Tyto informace, na rozdíl od okamžikových dat, lze sčítat a ze čtvrtletních údajů součtem získáme celoroční informaci.

5. Podle rozsahu získávaných dat na úplné a neúplné zjišťování. Rozhodnout, zda se statistické zjišťování provede úplné nebo neúplné. Při úplném (vyčerpávajícím) zjišťování jsou prošetřeny veškeré jednotky základního souboru.

6. Podle stupně kontroly podmínek při získávání dat rozdělujeme na prosté pozorování a řízený experiment.⁶¹

Týká-li se teoreticko-vědeckých východisek, lze statistická zjišťování třídit podle různých aspektů.

Pinc přitom rozlišuje členění podle způsobu časového vymezení souboru, dále podle organizačně institucionálního zajištění a také již zmiňované hledisko rozsahu zjišťování.⁶²

V rámci časového vymezení souboru rozeznává stavový soubor a pohybový soubor a k tomu podává, že: „Stavový soubor se skládá z jednotek, které v čase trvají (např. soubor průmyslových podniků). Chceme-li získat údaje o jeho velikosti nebo struktuře, musíme provést jeho časové vymezení tak, že zvolíme určitý okamžik, k němuž budeme hledané skutečnosti zjišťovat (např. k 31. 12. 1983); mluvíme o tzv. rozhodném okamžiku. Pohybový soubor se skládá z událostí, které nastanou a odezní (např. odsouzení pro trestný čin; narození člověka atp.). Takový soubor nelze časově vymezit jinak než tím, že pozorování provádíme po určitou dobu (např. od 1. 1. 1983 do 31. 12. 1983); mluvíme o tzv. rozhodné době.“⁶³ Ve vztahu ke zjišťování Pinc přednáší, že: „U stavových souborů se k stanovenému rozhodnému okamžiku provede soupis. Např. soupis osevních ploch, sčítání lidu, soupis průmyslových podniků, inventarizace majetku aj. U pohybových souborů se po stanovenou rozhodnou dobu – tedy ve stanoveném časovém intervalu – provádí registrace zjišťované události. Příklady: registrace narození, úmrtí, sňatků, rozvodů, registrace příjmů a výdajů hospodařící jednotky atd.“⁶⁴

Při členění podle organizačně institucionálního zajištění se rozlišuje, zda se jedná o výkaznictví, nebo o zvláštní statistické zjišťování. „Výkaznictví se opírá o soustavu výkazů,

⁶¹ BLAŠKOVÁ, Veronika, Jitka JANOVA a David HAMPEL. *Systémy oficiální statistiky*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2018, s. 8 a 9.

⁶² Srov. PINC, Karel. *Základy statistiky (Vybrané kapitoly)*. s. 34 až 37.

⁶³ Tamtéž, s. 33.

⁶⁴ Tamtéž, s. 35.

kteřá je v naší společnosti přesně regulována ústředním statistickým orgánem. Existuje soustava výkazů, jejichž obsah, forma náležitosti, lhůty předkládání, předkládací cesty jsou pevně stanoveny. Výkazy jsou zpravidla periodické a jejich obsah je stanoven tak, aby příslušné orgány získávaly od vykazujících jednotek (podniků, nemocnic, soudů apod.) informace potřebné pro běžnou analýzu jejich činnosti. Vykazující jednotky mají zpravodajskou povinnost... Výkaznictví je forma běžného a periodického statistického zjišťování. Za běžné se zpravidla označuje zjišťování, které se opakuje v intervalech ročních a kratších; jeho opakem je zjišťování jednorázové. Za periodické se označuje zjišťování opakované v pravidelných časových intervalech; jeho opakem je zjišťování nepravidelné. Zvláštní statistická zjišťování se organizují k získání údajů, které systém výkazů neposkytuje. Do této kategorie patří zvláštní statistické soupisy (cenzy), statistické odhady, ankety, monografický výzkum. Typickým příkladem zvláštního statistického soupisu (cenzu) je sčítání lidu.“⁶⁵

Posledně uváděně je členění podle toho, zda se prošetřují všechny statistické jednotky, které přicházejí v úvahu, nebo jen některé z nich. „Je-li zjišťování podrobena každá statistická jednotka, která přichází v úvahu, mluvíme o zjišťování vyčerpávajícím. Příkladem může být sčítání lidu. Zaměřujeme-li se jen na část takových jednotek, jde o zjišťování nevyčerpávající (díličí). – Zvlášť významným druhem nevyčerpávajícího zjišťování je zjišťování výběrové.“⁶⁶

K vzájemnému vztahu úplného a neúplného zjišťování Čermák uvádí, že tento je v zásadě dvojí, a to jednak, že neúplné zjišťování nahrazuje úplné, a jednak, že se obě zjišťování doplňují, a to opět ve dvojí rovině, formě.⁶⁷ „První forma vzájemného doplnění úplného a výběrového zjišťování spočívá v rozšíření programu úplného zjišťování u vybraných jednotek. U všech jednotek se zjistí ty znaky, které představují základní informace nebo jejichž úhrny (průměry apod.) se požadují i za nižší organizační celky. Ostatní znaky se zjišťují jen u vybraných jednotek... Druhou formou vzájemného doplnění úplného a výběrového zjišťování jsou kontrolní (opravná, zpřesňující) šetření. Někdy se při úplném zjišťování stává, že hlášené údaje jsou podhodnocené (obvykle vyplývá-li z nich povinnost), nebo nadhodnocené (vyplývají-li z nich výhody či odměny).“⁶⁸

Cyhelský mezi zápory úplného (vyčerpávajícího) zjišťování dodává, že: „Někdy ho nelze dokonce vůbec uskutečnit. Tak je tomu tehdy, když je zjišťování spjato s likvidací statistických jednotek. Například při zkoumání pevnosti vyrobených součástí určitého druhu tvoří základní soubor všechny vyrobené součástky daného druhu a šetřenou proměnnou je pevnost, jejíž měření

⁶⁵ Tamtéž, s. 35 a 36.

⁶⁶ Tamtéž, s. 37.

⁶⁷ Srov. ČERMÁK, Václav. *Výběrové statistické zjišťování*. Praha: SNTL, 1980, s. 17.

⁶⁸ Tamtéž.

je spojeno se zničením všech těchto součástí. K záporům vyčerpávajícího statistického šetření patří i to, že je relativně velmi drahé a velmi náročné na čas jak těch (zpravidla statistiků), kteří ho organizují, tak těch osob, které podávají o statistických jednotkách a hodnotách zjišťovaných proměnných informace (zprávy).“⁶⁹

Hendl přichází s dělením metod sběru dat na cenzus a výběrové šetření. Cenzus definuje tak, že je to „metoda sběru dat, v níž se do zkoumání zahrnují všechny jednotky populace. Tento způsob výběru nazýváme také totální výběr. Používá se při sčítání lidu. Totální výběr ale můžeme uplatnit i v jiných souvislostech. Například se pokusíme zjistit názory všech členů akademické obce fakulty. Sčítání lidu patří mezi nejsložitější statistická šetření kvůli svému rozsahu, ale i vzhledem k povaze problémů, jež je nutné řešit. Zahrnutí všech bezdomovců nebo členů jiných okrajových skupin představuje obtížný úkol. Cenzus je složitý, časově a finančně náročný projekt. Proto se nahrazuje plány výzkumu, které vycházejí z nějaké formy výběrového šetření.“⁷⁰ V rámci výběrového šetření rozeznává následující způsoby výběru, typy výběrových plánů.

„Výběr na základě dobrovolnosti se často aplikuje v průzkumech veřejného mínění. V tomto plánu se obvykle jedná o získání odpovědí na jednu nebo několik otázek. Jedinci z populace se sami rozhodují, zda odpovědět, nebo ne. Například po televizním pořadu jsou diváci vyzváni, aby se vyjádřili k diskutovaným otázkám. Pravděpodobně na výzvu reagují pouze vysoce motivovaní diváci.

Výběr na základě dostupnosti. Jedinci jsou z populace vybráni na základě dostupnosti a výhodnosti. Například, jestliže provádíme průzkum o nákupních zvycích jedinců ve sportovní prodejně, zvolíme výběr 100 jedinců na základě okamžité dostupnosti v této prodejně v danou sobotu dopoledne. Jiný příklad představuje medicínský průzkum s pacienty, kteří se léčí v dané nemocnici.

Kvótní výběr. V této proceduře výběru mají tazatelé za úkol provést rozhovor s určitým počtem jedinců v několika různých kategoriích obyvatelstva. Za kategorie se volí např. věk, pohlaví nebo ekonomický status. Vychází se obvykle z demografických informací o obyvatelstvu.

Náhodný výběr. Základní doporučení říká, že je pro statistické šetření nejlepší. Představuje však ideál, který je v praxi často jen nedostatečně uskutečněný, resp. neuskutečnitelný.“⁷¹

⁶⁹ CYHELSKÝ, Lubomír, Jana KAHOUNOVÁ a Richard HINDLS. *Elementární statistická analýza*. s. 26 a 27.

⁷⁰ HENDL, Jan. *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. s. 51.

⁷¹ Tamtéž, s. 52.

Co se týče technik, jimiž lze výběrový soubor pořídit, lze podle Mičudové mezi hlavní zařadit: anketu, metodu základního masivu, záměrný výběr, prostý náhodný výběr a vícestupňový náhodný výběr.⁷²

„Anketa zpravidla oslovuje pouze určitou vybranou část statistických jednotek. Jedná se o výběr na základě dobrovolnosti – jedinci z populace se sami rozhodují, zda odpovědět nebo ne. Ankety se vyskytují např. ve sdělovacích prostředcích (anketa televizních diváků, ankety v časopise atd.). V tomto případě je skoro nemožné ovlivnit strukturu respondentů a není tedy možné informace získané anketním šetřením zobecnovat na celý základní soubor.

Metodu základního masivu lze použít tam, kde se základní soubor skládá z několika velkých jednotek a z většího počtu jednotek malých. Výběr pak tvoří pouze tyto velké jednotky, malé jednotky jsou vynechány. Tato metoda snižuje pracnost celého šetření, zkracuje dobu, ale zobecnění získaných poznatků má malou platnost (s výjimkou situace, kdy hodnoty sledovaných znaků nezávisí na velikosti jednotek), jelikož nevystihuje specifika malých jednotek. Např. kontrola největších projektů při auditu operačního programu nebo analýza velkých firem v regionu, které tvoří 80 procent produkce.

Záměrný výběr spočívá v tom, že znalec nebo odborník na analyzovanou problematiku podle svého nejlepšího uvážení vybere ty jednotky, o nichž se lze domnívat, že ve svém souhrnu nejlépe možná provést zkoumání. Příkladem může být kvótní výběr, který nachází uplatnění při průzkumech trhu, kdy je snahou, aby výběr svoji strukturou odpovídal základnímu souboru. Tzn. potenciální respondent musí splňovat určité předem stanovené znaky – věk, pohlaví, vzdělání, tak aby výsledný soubor těchto respondentů co nejvíce odpovídal populaci.

Prostý náhodný výběr je základním a nejpoužívanějším typem výběru. Základní doporučení říká, že je pro statistické šetření nejlepší metodou výběru. Je to takový výběr, při kterém mají všechny jednotky základního souboru stejnou pravděpodobnost, že budou vybrány. Nejstarší a nejnámější technikou získání náhodného výběru je losování. Další možností je použití generátoru náhodných čísel.

Vícestupňový náhodný výběr je založen na existenci určitého hierarchického popisu prvků základního souboru. K těmto prvkům se dostáváme přes vyšší výběrové jednotky. Každá výběrová jednotka je tvořena skupinou výběrových jednotek nižšího řádu. Postupné výběry provádíme často metodou prostého náhodného výběru. Např. náhodný výběr reprezentativního

⁷² Srov. MIČUDOVÁ, Kateřina, Mikuláš GANGUR, Milan SVOBODA a Pavla ŘÍHOVÁ. *Základy statistiky a pravděpodobnosti*. s. 54.

souboru okresů – ve velkých vybraných obcích ještě výběr menší jednotky (např. obvod) – náhodný výběr jedinců.“⁷³

Blašková rovněž rozlišuje základní techniky sběru dat, kterými jsou pozorování, dotazování, rozhovor, studium dokumentů a experiment.⁷⁴

„Pozorování je klasická metoda, která se často využívá v přírodních vědách a je založená na zjišťování hodnot statistických znaků lidskými smysly... V rámci pozorování sledujeme vybrané objekty a získáváme údaje o proměnných, přičemž však nijak neovlivňujeme, co se děje. Cílem pozorování je získat popis situace nebo určité skupiny jedinců... Při pozorování může docházet k řadě zkreslení. Nejvýraznější a zároveň nejčastější zkreslení vzniká tehdy, kdy si jsou zkoumané osoby vědomy toho, že jsou pozorovány. V takovém případě se může stát, že zkoumané osoby nebudou reagovat přirozeně, ale tak, aby se jevily v co nejlepším světle... Vzhledem k tomu, že při pozorování je nejčastěji objektem člověk nebo skupina osob, je aplikace pozorování spojena s etickým problémem. Chceme-li provádět skryté pozorování, musí pozorovatel využít dalekohled, monitoring a tohle je bez souhlasu pozorované osoby problematické. Dalším velkým problémem může být vytváření záznamů.“⁷⁵

Dotazování je „typická metoda pro sociální výzkumy. Získané údaje se dobře statisticky zpracovávají a poskytují věrný obraz o postojích populace, subjektů trhu, nebo spotřebitelů... Využívají se uzavřené, otevřené, polouzavřené a škálové otázky, často také podpořené znalostí obrázků, loga, grafů. Může se vykonávat osobně, telefonicky, nebo písemně (on-line dotazníky, dotazníky distribuované poštou). Písemné dotazování je méně finančně náročné a umožňuje kontaktovat osoby jinak nedosažitelné. Dotazovaný může věnovat zodpovězení otázek dostatek času a péče. Je vyloučen jakýkoliv vliv tazatele na odpovědi. Soukromí při vyplňování dotazníku může zvýšit upřímnost odpovědí a mohou být zodpovězeny také důvěrnější otázky. Dotazníky by měly být spíše kratší a pro správné pochopení by měly převažovat uzavřené otázky (nelze kontrolovat pochopení otázek). Dotazník poslaný poštou má velmi nízkou návratnost a je tedy velmi obtížné získat reprezentativní vzorek respondentů. Z dlouhodobých průzkumů je zjištěno, že návratnost dotazníků zaslaných poštou je 5-20 %. Většinou je tedy tento způsob pro výzkum nepoužitelný. Pokud byly použity stimuly pro návrat dotazníků, nebo pokud je téma pro respondenta zajímavé, může být návratnost naopak velmi vysoká. Vhodnější forma je osobní distribuce a sběr dotazníků. Nevýhodou tohoto způsobu distribuce je větší časová a finanční

⁷³ Tamtéž, s. 54 a 55.

⁷⁴ Srov. BLÁŠKOVÁ, Veronika, Jitka JANOVA a David HAMPEL. *Systémy oficiální statistiky*. s. 16 až 20.

⁷⁵ Tamtéž, s. 16 a 17.

náročnost. Dotazníky musí být pečlivě připravené, je vhodné nejprve provést tzv. předvýzkum, aby bylo jasné, že osoby, kterých se chceme ptát, jsou nosičem žádaných informací.⁷⁶

Swoboda k dotazníku a dotazování nadčasově glosuje, že: „Staré vtipné úsloví říká, že člověku byl dán dar řeči proto, aby mohl skrýt své myšlenky – a při dotazování se toto rčení potvrzuje více, než je zúčastněným osobám milé. Nejdříve svou zvědavost maskují tazatelé pokud možno bezelstně znějícími otázkami a pak někdy na své rafinovaně vychytralé formulace dostávají nejasné, nesprávné nebo vědomě nepravdivé odpovědi. K tomu vedou rozmanité pohnutky... Chceme jen naznačit typické reakce: je to nedůvěřivá obrana jednak proti oficiálním úředním dotazům: ‚z toho určitě nekouká nic dobrého‘, jednak vůči soukromým průzkumům mínění: ‚co je jim do toho?‘ Je proto až dojemně nesmyslné, když všechny statistické úřady s oprávněným přesvědčením ujišťují, že prý údaje nebudou nikomu přístupné: rád bych viděl *toho* obchodníka, který do statistického dotazníku uvede vyšší obrat nebo zisk, než jaký uvedl v daňovém přiznání. Pro občana je úřad jako úřad a ani žádný statistický úřad není výjimkou. Ovšem – úřadu je *nutno* odpovědět, třeba i nesprávně. Odpovídat se nemusí při *soukromých* průzkumech – a přece se většinou odpovídá. A někdy se šidí z tisíce a jednoho důvodu a jindy zcela bezdůvodně... Velký počet dotazovaných má sklon odpovídat podle *domnělé* normy, jiní se *uchylují do extrémů*.“⁷⁷

K rozhovoru Blašková konstatuje, že je to „jedna ze základních metod získávání informací, velmi využívaná hlavně v sociologii a psychologii... Rozhovor je spolehlivý z hlediska reprezentativnosti vzorku, maximální pravdivosti odpovědí i časových hranic výzkumu. Je to pružnější forma získávání informací než písemné dotazování – umožňuje přidat pozorování. Struktura výběrového vzorku je tazatelem pečlivě vybírána a odpadají potíže s návratností dotazníků. Schopný tazatel vyvolá zájem odpovídat, vysvětlí i náročnější otázky a zapíše otevřené odpovědi. Negativním faktorem, který může zapůsobit, je obava respondenta ze ztráty anonymity a z ní vyplývající zábrany. Metoda klade vysoké požadavky na tazatele. Všechny respondenty oslovuje jeden tazatel, tím máme zajištěnou srovnatelnost informací.“⁷⁸

Ve vztahu ke studiu dokumentů čili výkazů Blašková vysvětluje, že: „Výkaz je specifická forma pro státní statistiku. Výkazy slouží ke sledování činnosti ekonomických subjektů. Výkazy lze nalézt u veškerých typů podniků – firmy si v rámci svého hospodaření vytváří přehled zakázek, financování (účetní knihy), stavy materiálu... Druhy dokumentů lze shrnout na dokumenty úřední, jako jsou různé matriky, zápisy z porad, faktury, kvalifikační dokumenty.

⁷⁶ Tamtéž, s. 17 a 18.

⁷⁷ SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. s. 137 a 138.

⁷⁸ BLAŠKOVÁ, Veronika, Jitka JANOVA a David HAMPEL. *Systémy oficiální statistiky*. s. 18.

Dále do skupiny dokumentů patří dokumenty veřejné, kam spadají noviny, časopisy, plakáty a podobné. Určitým opakem jsou dokumenty osobní... Patří sem soukromá korespondence, účetnictví domácnosti, poznámky, výsledky sběratelských aktivit... Jistou nevýhodou tohoto způsobu získávání dat je, že část dokumentů týkajících se zkoumané problematiky může být nedostupná, nesrozumitelná atd. Při studiu dokumentů nemůžeme ovlivnit reprezentativnost výběru.“⁷⁹

Experiment je přibližován tak, že: „Při provádění experimentu se chceme zaměřit na chování respondenta nebo jiný proces. V rámci experimentu záměrně vytváříme určitou situaci a pozorujeme dopady na změnu v chování respondenta či jiné proměnné, příp. jinou reakci. Smyslem experimentu je studium, zda uvažovaný zásah způsobuje změnu... Při provádění experimentu je nutné zvážit, zda jsou experimentální skupiny dostatečně velké a reprezentativní... Je časté, že experimentální data se získávají dříve zmíněnými způsoby, jako je dotazování, pozorování nebo rozhovor... V rámci některých typů výzkumu je předmětem experimentu živá osoba nebo celá skupina osob. Stručně řečeno můžeme říci, že podstatou experimentu je manipulace s určitým znakem... Experiment lze provádět v přirozeném prostředí nebo v laboratoři... Experiment má tu výhodu, že můžeme proniknout do mechanismů vzájemného působení znaků a tím lépe porozumět příčinám změn... Jako největší negativum je etický mantinel. V případě, že provádíme experiment na osobách, je možnost ovlivnění ovlivněna tím, co je z pohledu etiky ještě únosné... V případě osobních rozhovorů se obvykle provádí výzkum na rušných ulicích a náměstích, ... náhodnou procházkou v bydlíšti apod. U telefonického dotazování se používá náhodné vytáčení, komerční telefonní adresáře a databáze. V současnosti jsou moderní online panely respondentů, kdy se respondenti účastní internetových dotazníků nebo diskusí. Výhodou těchto online možností je cena a rychlost i otevřenost odpovědí, nevýhodou může být efekt ‚samovýběru‘, profesionalizace respondentů, horší kontrola a nemožnost vysvětlit respondentovi otázku jako v případě osobního nebo telefonického dotazování. Významným zdrojem respondentů jsou databáze zákazníků, zaměstnanců, partnerů, dodavatelů, institucí apod.“⁸⁰

⁷⁹ Tamtéž, s. 19.

⁸⁰ Tamtéž, s. 20.

2. Chyby a manipulace aneb jak lhát se statistikou

Účelem této části je pojednat o sice neblahém, avšak významném fenoménu, kterým je skutečnost, že ne vždy mohou statistické údaje popisovat objektivní realitu, a to z mnoha důvodů, z nichž ty podstatné budou zde popsány. Na úvod je trefné připomenout osobnost Winstona Churchilla, jemuž byl, ač nesprávně (ve skutečnosti se nejspíše jednalo o efekt nacistické propagandy)⁸¹ připisován výrok „Věřím pouze statistice, kterou jsem si sám zfalšoval.“ Ne vždy se nicméně musí jednat o ve smyslu tohoto slavného citátu zlý úmysl, existují i způsoby, jak dojít k nesprávnému výsledku „v dobré víře“, resp. aniž by si člověk jeho nesprávnost uvědomoval. Swoboda k problému nesprávných statistik výstižně podotýká, že: „Jestliže je statistika (jako metodika nebo jako vědní obor) často posuzována s pochybnostmi a odmítavě, může se za to poděkovat především statistikám, které ve skutečnosti statistikami nejsou. Je to stejné jako kdyby nemocného člověka léčil mastičkář, zřízenec nebo kuchyňský personál kliniky a nemocný pak mrzutě konstatoval: ‚Medicína není vůbec žádná věda; všichni lékaři jsou šarlatáni.‘ Zákon však dbá o to, aby jako lékař působil jen ten, kdo dokončil příslušné studium, vykonal zkoušky a získal praktické zkušenosti. O statistice se naproti tomu bezmála každý domnívá, že zde může působit bez zvláštních předchozích znalostí kdokoliv – od ctižádostivého vedoucího prodeje až po šéfa s geniálními myšlenkami, intrikán a demagog stejně jako naivní pošetilec a dobromyslný ignorant.“⁸²

Český statistický úřad pak, jako hlavní statistický orgán, hraje nezastupitelnou roli v tom, aby k nastíněnému negativnímu jevu v praxi nedocházelo či alespoň byl jeho výskyt a škodlivý dopad co nejvíce minimalizován.⁸³

2.1. Druhy chyb a způsoby manipulace

Situace, kdy určitá statistika neodpovídá skutečnosti, jsou rozmanité. Je nicméně možné je třídit např. podle výše naznačeného hlediska, tzn. podle toho, jaký je vnitřní postoj osoby, která takovou statistiku, jisté statistické tvrzení, předkládá. Tu tak lze rozlišovat mezi osobou, jíž o nesprávnosti tvrzení, které prezentuje, neví, a osobou, jíž o nesprávnosti svého tvrzení ví. Ve druhém případě půjde nejčastěji o záměrnou manipulaci s cílem ovlivnit mínění daného publika či celkově veřejnosti. Dále lze rozlišovat, co přesně způsobilo, že předkládané tvrzení není pravdivé, tj. především, zda se jedná o chybnou interpretaci jinak správného údaje, nebo zda

⁸¹ Srov. např. BARKE, Werner. „Ich glaube nur der Statistik, die ich selbst gefälscht habe...“. *Statistik-bw.de* [online]. Baden-Württemberg: Das Statistische Landesamt Baden-Württemberg, 2004 [cit. 2023-01-07]. Dostupné z: https://www.statistik-bw.de/Service/Veroeff/Monatshefte/PDF/Beitrag04_11_11.pdf

⁸² SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. s. 205.

⁸³ Pravomocí a přímým posláním ČSÚ samozřejmě není aktivně a kazuisticky vyvracet různé nesprávné nebo zavádějící informace, potažmo dezinformace, avšak svým postavením, tak jak bude rozebráno, k plnění tohoto obtížného úkolu nemálo přispívá.

již samotná „tvrdá čísla“ jsou buď přímo lživá, potažmo ve vztahu k předkládané otázce nerozhodná či jinak zavádějící.

Podobně pak Swoboda rozeznává, že: „Existuje především *zdánlivá lež*, která není v podstatě nic jiného než nesprávně pojatá přesná statistika (je zcela možné, že je lstivě zaměřena na oklamání naivních lidí, ale sama o sobě svými údaji a tvrzeními je nenapadnutelná). Dále existuje *odvozená, sekundární lež*, charakterizovaná tím, že se statistik zaměřuje s komentátorem. Je to zvláště rozšířený druh a vzniká většinou tak, že nějaký tajemný manipulátor, demagog nebo podvodník se seznámí – nebo je seznámen – s čísly, která vhodně vyložena se zdají dokazovat jeho myšlenkový koncept. Zmocní se tedy v podstatě správných čísel a buduje kolem nich konstrukce lži, která je nespornými čísly znamenitě udržována a posilována. To se stává především tehdy, když se k číslům vyhledávají ‚příčiny‘ nebo ‚následky.‘ ... A konečně existuje *úplně nemotorná forma lži*, při níž však lze postupovat statisticky korektně jak při zpracování, tak při výkladu. Bývá tomu tak tehdy, jestliže se hned od začátku zfalšuje prvotní materiál.“⁸⁴

Na úvod tak lze se Swobodou předeslat, že: „Protože však demagogové a skrytí manipulátoři statistiku tak rádi používají, je užitečné zeptat se v případě, že vznikají pochybnosti o seriózním vyjádření, ještě jednou nedůvěřivě: *cui bono* (komu to prospívá)? Tato otázka pomáhá již po staletí odhalovat zločiny a osvědčuje se často jako velmi užitečná i při odhalování statistických podvodů.“⁸⁵

2.1.1. Průměr, medián a modus

Burda vystihuje, že statistickým zjišťováním se u statistických jednotek souboru získá velké množství číselných hodnot znaků, což však příliš neumožňuje snadnou orientaci. Z toho důvodu se také používá např. jedné číselné hodnoty, jež coby výstižnější vyjádření charakterizuje velikost všech číselných hodnot, neboť je zobecňuje. Tato jedna číselná hodnota se nazývá střední hodnota.⁸⁶

A právě nerozlišování a záměna různých středních hodnot, jmenovitě (aritmetického) průměru, mediánu a modu, je jednou z nejklassičtějších nepřesností. Jak vysvětluje Huff: „Když vám řeknou, že je něco průměrně takové, nebo onaké, vlastně o tom stále ještě nic moc nevíte, pokud nemůžete zjistit, o který z běžných typů střední hodnoty se jedná – zda o aritmetický průměr, medián nebo modus.“⁸⁷ Podobně pak Swoboda sděluje, že: „Průměr má ve statistice velmi významnou úlohu – a v představách, které o statistice existují, je jeho význam ještě daleko

⁸⁴ SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. s. 205.

⁸⁵ Tamtéž, s. 210.

⁸⁶ BURDA, Zdeněk. *Statistika pro obchodní akademie*. 2., upr.vyd. Praha: Fortuna, 1994, s. 22 a 23.

⁸⁷ Srov. HUFF, Darrell. *Jak lhát se statistikou*. Praha: Brána, 2013, s. 42 a 43.

větší. Zatímco laik považuje různé ‚průměry‘ za velmi důležité, statistik zná všechny jejich záludnosti a nedostatky. Neodborník si říká: konečně mám koncentrovaný, informací nabitý údaj, který dovede vyjádřit najednou vše, co je jinak skryto v nekonečných a matoucích tabulkách. A tak se průměr až příliš lehce povyšuje na opravdu magické číslo. Průměr jako výsledek hodnocení nepřehledného množství čísel je pro statistika velmi důležitý vzhledem k tomu, že vnáší řád a přehled do tisíců nebo dokonce miliónů jednotlivých informací, a takové přehledné uspořádání je jedním z hlavních úkolů statistiky. Pro odborníka je však průměr jen prostředkem pro zjednodušené zobrazení.“⁸⁸ Zamrazilová glosuje, že: „Koneckonců, jaké problémy mohou být spojené s průměrem, dobře vystihuje starý statistický bonmot: v průměru se nejlépe cítí člověk, když má hlavu v horké troubě a nohy v mrazáku – nebo naopak.“⁸⁹ Podobně Swoboda připomíná poznámku anglického humoristického časopisu „Punch“, který: „o tom jednou napsal: ‚Protože počet 2,2 dítěte na dospělému ženě vypadá v jistém ohledu značně podivně, navrhla kterási komise Jejího Veličenstva, aby se středním vrstvám poskytla finanční podpora pro dosažení zaokrouhlenějších a pohlednějších průměrů.““⁹⁰

Patrně všeobecně nejznámější střední hodnotou je aritmetický průměr. Ten se získá tak, že: „Je to úhrn hodnot statistického znaku dělený rozsahem souboru.“⁹¹ Jinak vyjádřeno: „Aritmetický průměr se vypočítá sečtením jednotlivých hodnot a dělením počtem hodnot.“⁹² Aritmetický průměr lze proto využít spíše tam, kde mezi jednotlivými hodnotami nejsou přílišné rozdíly, a jeho výhodou je, že bere v úvahu, je reprezentantem všech hodnot. Jedním z praktických příkladů využití je nicméně Českým statistickým úřadem zveřejňovaný a laickou veřejností často nesprávně pochopený údaj o průměrné mzdě.⁹³ Ta se ČSÚ zjišťuje právě jako aritmetický průměr.⁹⁴ Jak vyplývá z definice podané výše, jedná se o součet mezd podělený počtem zaměstnanců. Proto také vysoké výdělky úzké skupiny zaměstnanců zjišťovaný průměr „vychýlí“⁹⁵. To však není chyba tohoto ukazatele – Český statistický úřad zjišťuje a zveřejňuje také medián mezd.

Jinou, a také v určitém ohledu lépe vypovídající (resp. vypovídající o něčem jiném), hodnotou je právě medián. Medián lze vysvětlit tak, že je to: „prostřední hodnota a získáme ji

⁸⁸ SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. s. 34.

⁸⁹ ZAMRAZILOVÁ, Eva. In: HUFF, Darrell. *Jak lhát se statistikou*. s. 53.

⁹⁰ SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. s. 36.

⁹¹ PINC, Karel. *Základy statistiky (Vybrané kapitoly)*. s. 17.

⁹² SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. s. 35.

⁹³ Rozdílným pojetím zmíněných tří středních hodnot neznalý laik je – dlužno říci, že mnohdy v tomto posilován sdělovacími prostředky – často rozhořčen, že on, ani nikdo z jeho širokého okolí, na průměrnou mzdu nedosáhne.

⁹⁴ Srov. Průměrná mzda a evidenční počet zaměstnanců - Metodika. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/1-pmz_m

⁹⁵ Přesněji je uvést, že vychýlí, zkreslí představu nepoučené veřejnosti.

tak, že soubory podle hodnot seřadíme a vybereme tu, která leží uprostřed. Medián tedy rozděluje celý soubor na dvě poloviny o stejném počtu prvků. V jedné jsou všechny hodnoty nižší než medián a ve druhé všechny vyšší.⁹⁶ Zmiňovaný medián mezd tak dává odpověď na otázku, jaká je „prostřední“ mzda, tj. jaká je měsíční částka, která tvoří pomyslnou dělicí čáru – polovina zaměstnanců „bere“ méně a polovina více.

Konečně poslední střední hodnota je označována jako modus, a její definicí je, že je to hodnota v daném souboru nejčastěji se vyskytující; tato však nikterak nezohledňuje případné extrémní.⁹⁷ Modus mezd by tak sděloval, jakou peněžní částku nalezne na svém zúčtování mzdy nejvyšší počet zaměstnanců.

Z výše podaného je nabíledni, že „příhodnou“ záměnou lze u publika docílit i kýženého nepoctivého dojmu o realitě, která však podle „tvrdých“ a relevantních čísel, údajů může být zcela jiná. Tu je např. možno podle libosti vyvolat a následně měnit představu o průměrném příjmu domácností v určité rezidenční čtvrti, jak ilustruje Huff.⁹⁸ Praktické „využití“, či přesněji vyjádřeno „zneužití“, nesprávné střední hodnoty je bohužel nesmírné a vzhledem k tomu, že se nejedná o „přímou lež, jako spíše o „polopravdu“, také i nesmírně nebezpečné.

2.1.2. Nadsazení a snížení

Další z forem nepřesností souvisí (i) s dříve nastíněným problémem dotazníků, tedy s tím, že dotazování z různých, výše načrtnutých, důvodů neodpoví pravdivě, neuvedou opravdovou hodnotu, nýbrž se od reality odchýlí buď směrem nahoru, nebo směrem dolů. Pecáková ve shodě s výše uvedeným podává, že kromě toho, že „respondent nechce či neumí odpovědět, nerozumí otázce, použité formulaci či samotné podstatě problému,⁹⁹ dále také „koriguje své odpovědi hlediskem sociální přijatelnosti – snaží se ukázat v lepším světle, radí se s okolím apod. I poměrně jemné rozdíly ve formulaci otázky mohou mít měřitelný vliv na to, jak dotázané osoby reagují.“¹⁰⁰ Zástupcem tohoto typu vady je např. Swobodou převyprávěná historka o výdajích na dámské punčochy, kdy respondentka jako normu do dotazníku uvedla jen výjimečnou sumu, kterou vydávala pouze na slavnostní příležitosti (5,90 franků). Tato se však velmi lišila od nejčastějšího výdaje na běžné nošení (1,90 franků).¹⁰¹ Huff takový stav nazývá „vzorkem s genetickou vadou“ a logicky dodává, že přestože by se mohlo zdát, že se nadsazení

⁹⁶ ZAMRAZILOVÁ, Eva. In: HUFF, Darrell. *Jak lhát se statistikou*. s. 52.

⁹⁷ Srov. např. SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. s. 37.

⁹⁸ Srov. HUFF, Darrell. *Jak lhát se statistikou*. s. 41 až 43.

⁹⁹ PECÁKOVÁ, Iva. *Statistika v terénních průzkumech*. s. 53.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Srov. SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. s. 138.

se snížením v rámci vzorku vyrovná, je tento předpoklad dost nepravděpodobný, neboť jedno z takových vychýlení může být výrazně větší, přičemž samozřejmě nelze říci které.¹⁰²

Jiným případem může být, taktéž výše nastíněný fakt, kdy realisticky zjištěné údaje jsou následně nepřesně reprodukovány, ať již např. nemístným zaokrouhlením, ale i přímo bagatelizací statistických údajů, nebo naopak jejich hyperbolizací. Tato situace může nastat zvláště ve sdělovacích prostředcích (ať již nepochopením odborné problematiky či třeba prostou honbou za senzací), ještě typičtější jsou nicméně takovou nesprávností zatížená různá politická prohlášení.¹⁰³

2.1.3. Bez vysvětlivek

Jiný z „triků“ či způsobů, které má osoba, jež chce „statistikulovat“ k dispozici, je vlastně velmi jednoduchý – nic nevysvětlovat. Tedy přesněji řečeno, nic nevysvětlovat a nechat ve svůj prospěch působit vzbuzený mylný dojem. Tento způsob zahrnuje jak známé reklamní tvrzení o devíti z deseti zubních lékařů doporučujících určitou značku zubní pasty¹⁰⁴, které vzbuzuje pochybnosti i u široké, laické veřejnosti, tak ale i sofistikovanější prostředky.

Nicméně, v případě oněch proslulých odborníků, kteří jednoznačně stojí za konkrétním výrobkem, mnoho lidí „tak nějak“ tuší, že nejspíše bude jejich přesvědčení o kvalitě propagovaného výrobku buď opřeno především o honorář, nebo dokonce se o skutečné odborníky v dané oblasti (lékaře, vědce etc.) ani jednat nebude, tzn. že propagátory budou jen najatí herci hrající roli určité, veřejnosti konkrétně neznámé, authority. I když to nemusí platit beze zbytku, je možno uzavřít, že tyto metody nejsou kvůli své relativně dobré „odhalitelnosti“ dané i tím, že se vyskytují často v reklamním prostoru per se se vyznačujícím určitou mírou nadsázky, natolik škodlivé jako předesílané propracovanější metody. Přesto je však žádoucí ani tyto nepodceňovat – koneckonců známého efektu důvěry v „bílé pláště“ či jiné authority lze snadno zneužít k dodání věrohodnosti mnoha různých typů tvrzení a výroků a koupě zbytečně drahého nebo nefunkčního výrobku tak zdaleka není tím největším nebezpečím.

Zajímavější a také zákeřnější jsou metody, jež takto v zásadě jednoduše odhalit nelze. Z těchto lze uvést např. metodu, která spočívá v možnosti odlišného (od skutečnosti) výkladu daného pojmu cílovým publikem. Spíše pro pobavení stojí za zmínku Swobodou v tomto kontextu připomínaná zkazka o cirkusovém poutači, lákajícím na třicet dva „účinkujících“, což však bylo (jenom) dvanáct artistů, ale dále čtyři koně, šest opic a deset psů. Zde se vlastně jednalo o vyvolání představy o určitém obsahu statistického souboru, tedy, že v něm jsou

¹⁰² Srov. HUFF, Darrell. *Jak lhát se statistikou*. s. 22.

¹⁰³ Byť lze očekávat, že častější zde budou sofistikovanější metody manipulace, o nichž je pojednáno níže.

¹⁰⁴ Obdobně také osm z deseti veterinářů doporučuje „jen tu jedinou a nejlepší“ značku krmiva.

obsaženi jen artisté.¹⁰⁵ Ze stejného ranku pak lze citovat již serióznější příklad: „Odbory požadují zvýšení mezd o 15 %! -,Zaměstnavatelé nabízejí jen 5 %!‘ Jsou tyto pozice zcela neslučitelné? Ne vždy. Uvedených 15 % se může týkat např. minimálních mezd podle kolektivních smluv, zatímco 5 % vyplácených mezd, které jsou možná podstatně vyšší než minimální mzdy.“¹⁰⁶

Za účelem vysvětlení další metody je dobré se ještě vrátit k „reklamním počtům“ a objasnit jejich častý mechanismus vzniku (výpočet), a to opět i proto, že ten stejný mechanismus se dá použít k manipulaci v daleko závažnějších otázkách než je např. pořízení nové pračky nebo uváděných ořezávek a čisticích prostředků. Swoboda vysvětluje, že: „Devět z deseti generálních ředitelů používá tužkových ořezávek Lignix‘ nebo ‚Tři z deseti hospodyň čistí stříbro Swobodovým argentorizidem‘. Na základě prodejních statistik však velmi dobře vím, že můj argentorizid používá stěží 1 % hospodyň. Lhal jsem tedy? Ano i ne. Mohu se např. prostřednictvím maloobchodu dostat do styku se dvěma nebo třemi desítkami žen, které tento čisticí prostředek kupují. To by bylo hned třicet spotřebitelek a k tomu připočtu ještě 70 výsledků anketního zjištění z náhodného výběru a tady snad také ještě přibudou jedna nebo dvě. Zkrátka: ze sta dotázaných hospodyň jich nejméně třicet můj prostředek používá. Tři z deseti! Jestliže naivní čtenář z toho usoudí, že jsou to vždy tři z každých deseti nebo vždy třicet z každého sta (což je v této formulaci podle smyslu stejné), zkrátka že asi třicet procent všech hospodyň používá můj prostředek na čištění stříbra, mohu ještě vždy s politováním pokrčit rameny a hlasem vyjadřujícím hluboké přesvědčení ujistit: ‚To jsem netvrdil! O *z každých* nebylo ani řeči. To je nedorozumění.‘ Samozřejmě žádné politováníhodné nedorozumění, spíše předpokládané, ba dokonce vyvolávané.“¹⁰⁷

Závěrem si lze ještě se Swobodou uvědomit, že různých účinků lze docílit právě volbou systému srovnání. „Co jsou například ‚největší‘ noviny? Jsou to snad ty, které mají největší náklad, nebo ty, které mají největší odbyt nebo největší počet stran anebo nejvíce inzerátů (event. také obojí: jedny s největším počtem inzerátů, druhé s největší inzertní plochou nebo největším počtem stran); kromě toho to mohou být i noviny ‚nejčtenější‘, které nemusí mít největší náklad.“¹⁰⁸

¹⁰⁵ Srov. SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. s. 213.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 211.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 212.

2.1.4. Kausalita, nebo jen korelace?

Poměrně běžným prostředkem „statistikulace“, tedy nesprávného výkladu statistických údajů, je záměna kauzality (příčinnosti) za korelaci (souvztažnost), resp. vydávání pouhé (někdy dokonce i jen zdánlivé) korelace za kauzalitu. Na úvod je namístě vysvětlit, že mezi různými jevy lze nalézt v zásadě tři typy vztahů: i) kauzalitu, kdy jev A je způsobem jevu B, tj. jedná se o vztah příčiny a následku, ii) korelaci, kdy jev A a jev B spolu nějak věcně souvisejí, ale jeden není příčinou druhého a iii) zdánlivou korelaci, kdy spolu tyto jevy dokonce ani nijak věcně nesouvisejí.¹⁰⁹

V daném případě je tedy případné se tázat: „Pokud spolu nějaké dvě věci korelují, znamená to, že jedna působí na druhou? Nebo na obě dvě působí nějaký třetí fenomén? Existuje vůbec nějaká souvislost mezi příčinou a následkem? Lidé si často myslí, že vidí-li korelaci, existuje i vztah mezi příčinou a následkem. To ale nemusí být nutně pravda.“¹¹⁰ Magnello pro připomenutí historického vývoje parafrázuje anglického vědce a statistika, Francise Galtona: „Došel jsem k závěru, že vyskytnou-li se dvě věci společně, neznámá to ještě, že jedna z nich je příčinou té druhé. Namísto toho zde prostě může existovat vztah mezi dvěma proměnnými.“¹¹¹

Pro ilustraci tohoto „nešvaru“, resp. jeho pochopení na příkladu ad absurdum, je příhodné vypůjčit si následující beletristickou anekdotu: „S otcem jednoho kolegy, kterému je devadesát osm let, odmítla pojišťovna uzavřít životní pojistku, že je příliš starý, ačkoli jim přesvědčivě na celorepublikové statistice úmrtí dokázal, že v tomto věku umírá jen velmi málo lidí.“¹¹²

Na půdorysu téhož tématu Swoboda podává, že: „... text, který se zdůrazněnou seriózností následuje za titulkem ‚Ve stáří budeš šťastnější‘. Doslova se říká: ‚Policejní statistika západoevropských zemí překvapivě jednomyslně zjišťuje: ze 100 sebevrahů je průměrně 45 % ve věku mezi sedmnácti a pětadvaceti lety, 30 % mezi pětadvaceti a čtyřiceti, 15 % mezi čtyřiceti a padesáti a jen 10 % (!) lidí starších padesáti let má dost svého života. Rozhodnutí k *sebevraždě* má tedy s přibývajícím věkem sestupnou tendenci.‘ Tento závěr je však absolutně nesprávný. Spíše opak je pravdou. Procento sebevrahů s přibývajícím věkem stoupá. Jak k tomu vlastně došlo? To je velice poučné: v ‚optimistické‘ verzi o spokojeném stáří byly pozorovány příčiny smrti v jednotlivých věkových skupinách. Mladí lidé většinou neumírají na rakovinu, srdeční infarkt, mozkovou mrtvici nebo sešlostí věkem, umírají vůbec zřídka. Když umírají, tedy

¹⁰⁹ Srov. např. KOŠŤÁKOVÁ, Tereza. *O složitém jednoduše, aneb, Nebojte se statistiky, nekouše*. Praha: Český statistický úřad, 2019, s. 16.

¹¹⁰ GIBILISCO, Stan. *Statistika bez předchozích znalostí*. Dotisk 1. vydání. Brno: Computer Press, 2012, s. 165.

¹¹¹ MAGNELLO, Eileen a Borin VAN LOON. *Statistika*. Praha: Portál, 2010, s. 117.

¹¹² MACEK, Miroslav. *Saturnin zasahuje*. Praha: XYZ, 2020, s. 134.

především v důsledku úrazů, ale také sebevražd. Ve skupině 15 až 40letých se sebevraždy podílejí na úmrtích 14 %. A na co umírají lidé po šedesátce? Na rakovinu, na infarkt, na mozkovou mrtvici, sešlostí věkem a – umírají všichni! Relativní podíl sebevrahů, představující asi 1 %, je velmi malý. Když se na to díváme takto, pak mladí lidé se odhodlávají k sebevraždě ‚relativně častěji‘. Správnější je provést srovnání s celkem věkové skupiny, a pak se ukazuje stoupající četnost (na 100 000 žijících stejného věku): ze tří u mladistvých pod 15 let na 44 u mužů nad 60 let. (U žen jsou čísla podstatně nižší, mají však stejnou tendenci). Podobných příkladů by bylo možno uvést ještě libovolný počet.“¹¹³

Výše uvedené krajní příklady pro vytvoření zdání kauzality použily dříve představenou techniku, již lze shrnout jako nesprávný vzorek. Je přirozené, že při nesprávném použití statistiky se jednotlivé chybné postupy prolínají, vrší či kumulují. Důležité nicméně je, že ilustrované situace ve své podstatě mají za cíl navodit dojem, že jev A je způsobem jevem B, ačkoli mezi nimi je buď nějaká (nikoli však příčinná) souvislost, popř. není souvislost žádná.

Pro představu lze ještě uvést následující edukativní příklad, v němž je probíraný princip obnažen: „Byla zveřejněna zpráva, že za jeden nedávný rok umřelo v důsledku parní dráhy 4712 lidí. To zní jako dobrý argument, aby se člověk držel od vlaků dál, třeba aby zůstal víc věrný svému automobilu. Když ale začnete pátrat, co je to vlastně za číslo, zjistíte, že to znamená něco docela jiného. Téměř polovina těchto obětí byli lidé, jejichž automobil se střetnul s vlakem na přejezdu. Podstatná část toho zbytku byli černí pasažéři, kteří se vezli na podvozku pod vagonem. Pouze 132 z celkových 4712 mrtvých byli cestující ve vlacích. A dokonce ani s tímto číslem nemůžete nic pořádně porovnat, dokud nemáte jasně dán celkový počet mil, které cestující ve vlacích najezdili. Když chcete zjistit, jakou máte šanci, že se zabijete na výletě napříč Spojenými státy od pobřeží k pobřeží, nemůžete se ptát, kde zemřelo loni nejvíc lidí, jestli ve vlacích, v letadlech nebo v autech. To byste žádné relevantní informace nedostali. Zjistěte si míru úmrtnosti, což je počet smrtelných nehod na každý milion kilometrů přepravy cestujících. To vám spíš napoví, kde jsou pro vás největší rizika.“¹¹⁴

Stejně tak Košťáková varuje, že: „Jedním z nejčastějších omylů je slepá víra v ukazatele bez ohledu na věcné souvislosti. Například pokud se dva ukazatele chovají vůči sobě s určitou pravidelností (jeden třeba roste, zatímco druhý klesá), nemusí to ještě znamenat, že spolu přímo souvisejí. Uveďme jednoduchý příklad: každý rok se potvrzuje, že když se zkracují sukně žen a dívek, prodá se více balených nápojů. Když se to takto řekne, zdá se, že délka sukni ovlivňuje prodejnost balené vody. A už hledáme důvod. Že by pohled na obnažené lýtko vyvolával žízeň?

¹¹³ SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. s. 208.

¹¹⁴ HUFF, Darrell. *Jak lhát se statistikou*. s. 110 a 111.

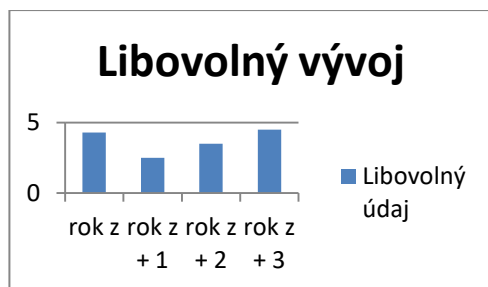
To asi ne. Nebo že by více vypité vody nutilo ženy ukazovat kolena? Také nesmysl. Ale čísla hovoří jasně: kratší sukně – více vody. Jak to tedy je? Odpověď je očividná. Oba jevy, délka sukní i prodej vody, jsou společně závislé na jiném jevu – na počasí. Když je teplo, sukně se zkracují a také se vypije více vody. Proto se oba ukazatele chovají ve vzájemném souladu, přestože spolu věcně nesouvisí (pouze zdánlivě korelují), a už vůbec nejsou na sobě závislé (tj. neexistuje mezi nimi kauzální vztah, kdy by jeden byl příčinou a druhý následkem).¹¹⁵

Náhled do problematiky kauzality se hodí uzavřít konstatováním, že: „Bohužel, falešná (zdánlivá) kauzalita je častým prohřeškem při interpretaci dat. Ve snaze dokázat určitá tvrzení pomocí čísel bývají vedle sebe pokládány ukazatele, které se opakovaně vyvíjejí ve vzájemné souhře, ale přímo spolu nesouvisí. Jak takové případy odhalit? Není to snadné, ale určitě bychom měli upozornět vždy, když je těžké nalézt na první pohled přímou logickou souvislost mezi jevy a když začneme s krkolomnými myšlenkovými konstrukcemi ve snaze (domnělou) vazbu zdůvodnit.“¹¹⁶

2.1.5. Grafy a obrázky

Posledními z neuzavřeného výčtu chybných postupů a zároveň vědním objektem manipulace statistikou jsou různá obrazová vyjádření statistických údajů. Pakliže platí, že „obraz řekne víc než tisíc slov“, je tím vysvětlena i celková obliba tohoto typu „švindlování“.

Z vizuální manipulace se „populárně těší“ zejména následující ukázkové případy. Posunutí či oříznutí svislé osy, označované jako osa y, u sloupcového grafu. Sloupcový graf je relativně jednoduchý typ grafu, jenž příslušné hodnoty zobrazuje ve sloupcích, vodorovně ohraničených osou x, svisle pak osou y. Pro představu vypadá jeho základní návrh takto:

Jak vidno, jeho svislá osa y korektně začíná nulovou hodnotou. Pokud však tento postup není dodržen, způsobí to (žádanou) výchylku ve vnímání. Jednu z takových manipulací dokládá např. i Kasík, a to ve vztahu k vládní statistice vývoje průměrné mzdy, která nezačala na částce 0 Kč, ale 7 700 Kč, díky čemuž první hodnota z roku 2007, resp. mezi lety 2007

¹¹⁵ KOŠŤÁKOVÁ, Tereza. *O složitém jednoduše, aneb, Nebojte se statistiky, nekouše.* s. 16.

¹¹⁶ Tamtéž.

až 2012 (8 000 Kč), působila jako velmi nízká a hodnota 9 900 Kč (pro rok 2016) zase jako skokově vysoká.¹¹⁷

Manipulovat se dá i s grafem spojnicovým, tzn. s grafem spojujícím jednotlivé bodové hodnoty ve spojnici, čáru. Jeho základní návrh lze přiblížit takto:

Zneužití spojnicového grafu lze „spáchat“ např. jeho ustříhnutím, zkrácením, kdy se v zásadě jedná o stejný „trik“ jako u posunutí osy y grafu sloupcového. Také je možno změnit poměr mezi jednotlivými osami, tzn. vychýlit je z korektního poměru 1:1. Huff kazuisticky zmiňuje že: „Časopis *Newsweek* použil tuto metodu v roce 1951. Když chtěli redaktoři zdůraznit, že ‚ceny akcií překonaly 21letý rekord‘, ustříhli graf u čísla osmdesát. Columbijská plynárenská společnost otiskla v deníku *Time* v roce 1952 reklamu a použila v ní graf ze své čerstvé výroční zprávy. Kdo si přečetl ta drobná čísla, a zamyslel se nad nimi, ten zjistil, že životní náklady během deseti let stouply zhruba o 60 %, zatímco výdaje za plyn klesly o 4 %. To byl celkem příznivý obrázek, ale zjevně ne dost příznivý pro Columbijskou plynárenskou. Ustříhli graf na úrovni devadesáti procent (bez jakékoliv mezery nebo jiného náznaku, který by čtenáře varoval), takže optický dojem říkal: životní náklady se více než ztrojnásobily, zatímco plyn šel o třetinu dolů!“¹¹⁸

Lhát mohou nejen grafy, ale i obrázky (obrázkové grafy). Zde se využívá především faktu, že dvojrozměrný obrázek věci znázorňuje věc ve skutečnosti třírozměrnou. To připomíná Huff na smyšlené historce o dvou zemích, bohatých USA a chudší, bájně Rotundii a znázornění jejich ekonomické pozice pomocí pytlů s penězi. „Namaluji jednoduše pytel peněz, který bude představovat rotundských třicet dolarů a pak namaluji ještě jeden, dvojnásobně vysoký, který bude představovat amerických šedesát dolarů. Je to přiměřené, že? No a teď už můj obrázek dělá ten dojem, který jsem potřeboval. Vedle americké mzdy je ta zahraniční úplně trpaslík. Má to samozřejmě háček. Protože ten druhý pytel je dvakrát vyšší, je také dvakrát širší. Zabere ne dvojnásobně, ale čtyřnásobně víc místa na stránce. Čísla sice stále ukazují na poměr

¹¹⁷ KASÍK, Pavel. Věříte grafům? Podívejte se, jak jednoduché triky používají manipulátoři. *Idnes.cz* [online]. Praha: MAFRA, 2015 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/technet/veda/manipulace-grafy-statistika.A151023_164547_veda_pka

¹¹⁸ HUFF, Darrell. *Jak lhát se statistikou*. s. 85 a 86.

dvě ku jedné, ale opticky je vyvolán dojem poměru čtyři ku jedné. Nebo ještě vyššího poměru. Protože se jedná o obrázky předmětů, které jsou v reálu trojrozměrné, musí ten druhý pytel být také dvojnásobně tlustší než ten první. Jak stojí psáno ve vaší učebnici geometrie, poměr mezi objemy podobných těles je stejný, jako poměr mezi třetími mocninami jejich stran. Dvě na třetí je osm. Když je v jednom pytli 30 dolarů, musí být ve druhém, který je osmkrát objemnější, ne 60 dolarů, ale 240 dolarů. No a to je právě ten dojem, který můj vychytralý graf vzbuzuje. Říkám sice ‚dvojnásobný‘, ale vzbuzuji trvalý dojem obrovského poměru osm ku jedné.“¹¹⁹

Různých způsobů, jak může (falesná) statistika „šálit“ zrak je nicméně ještě více. Tím spíše je zapotřebí jisté ostražitosti i k tomu, co lze „vidět na vlastní oči.“

2.2. Role ČSÚ

Přestože různými úkoly a poli působnosti Českého statistického úřadu se zabývají další, následující části této práce, lze, a je záhodno, na tomto místě zkonstatovat, že ČSÚ coby hlavní orgán vykonávající státní statistickou službu sehrává nezastupitelnou úlohu v boji proti nesprávně zjištěným i podaným statistickým údajům. Již bylo poznamenáno, že ČSÚ není zřízen jako jakýsi „antidezinformační“ úřad, nicméně je důležité uvést, že prostřednictvím tímto úřadem zjištěných a zveřejňovaných statistických údajů – díky tomu, že se jedná o zákonnou povinnost úřadu a také díky určitým institucionálním zárukám (o nichž bude pojednáno níže) – lze s dezinformacemi do jisté míry také bojovat. Jak konstatuje Swoboda: „Na které statistiky se tedy můžeme spolehnout? Zpravidla na *úřední statistiky*, na statistiky *velkých institucí a organizací*. Především však na ty, které uvádějí absolutní údaje, udávají rozsah výběrového souboru a pokud možno i některé údaje o způsobu zjišťování a pravděpodobnou teoretickou spolehlivost vzorku. I v těchto případech je však nutno připomenout: Nedoporučuje se číst mezi řádky! Kdo statistiku interpretuje, dělá to na vlastní nebezpečí. Kdo si nechá výklad nekriticky nakukat, nepotřebuje se na čísla ani dívat. Dobrá statistika poskytuje přehledně zpracované údaje, případně matematické souvislosti mezi těmito čísly, uvádí průměrné hodnoty a směrodatné odchylky, meze chyb, případně vysvětlující poznámky, nedokazuje však žádné hypotézy – ani vědecky ‚čisté‘, ani demagogicky ‚špinavé‘.“¹²⁰

Nezanedbatelná je též komunikační a edukační role ČSÚ směrem k odborné, i laické veřejnosti. Její součástí je i poskytování vyjádření a rozhovorů do médií a taktéž vydávání odborných článků i populárně-naučných publikací (koneckonců některé z nich jsou citovány i v této práci).

¹¹⁹ Tamtéž, s. 95 a 96.

¹²⁰ Tamtéž.

3. Mezinárodní statistické organizace, zahraniční statistické úřady, komerční a jiné subjekty

V této části bude podán základní přehledový nástin institucí zabývajících se statistikou, a to jak v globálním měřítku (se zvláštním zaměřením na Evropskou unii coby organizaci zásadním způsobem členské státy ovlivňující v mnoha oblastech, včetně statistiky) tak i v měřítku národním, státním. Statistikou se nicméně nezaobírají jen státní či nadnárodní organizace, ale i k tomu ve veřejném zájmu zřízené veřejné organizace a také i entity jiné, ryze soukromé či komerční, bez nichž by institucionální obraz nebyl úplný, pročež i těmto subjektům bude věnován alespoň elementární, skromný prostor.

Na úvod je potřeba ještě zmínit, že dále uvedené, veřejné i soukromé, organizace jsou do jisté míry výsledkem subjektivního výběru,¹²¹ jenž si neklade za cíl být výběrem úplným, vyčerpávajícím.

3.1. Evropský statistický systém

Vzhledem k (dlouholetému a s ohledem na povahu této organizace též i vnitrostátně poměrně zásadnímu) členství České republiky v Evropské unii je přirozené začít exkurz tzv. evropským statistickým systémem. Jeho právní rámec je nyní dán Nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 223/2009 ze dne 11. března 2009 (dále též „nařízení č. 223/2009“),¹²² dle jehož čl. 4 je Evropský statistický systém partnerství tvořené statistickým úřadem Společenství, tj. Eurostatem, a národními statistickými úřady (tedy i Českým statistickým úřadem) a jinými vnitrostátními orgány, „jež v jednotlivých členských státech odpovídají za vývoj, vypracovávání a šíření evropské statistiky.“

Sám Eurostat jako jiné vnitrostátní orgány za Českou republiku zmiňuje Ministerstvo dopravy, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zemědělství, Ústav zdravotnických informací a statistiky a Celní správu.¹²³

¹²¹ V oblasti veřejnoprávní je pozornost zaměřena na statistické organizace patrně tří nejvýznamnějších struktur, do nichž je Česká republika zapojena, tj. Evropské unie, Organizace spojených národů a Severoatlantické aliance. Probírané statistické organizace svým postavením (na půdorysu daného širšího institucionálního rámce) mají potenciál zasáhnout do odborné debaty, popř. i procesu rozhodování nejvíce, byť význam ostatních, nezmiňovaných organizací (ať již je jejich charakter regionální, či ne) taktéž nelze přehlížet. Také je vhodné upřesnit, že i v rámci probíraných struktur se nacházejí další, nezmiňované instituce, které rovněž svou, nikoli marginální, působnost v oblasti statistiky mají. Ryze namátkou lze v této souvislosti zmínit Mezinárodní měnový fond či např. Světovou banku, zapojené do Organizace spojených národů.

¹²² Plným názvem Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 223/2009 ze dne 11. března 2009 o evropské statistice a zrušení nařízení (ES, Euratom) č. 1101/2008 o předávání údajů, na které se vztahuje statistická důvěrnost, Statistickému úřadu Evropských společenství, nařízení Rady (ES) č. 322/97 o statistice Společenství a rozhodnutí Rady 89/382/EHS, Euratom, kterým se zřizuje Výbor pro statistické programy Evropských společenství.

¹²³ List of National statistical institutes (NSI) and other national authorities. *Ec.europa.eu* [online]. Luxembourg: European Commission, Eurostat, 2023 [cit. 2023-02-19]. Dostupné z:

Evropskou statistikou je třeba v kontextu evropského statistického systému rozumět takovou statistiku, sestavovanou ve všech členských státech Evropské unie a vytvářenou podle společných kritérií a definic, přičemž statistická data jsou zpracovávána způsobem zajišťujícím jejich srovnatelnost napříč všemi členskými státy. Zjišťované statistické údaje jsou tak harmonizované, spolehlivé, relevantní a použitelné.¹²⁴

Pro úplnost je vhodné dodat, že v evropském statistickém systému jsou řešeny též otázky vztahu a spolupráce tohoto systému a evropského systému centrálních bank, který taktéž tvoří evropskou statistiku.¹²⁵

3.1.1. EUROSTAT

Základy Eurostatu nebo také Statistického úřadu Společenství byly položeny již v roce 1953 při založení Evropského společenství uhlí a oceli, v jehož rámci fungoval i jeho statistický orgán. V roce 1958 došlo k založení Evropského (hospodářského) společenství a o rok později je přijat název Eurostatu coby jeho statistického úřadu. Prostřednictvím Rozhodnutí Komise ze dne 17. září 2012 o Eurostatu bylo vymezeno postavení Eurostatu jako útvaru Evropské komise, který je řízen generálním ředitelem.¹²⁶ Podle čl. 6 zmiňovaného rozhodnutí Eurostat odpovídá za vývoj, tvorbu a šíření evropské statistiky, umožnění přístupu uživatelům k evropské statistice a také zajišťuje spolupráci s ostatními útvary Komise a poskytovateli údajů. Eurostat rovněž koordinuje vývoj a tvorbu jiných statistik. Podle Blaškové je posláním Eurostatu zejména konsolidace dat a jejich převedení do porovnatelné podoby a také zprostředkování přesunu dat v rámci Evropské unie a harmonizace metodik.¹²⁷

3.1.2. Výbor pro evropský statistický systém

Dalším orgánem evropského statistického systému je Výbor pro evropský statistický systém, který nařízení č. 223/2009 taktéž zřizuje. Členy výboru jsou zástupci národních statistických úřadů (podle čl. 7 citovaného nařízení se musí jednat o odborníky v oblasti statistiky). Výbor evropskému statistickému systému poskytuje odborné vedení, a to pro vývoj, vypracovávání a šíření evropské statistiky; předmětný čl. 7 normuje, že se tak děje v souladu se statistickými zásadami uvedenými v čl. 2 odst. 1.

https://ec.europa.eu/eurostat/documents/13019146/13574152/20230126_List_other_national_statistical_authorities_SK.pdf

¹²⁴ Srov. např. Co je ESS a jak pracuje. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/co_je_ess_a_jak_pracuje

¹²⁵ Srov. např. čl. 6 odst. 3 či čl. 9 nebo čl. 21 odst. 2 nařízení č. 223/2009.

¹²⁶ Srov. např. History. *Ec.europa.eu* [online]. Luxembourg: European Commission, Eurostat, 2021 [cit. 2023-02-18]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/about-us/history> či Evropská unie - Eurostat. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2018 [cit. 2023-02-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/evropska_unie_eurostat

¹²⁷ Srov. BLAŠKOVÁ, Veronika, Jitka JANOVÁ a David HAMPEL. *Systémy oficiální statistiky*. s. 65.

3.1.3. Statistické zásady

Statistické zásady, jež nařízení č. 223/2009 (v praxi nazývané též „evropským statistickým zákonem“) prostřednictvím čl. 2 odst. 1, kodifikuje, jsou následující.

Jednak je to *profesionální nezávislost*, „kterou se rozumí, že se statistika musí vyvíjet, vypracovávat a šířit nezávisle, zejména pokud jde o výběr používaných technik, definic, metodik a zdrojů a o načasování a obsah všech forem šíření, bez jakýchkoliv tlaků politických či zájmových skupin nebo orgánů Společenství či vnitrostátních orgánů.“ Další kodifikovanou zásadou je *neustrannost*, tu nařízení č. 223/2009 chápe jako používání (vyvíjení, vypracovávání a šíření) statistiky neutrálním způsobem a dále jako garanci rovného zacházení se všemi jejími uživateli. Závazek *objektivity* znamená, že „se statistika musí vyvíjet, vypracovávat a šířit systematicky, spolehlivě a nepředpojatě; to předpokládá používání profesionálních a etických norem a skutečnost, že dodržované politiky a postupy jsou pro uživatele a respondenty zjišťování transparentní.“ Čtvrtou zásadou je zásada *spolehlivosti*, tzn. povinnost statistické údaje zjišťovat (měřit) „co nejvěrněji, nejpřesněji a nejsoustavněji“ a při tom „pro výběr zdrojů, metod a postupů používat vědecká kritéria.“ Evropský statistický zákon jako zásadu definuje také *statistickou důvěrnost* coby „ochranu důvěrných údajů o jednotlivých statistických jednotkách, získaných přímo pro statistické účely nebo nepřímo z administrativních nebo jiných zdrojů, a to za předpokladu, že je zakázáno používat získané údaje pro jiné než statistické účely a jejich nedovolené zpřístupňování.“ Poslední zásadou je *efektivita nákladů*, což je chápáno tak, že „náklady na vypracovávání statistiky musí být přiměřené důležitosti výsledků a přínosů, o něž se usiluje, přičemž se musí optimálně využívat zdrojů a minimalizovat zatížení respondentů. Pokud je to možné, získávají se požadované informace z dostupných záznamů či zdrojů.“

3.1.4. Statistická kvalita

Nařízení č. 223/2009 normuje také, skrze čl. 12, kritéria kvality evropské statistiky, tedy „jednotné standardy a harmonizované metody.“

Jako kritérium kvality je nejprve vymezena *relevance*, čímž je chápána „míra, v jaké statistiky uspokojují stávající a potenciální potřeby uživatelů.“ *Přesnost* zřejmě není třeba nějak zvláště definovat, nicméně podle evropského statistického zákona jí je „blízkost odhadů neznámým skutečným hodnotám.“ *Včasnost* je myšlena „doba mezi dostupností informace a událostí nebo jevem, který popisuje.“ Poněkud jinou, i když související, kvalitou je *dochvilnost*, tzn. „časová prodleva mezi datem zveřejnění údajů a cílovým datem (datem, kdy měly být údaje dodány).“ Dalšími kodifikovanými kvalitami jsou *dostupnost a srozumitelnost*, u nichž je uvedeno, že „označují, za jakých podmínek a v jaké formě mohou uživatelé údaje získat, používat a vykládat.“ Předposlední řešenou kvalitou je *srovnatelnost*; ta je pro potřeby

evropského statistického systému definována jako „měření dopadu rozdílů mezi použitými statistickými koncepty, nástroji a postupy měření, srovnávají-li se statistiky mezi zeměpisnými oblastmi, odvětvími nebo v čase.“ Konečně poslední kvalitou je *soudržnost*, tedy „skutečnost, zda lze údaje spolehlivě různými způsoby a pro různé účely kombinovat.“

3.1.5. Kodex evropské statistiky

Další kodifikací, které se nařízení č. 223/2009 dotýká, je kodex evropské statistiky. Tomu je věnován především čl. 11, jež proklamuje, že „cílem kodexu je zajistit důvěru veřejnosti v evropskou statistiku tím, že stanoví, jak se má evropská statistika vyvíjet, vypracovávat a šířit v souladu se statistickými zásadami stanovenými v čl. 2 odst. 1 a osvědčenými mezinárodními statistickými postupy.“

Samotný kodex byl přijat výše představeným Výborem pro evropský statistický systém a jeho aktuální verze je z roku 2017. Kodex obsahuje celkem šestnáct¹²⁸ zásad, z nichž každé jsou přiřazeny její ukazatele. Zásady zahrnují oblast institucionálního prostředí, statistických procesů a statistických výstupů.

První, institucionální, zásadou podle kodexu je *profesionální nezávislost* statistických orgánů „na jiných politických, řídicích nebo správních úřadech a institucích, stejně jako subjektech soukromého sektoru.“ *Koordinace a spolupráce* vyjadřuje, že Eurostat a národní statistické úřady zajišťují koordinaci všech činností, kterých je třeba pro rozvoj, tvorbu a šíření evropských statistik, a za tím účelem také aktivně spolupracují. Kodifikované *oprávnění ke shromažďování údajů a k přístupu k údajům* říká, že „statistické orgány mají pro účely evropských statistik jasný právní mandát ke shromažďování informací z více různých zdrojů dat a k přístupu k těmto informacím. Úřady, podniky, domácnosti a široká veřejnost mohou být právně vázány, aby na žádost statistických orgánů umožnily přístup k údajům nebo poskytly údaje pro účely evropských statistik.“ *Přiměřenost zdrojů* znamená, že „zdroje, které mají statistické orgány k dispozici, jsou postačující pro plnění požadavků evropských statistik.“ *Závazek zajišťování kvality* reflektuje, že evropská statistika má být kvalitní, k zajištění čehož se mají vyhodnocovat silné a slabé stránky a zlepšovala se kvalita procesů a výstupů. Předposlední institucionální zásadou je *důvěrnost statistických údajů a ochrana údajů*. Tato maxima zaručuje „soukromí poskytovatelů údajů, důvěrnost jimi poskytnutých informací, použití těchto informací pouze ke statistickým účelům a zabezpečení údajů.“ *Nestrannost a objektivita* zaručuje, že při rozvoji, tvorbě a šíření evropských statistik je postupováno s vědeckou nezávislostí, objektivně, odborně, transparentně a se všemi uživateli stejně.

¹²⁸ Poslední zásada je číslována jako zásada 15, avšak mezi zásadou číslo 1 a 2 je vložena ještě zásada 1a.

Zásadou statistických procesů je zásada *vhodné metodiky*, opírající se o „odpovídající nástroje, postupy a odbornost.“ Zásada *odpovídajících statistických postupů* je kodifikována tak, že „kvalitní statistiky se opírají o odpovídající statistické postupy uplatňované ve všech fázích statistických procesů.“ Z procesního či procedurálního hlediska je zakotvena dále zásada *přiměřeného zatížení respondentů*, kterou se rozumí, že „zátěž respondentů je přiměřená potřebám uživatelů a není pro respondenty nadměrná. Statistické orgány sledují zátěž respondentů a stanovují cíle pro její postupné snižování.“ Poslední ze zásad statistických procesů je *efektivita nákladů*, která je lakonicky popsána tak, že „zdroje se využívají účelně.“

Co se týče zásad statistických výstupů, je popsána zásada *relevance*, a to tak, že „evropské statistiky splňují potřeby uživatelů.“ *Přesnost a spolehlivost*, znamená, že „evropské statistiky vystihují skutečnost přesně a spolehlivě.“ Taktéž o *včasnosti a dochvilnosti* je uvedeno toliko to, že „Evropské statistiky jsou zveřejňovány včas a dochvilně.“ Zásada *soudržnosti a srovnatelnosti* je kodifikována tak, že „evropské statistiky jsou vnitřně i časově konzistentní a srovnatelné mezi regiony a zeměmi; je možné kombinovat a společně využívat odpovídající údaje z různých zdrojů dat.“ Úplně poslední zásadou je *dostupnost a srozumitelnost*, tj. že „evropské statistiky se předkládají v jasné a srozumitelné formě, zveřejňují se vhodným a praktickým způsobem a jsou dostupné a přístupné na základě nestrannosti i s příslušnými podpůrnými metadaty a návody.“

3.1.6. Evropský statistický program

Evropský statistický systém má k dispozici též strategický dokument, předvídaný čl. 13 evropského statistického zákona, jímž je evropský statistický program. Čl. 13 o něm mj. uvádí, že „poskytuje rámec pro vývoj, vypracovávání a šíření evropské statistiky, hlavní oblasti a cíle akcí plánovaných na dobu nepřekračující pět let.“ O evropském statistickém programu rozhoduje Evropský parlament a Rada – současný program je zakotven prostřednictvím Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/690 ze dne 28. dubna 2021, kterým se zavádí program pro vnitřní trh, pro konkurenceschopnost podniků včetně malých a středních podniků, pro oblast rostlin, zvířat, potravin a krmiv a pro evropskou statistiku (Program pro jednotný trh, dále též „nařízení č. 690/2021“).¹²⁹ Jak vyplývá již z názvu nařízení č. 690/2021, jeho věcná působnost je širší než jen evropská statistika.¹³⁰

¹²⁹ Plným názvem Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/690 ze dne 28. dubna 2021, kterým se zavádí program pro vnitřní trh, pro konkurenceschopnost podniků včetně malých a středních podniků, pro oblast rostlin, zvířat, potravin a krmiv a pro evropskou statistiku (Program pro jednotný trh) a kterým se zrušují nařízení (EU) č. 99/2013, (EU) č. 1287/2013, (EU) č. 254/2014 a (EU) č. 652/2014.

¹³⁰ Předcházející evropský statistický program byl dán Nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 99/2013 ze dne 15. ledna 2013 o evropském statistickém programu na období let 2013 až 2017, které řešilo čistě evropský statistický program.

Evropské statistiky se nicméně dotýká zejména čl. 3, dle něhož mezi obecné cíle předmětného programu patří i „vyvíjet, vypracovávat a šířit vysoce kvalitní, srovnatelnou, včasnou a spolehlivou evropskou statistiku, o niž se může opřít tvorba, monitorování a hodnocení všech politik Unie a která pomáhá občanům, tvůrcům politik, orgánům, podnikům, akademické obci a médiím činit informovaná rozhodnutí a aktivně se zapojovat do demokratického procesu.“ V čl. 3 je rovněž zakotven i specifický cíl „vyvíjet, vypracovávat a šířit vysoce kvalitní evropskou statistiku“, a to právě v souladu s výše pojednanými kritérii kvality (danými čl. 12 nařízení č. 223/2009) „včasným, nestranným a nákladově efektivním způsobem“ mj. i prostřednictvím evropského statistického systému „za používání více různých zdrojů údajů, pokročilých analytických metod, inteligentních systémů a digitálních technologií a poskytování celostátního a tam, kde je to možné, regionálního členění.“

3.1.7. INTRASTAT

Důležitou úlohou Eurostat zaujímá také v rámci systému tzv. Intrastatu. Intrastat je stálý systém statistického zjišťování zřízený na základě Nařízení Rady (EHS) č. 3330/91 ze dne 7. listopadu 1991 o statistice obchodu se zbožím mezi členskými státy (dále jen „nařízení č. 3330/91“). Statistika obchodu mezi členskými státy obsahuje dle čl. 17 nařízení č. 3330/91 jednak „pohyb zboží opouštějícího členský stát odesláním, a jednak pohyb zboží vstupujícího do členského státu přijetím,“ přičemž podle čl. 3 odst. 1 nařízení č. 3330/91 platí, že předmětem statistik obchodu se zbožím mezi členskými státy je veškeré zboží přecházející z jednoho členského státu do druhého.

Tento vnitrounijský systém nikterak neneguje privilegium volného pohybu zboží, stanoví však ekonomickým subjektům ohledně zboží výkaznickou (zpravodajskou) povinnost, a to prostřednictvím čl. 8 nařízení č. 3330/91, který normuje, že „každá fyzická nebo právnická osoba, která se účastní obchodu se zbožím mezi členskými státy, má zpravodajskou povinnost k systému Intrastat.“ Členský stát pak na základě čl. 26 odst. 1 zmíněného nařízení každý měsíc předává statistiky Komisi, tj. Eurostatu.

Nyní je Intrastat upraven především Nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/2152 ze dne 27. listopadu 2019 o evropských podnikových statistikách a zrušení deseti právních aktů v oblasti podnikových statistik (dále jen „nařízení č. 2152/2019“). Pro informaci lze uvést, že podle čl. 6 odst. 1 nařízení č. 2152/2019 zahrnují evropské podnikové statistiky krátkodobé podnikové statistiky, dále pak podnikové statistiky na celostátní úrovni, regionální podnikové statistiky, a statistiky o mezinárodních aktivitách.

3.2. Statistická komise OSN a Statistická divize OSN

Organizace spojených orgánů vznikla v roce 1945 a jejím základním dokumentem je Charta.¹³¹ V současné době v sobě zahrnuje 193 států světa.¹³² Pro úplnost lze připomenout, že cíly OSN je „udržovat mezinárodní mír a bezpečnost a za tím účelem konat účinná kolektivní opatření, aby se předešlo a odstranilo ohrožení míru a byly potlačeny útočné činy nebo jiná porušení míru a aby pokojnými prostředky a ve shodě se zásadami spravedlnosti a mezinárodního práva bylo dosaženo úpravy nebo řešení těch mezinárodních sporů nebo situací, které by mohly vést k porušení míru; rozvíjet mezi národy přátelské vztahy, založené na úctě k zásadě rovnoprávnosti a sebeurčení národů, a činit jiná vhodná opatření k posílení světového míru; uskutečňovat mezinárodní součinnost řešením mezinárodních problémů rázu hospodářského, sociálního, kulturního nebo humanitního a podporováním a posilováním úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství; být střediskem, které by uvádělo v soulad úsilí národů o dosažení těchto společných cílů.“¹³³

Mezi orgány Organizace spojených národů se nachází též těleso, které se zabývá statistikou, je jím Statistická komise OSN coby součást Hospodářské a sociální rady, jež byla zřízena na základě čl. 68 Charty. Statistická komise vznikla v roce 1947 a sdružuje hlavní statistiky, resp. ředitele či šéfy statistických úřadů členských států. Komise je nejvyšším rozhodovacím orgánem pro mezinárodní statistické činnosti, odpovídá za stanovování statistických standardů a vývoj koncepcí a metod, včetně jejich implementace na národní i mezinárodní úrovni.¹³⁴ Ve Statistické komisi zasedá 24 členských států z celkových 193. Zastoupení je dáno na základě geografického umístění, a to tak, že Afriku reprezentuje pět zemí, Asii, stejně jako východní Evropu a Latinskou Ameriku a Karibik, čtyři, a západní Evropa a ostatní státy jsou pak představovány sedmi státy.¹³⁵ Český mandát vyprší na konci roku 2023.¹³⁶

¹³¹ Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora. *Osn.cz* [online]. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2019 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/07/Charta-OSN-2019.pdf>

¹³² Členské státy. *Osn.cz* [online]. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2022 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://osn.cz/osn/clenske-staty/>

¹³³ Čl. 1 Charty.

¹³⁴ Srov. United Nations Statistical Commission. *Unstats.un.org* [online]. New York: The United Nations Statistics Division, 2023 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://unstats.un.org/UNSDWebsite/statcom/>

¹³⁵ Srov. OSN – STATISTICKÁ KOMISE. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20541261/1804110348.pdf/29fa4587-5807-49f0-9eec-94d28f883bd6?version=1.0>

¹³⁶ Srov. Membership of the Statistical Commission 2023. *Unstats.un.org* [online]. New York: The United Nations Statistics Division, 2023 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://unstats.un.org/UNSDWebsite/statcom/documents/Membership-2023.pdf>

Zásadním dokumentem vydaným na základě doporučení Statistické komise je Rezoluce Hospodářské a sociální rady E/2013/24 (dále jen „rezoluce č. 24/2013“).¹³⁷ Rezolucí č. 24/2013 bylo schváleno deset základních principů oficiální statistiky, jimiž ve shrnutí jsou: i) relevance, nestrannost a rovný přístup, ii) vědecký přístup, odbornost a etika, iii) zveřejňování informací v souladu s odbornými pravidly týkajícími se zdrojů, metod a postupů, iv) právo vyjádřit se k chybám interpretace a zneužití statistik, v) využívání všech typů zdrojů (statistických zjišťování či administrativních zdrojů) s ohledem na kvalitu, včasnost, náklady a zátěž respondentů, vi) důvěrnost získaných dat a jejich použití výhradně pro statistické účely, vii) publikace předpisů, na základě kterých statistické systémy fungují, viii) vnitrostátní koordinace statistických orgánů, ix) používání mezinárodních standardů a x) mezinárodní spolupráce.

Statistická komise pak v rámci Organizace spojených národů dohlíží na činnost dalšího orgánu – Statistické divize OSN.¹³⁸

Divize především shromažďuje a dále šíří statistické informace a vyvíjí statistické normy a standardy. Taktéž pomáhá koordinovat mezinárodní statistické činnosti.¹³⁹

3.3. Mezinárodní statistický institut a Mezinárodní asociace pro oficiální statistiku

Mezinárodní statistický institut (dále též „ISI“) je nezisková nevládní organizace, která má od roku 1949 status konzultanta Hospodářské a sociální rady OSN a je tedy určitým způsobem do struktury OSN také zapojena. Tato instituce vznikla již v roce 1885 a jejím heslem je „statistická věda pro lepší svět.“¹⁴⁰

Zajímavostí je, že členy jsou vedle států a korporací též samotné fyzické osoby, neboť se jedná o profesionální asociaci statistiků.¹⁴¹ Českou republiku reprezentuje přirozeně Český statistický úřad.¹⁴² Podle Strategického plánu na roky 2022 až 2025 je prioritou

¹³⁷ Resolution adopted by the Economic and Social Council on 24 July 2013. *Documents-dds-ny.un.org* [online]. New York: United Nations, 2013 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/434/56/PDF/N1343456.pdf?OpenElement>

¹³⁸ Srov. United Nations Statistical Commission. *Unstats.un.org* [online]. New York: The United Nations Statistics Division, 2023 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://unstats.un.org/UNSDWebsite/statcom/>

¹³⁹ Srov. Statistics Division. *Unstats.un.org* [online]. New York: The United Nations Statistics Division, 2023 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://unstats.un.org/UNSDWebsite/>

¹⁴⁰ Srov. About the ISI. *Isi-web.org* [online]. The Hague: The International Statistical Institute, 2022 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://www.isi-web.org/about>

¹⁴¹ Srov. Individual members. *Isi-web.org* [online]. The Hague: The International Statistical Institute, 2023 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.isi-web.org/about/members/individual>

¹⁴² Srov. Organizational members. *Isi-web.org* [online]. The Hague: The International Statistical Institute, 2023 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.isi-web.org/about/members/organizational>

ISI mj. statistické vzdělávání a sdílení odborných informací.¹⁴³ V rámci publikační činnosti vydává ISI Mezinárodní statistickou revue a časopis Stat.¹⁴⁴

Specializovanou sekcí Mezinárodního statistického institutu je Mezinárodní asociace pro oficiální statistiku (dále též „IAOS“), jež vznikla roku 1985.¹⁴⁵

Mezinárodní asociace pro oficiální statistiku je sdružení fyzických a právnických osob, majících vědecký nebo odborný zájem v oblasti statistiky. IAOS propojuje tvůrce oficiálních statistik s jejich uživateli. Cíly IAOS je v oblasti statistiky podporovat porozumění, pokrok a rozvoj účinných a efektivních statistických služeb, zejména v rozvojových zemích, a to prostřednictvím mezinárodních kontaktů mezi jednotlivci a organizacemi.¹⁴⁶ Asociace publikuje *Statistický deník*.¹⁴⁷

3.4. NATO

Severoatlantická aliance (dále též „NATO“) coby euroatlantický vojenský pakt, jehož účelem je vojenská spolupráce a kolektivní obrana, byla vytvořena v roce 1949 Severoatlantickou smlouvou.¹⁴⁸ NATO má v současné době 30 členů, jak je obecně známo, včetně České republiky.¹⁴⁹

Z oblasti statistické lze zmínit např. aliancí vydávané Výroční zprávy, jež přinášejí statistické údaje mj. o výdajích členů na obranu k poměru k hrubému domácímu produktu či třeba o podílu žen ve strukturách NATO.¹⁵⁰

Severoatlantická aliance také v členských zemích dvakrát ročně za účelem odpovědného rozhodování provádí šetření veřejného mínění, zjišťující postoj obyvatel k imanentním tématům jako podpora výdajů na obranu, postoj k transatlantickým vazbám nebo ke společné obraně.¹⁵¹

¹⁴³ Srov. ISI STRATEGIC PRIORITIES 2022-2025. *Isi-web.org* [online]. The Hague: The International Statistical Institute, 2022 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: https://www.isi-web.org/files/docs/isi-strategic-plan_2022-2025.pdf

¹⁴⁴ Srov. Journals and magazines. *Isi-web.org* [online]. The Hague: The International Statistical Institute, 2023 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.isi-web.org/publications/journals-and-magazines>

¹⁴⁵ Srov. What is IAOS?. *Iaos-isi.org* [online]. The Netherlands: International Association for Official Statistics, 2023 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.iaos-isi.org/index.php/faq>

¹⁴⁶ Srov. Objectives. *Iaos-isi.org* [online]. The Netherlands: International Association for Official Statistics, 2023 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.iaos-isi.org/index.php/about-us/foundation-and-objectives>

¹⁴⁷ Statistical Journal of the IAOS. *Iaos-isi.org* [online]. The Netherlands: International Association for Official Statistics, 2022 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.iaos-isi.org/index.php/journal>

¹⁴⁸ Srov. A SHORT HISTORY OF NATO. *Nato.int* [online]. Brussels: The North Atlantic Treaty Organization, 2022 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm

¹⁴⁹ Srov. NATO MEMBER COUNTRIES. *Nato.int* [online]. Brussels: The North Atlantic Treaty Organization, 2020 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm

¹⁵⁰ Srov. např. The Secretary General's Annual Report 2021. *Nato.int* [online]. Brussels: The North Atlantic Treaty Organization, 2022 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/3/pdf/sgar21-en.pdf#page=43

¹⁵¹ Srov. NATO public opinion research. *Nato.int* [online]. Brussels: The North Atlantic Treaty Organization, 2022 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_207244.htm?selectedLocale=en

3.5. Sousední statistické úřady

Následující kapitola si klade za cíl stručně představit statistické úřady sousedních států České republiky, zejména jejich institucionální pojetí. Pozornost tak bude věnována především organizačnímu uspořádání v návaznosti na jejich legislativní úpravu. Je možno předeslat, že postavení slovenského, německého, polského ani rakouského statistického úřadu se v základních rysech nijak nevykývá standardu, jaký lze vzhledem k dříve rozebraným evropským požadavkům na statistiku očekávat, a to zvláště týká-li se odborné nezávislosti úřadů, zakotvené v příslušném zákoně.

3.5.1. Slovenský statistický úřad

Prvním statistickým úřadem, o němž bude podán přehledový obraz, je východní soused České republiky, tedy země, s níž má český stát tradičně nejtěsnější vazby.

Štatistický úrad Slovenskej republiky vznikl v roce 1993¹⁵² a jeho právní postavení je upraveno zákonem č. 540/2001 Z. z. o štátnej štatistike v znení neskorších predpisov.¹⁵³ Slovenský statistický úrad sídlí nepřekvapivě v hlavním městě, Bratislavě¹⁵⁴ (kromě ústředí ještě na Slovensku existuje osm krajských pracovišť¹⁵⁵) a v jeho čele je předseda, jehož jmenuje (i odvolává) prezident na návrh vlády, přičemž funkční období předsedy je pětileté, s možností opakování jen jednou po sobě.¹⁵⁶ Funkce předsedy je neslučitelná s výkonem funkce v jiném orgánu veřejné moci.¹⁵⁷ Důvody odvolání předsedy úřadu jsou taxativní a jsou jimi: i) zánik předpokladů pro výkon funkce nebo neodstranění důvodů neslučitelnosti výkonu funkce v dané lhůtě, ii) ztráta trestní bezúhonnosti (týká se pravomocného odsouzení za úmyslný trestný čin a za trestný čin s odsouzením nepodmíněného trestu odnětí svobody) a iii) zbavení nebo omezení svéprávnosti.¹⁵⁸

¹⁵² Srov. Štatistický úrad Slovenskej republiky. *Slovak.statistics.sk* [online]. Bratislava: Štatistický úrad SR, 2014 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z:

https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/aboutus!/ut/p/z1/04_Sj9CPyKssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziA809LZycDB0NLPxcnAw8zX3MAy08nYz9nYz0w9EVBLkaeIY4BrgHeZkYGpiY6keRqB9dAUi_AQ7gaADUHwVW4uzu6GF7mNgYOHjbmrg6egRGmQZaGxs4GgMVYDHjODibP2C3NAIgywTRQA86Qwa/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/

¹⁵³ 540/2001 Z. z. *Slov-lex.sk* [online]. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky, 2023 [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/540/20210501.html>

¹⁵⁴ Srov. ust. § 5 odst. 2 zákona č. 540/2001 Z. z.

¹⁵⁵ Srov. Štatistický úrad Slovenskej republiky. *Slovak.statistics.sk* [online]. Bratislava: Štatistický úrad SR, 2014 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z:

https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/aboutus!/ut/p/z1/04_Sj9CPyKssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziA809LZycDB0NLPxcnAw8zX3MAy08nYz9nYz0w9EVBLkaeIY4BrgHeZkYGpiY6keRqB9dAUi_AQ7gaADUHwVW4uzu6GF7mNgYOHjbmrg6egRGmQZaGxs4GgMVYDHjODibP2C3NAIgywTRQA86Qwa/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/

¹⁵⁶ Srov. ust. § 6 odst. 2 a 3 zákona č. 540/2001 Z. z.

¹⁵⁷ Funkce je neslučitelná také s pracovním poměrem nebo jiným obdobným pracovním vztahem a podnikatelskou či výdělečnou činností, s tradičními výjimkami správy vlastního majetku, vědecké, pedagogické, literární a umělecké činnosti, k tomu srov. ust. § 6 odst. 4 zákona č. 540/2001 Z. z.

¹⁵⁸ Srov. ust. § 7 odst. 2 zákona č. 540/2001 Z. z.

Zákon č. 540/2001 Z. z. stanoví také, že statistický úřad (stejně jako ostatní slovenské statistické orgány) je při výkonu státní statistiky povinen dodržovat mj. princip odborné nezávislosti, tedy státní statistiku musí rozvíjet, tvořit a šířit neutrálně, bez politického vlivu, a to i co se týče načasování.¹⁵⁹

3.5.2. Německý statistický úřad

Spolkový statistický úřad, též nazývaný Destatis, se sídlem nikoli v hlavním městě Berlíně, nýbrž ve Wiesbadenu, vznikl v roce 1948, přesněji vyjádřeno v roce 1948 došlo ke sloučení statistických úřadů pod britskou a americkou správou se vznikem jednoho úřadu a v roce 1953 pak k unifikaci organizačních a procesních pravidel. Destatis má pobočku v Bonnu.¹⁶⁰

Základní právní úprava je v Německu dána zákonem o statistice pro spolkové účely z roku 1987, v originále Gesetz über die Statistik für Bundeszwecke (Bundesstatistikgesetz - BStatG),¹⁶¹ k dispozici též v neoficiálním anglickém překladu.¹⁶² Ust. § 2 odst. 2, stanoví, že předsedu Destatis jmenuje na návrh spolkové vlády spolkový prezident.¹⁶³ Statistický úřad je úřadem nezávislým, spadajícím pod kompetenci ministerstva vnitra.¹⁶⁴

Na základě čl. 83 Ústavy¹⁶⁵ (taktéž k dispozici i anglicky¹⁶⁶), který stanoví, že jednotlivé spolkové země mají exekutivní pravomoc, pokud Ústava sama jinak nestanovuje nebo nepovoluje, je sice statistika upravena spolkovým právem, avšak vykonávána právě i jednotlivými zeměmi, resp. jejich 14 statistickými úřady¹⁶⁷ (a dále samozřejmě na spolkové úrovni Spolkovým statistickým úřadem).

Spolkové statistiky podléhají zásadám neutrality, objektivity a vědecké nezávislosti.¹⁶⁸

¹⁵⁹ Srov. ust. § 3 odst. 1 a 2 zákona č. 540/2001 Z. z.

¹⁶⁰ Srov. Historical overview. *Destatis.de* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.destatis.de/EN/About-Us/History/history-complete.html>

¹⁶¹ Gesetz über die Statistik für Bundeszwecke (Bundesstatistikgesetz - BStatG) Nichtamtliches Inhaltsverzeichnis. *Gesetze-im-internet.de* [online]. Berlin: Bundesministerium der Justiz, 2022 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/bstatg_1987/BJNR004620987.html

¹⁶² Law on Statistics for Federal Purposes. *Demography-lab.prd.uth.gr* [online]. Volos: Laboratory of Demographic and Social Analyses, 2000 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <http://demography-lab.prd.uth.gr/european-census/Files/Germany/legislation/Statistics.pdf>

¹⁶³ Srov. ust. § 2 odst. 2 BStatG.

¹⁶⁴ Srov. ust. § 2 odst. 1 BStatG.

¹⁶⁵ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. *Bundestag.de* [online]. Berlin: Deutscher Bundestag, 2022 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.bundestag.de/gg>

¹⁶⁶ Basic Law for the Federal Republic of Germany. *Btg-bestellservice.de* [online]. Berlin: Deutscher Bundestag, 2022 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>

¹⁶⁷ German statistical offices. *Destatis.de* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: https://www.destatis.de/EN/Service/Address-Book/_node.html#sprg270250

¹⁶⁸ Srov. ust. 1 odst. 1 BStatG.

3.5.3. Polský statistický úřad

Polskou statistiku na centrální úrovni zajišťuje Hlavní statistický úřad (Główny Urząd Statystyczny, GUS), sídlící ve Varšavě.¹⁶⁹ GUS vznikl v roce 1918¹⁷⁰ a jeho současný právní rámec je tvořen zákonem o veřejné statistice z roku 1995, polsky Ustawa o statystyce publicznej¹⁷¹, k dispozici i anglicky.¹⁷²

Předsedu GUS dle ust. § 24 zákona o veřejné statistice jmenuje a odvolává premiér. Ust. § 24 zákona o veřejné statistice dále kromě v zásadě odborných předpokladů pro výkon funkce¹⁷³ zakotvuje též požadavek na trestní bezúhonnost (vztahující se na úmyslné trestné činy nebo daňové delikty). Hlavnímu statistickému úřadu, resp. jeho předsedovi je podřízeno 16 regionálních statistických úřadů.¹⁷⁴

Ust. § 25a zákona o veřejné statistice zakotvuje, že předseda GUS se při plnění svěřených úkolů řídí zásadami odborné nezávislosti, nestrannosti, spolehlivosti a odpovědnosti za kvalitu statistiky.

3.5.4. Rakouský statistický úřad

Rakouský statistický úřad, resp. přesněji vyjádřeno Spolková statistická instituce Rakouska čili Bundesanstalt Statistik Österreich, známá též jako Statistik Austria či pod zkratkou STAT, vznikla v roce 2000, poté, co na základě statistického zákona č. 163 z roku 1999 Bundesgesetz über die Bundesstatistik (Bundesstatistikgesetz 2000)¹⁷⁵ zanikl její předchůdce, Rakouský statistický centrální úřad (Österreichische Statistische Zentralamt).¹⁷⁶ Popisovaná změna nespočívala jen v přejmenování, ale její podstata byla zásadnější, institucionální. STAT již nadále není vládním úřadem, nýbrž nezávislou veřejnou institucí.¹⁷⁷

¹⁶⁹ Srov. Główny Urząd Statystyczny. *Bip.stat.gov.pl* [online]. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2023 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://bip.stat.gov.pl/organizacja-statystyki-publicznej/glowny-urzad-statystyczny/>

¹⁷⁰ Srov. Rys Historyczny. *100latgus.stat.gov.pl* [online]. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2019 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://100latgus.stat.gov.pl/historia-gus/rys-historyczny>

¹⁷¹ Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej. *Bip.stat.gov.pl* [online]. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2022 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://bip.stat.gov.pl/prawo/akty-prawne/ustawa-o-statystyce-publicznej/>

¹⁷² Act on Official Statistics. *Bip.stat.gov.pl* [online]. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2021 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://bip.stat.gov.pl/en/law/law-on-public-statistics/>

¹⁷³ Tj. magisterského nebo na roveň postaveného titulu, vzdělání a znalostí v oboru působnosti úřadu, polského občanství, svéprávnosti a manažerských schopností a zkušeností.

¹⁷⁴ Srov. ust. § 22 a 25 zákona o veřejné statistice a Organization of Official Statistics. *Bip.stat.gov.pl* [online]. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2023 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://bip.stat.gov.pl/en/organization-of-public-statistics/>

¹⁷⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Bundesstatistikgesetz 2000. *Ris.bka.gv.at* [online]. Vienna: Bundesministerium für Finanzen, 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung/Bundesnormen/10006095/Bundesstatistikgesetz%202000%2c%20Fassung%20vom%2025.03.2023.pdf>

¹⁷⁶ Srov. ust. § 22 odst. 1 statistického zákona.

¹⁷⁷ Srov. Statistics Austria. *Ec.europa.eu* [online]. Luxembourg: European Commission, Eurostat, 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/64157/4372828/AT-description.pdf/3f7340f7-dae6-4e67-867c-37a80b8215be>

Sídlem STAT je Vídeň.¹⁷⁸ Její vedení sestává z předsedy pro odborné statistické záležitosti a předsedy pro ostatní záležitosti (obchodního, finančního ředitele), jmenovanými spolkovým kancléřem až na dobu 5 let,¹⁷⁹ spolkovým kancléřem mohou být přirozeně i odvoláni.¹⁸⁰

Mezi zásady, jimiž se STAT řídí, patří i zásady objektivit a nestrannosti.¹⁸¹

¹⁷⁸ Ust. § 22 odst. 3 statistického zákona.

¹⁷⁹ Srov. ust. § 37 odst. 1 a 2 statistického zákona a Organisation structure. *Statistik.at* [online]. Vienna: Statistics Austria, 2023 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.statistik.at/en/about-us/organisation/organisation-structure>.

¹⁸⁰ Srov. ust. § 37 odst. 3 statistického zákona.

¹⁸¹ Srov. ust. § 24 statistického zákona.

3.6. Komerční a jiné subjekty

Následující kapitola uzavře přehled o statistických institucích podáním stručné informace o třech vybraných soukromých, komerčních i nepodnikatelských subjektech, které se statistikou vedle institucí státních a mezinárodních taktéž zabývají, byť přirozeně poněkud jiným způsobem. Je samozřejmé, že nestátních společností, působících v určitém smyslu v oboru statistiky, je celá řada, v této práci je zmíněn toliko jeden světový a dva české, které jsou veřejně známější – ze současných českých subjektů lze, taktéž namátkou, připomenout ještě agenturu STEM/MARK¹⁸² (personálně do jisté míry propojenou s probíraným ústavem STEM¹⁸³), popř. agenturu Median.¹⁸⁴ Vybrané společnosti se zaměřují zejména na oblast výzkumu veřejného mínění a na tomto poli si také vydobily své nepopíratelné renomé, což jejich činnosti dodává na váze.

3.6.1. Gallupův ústav

Gallupův ústav je patrně celosvětově nejznámějším zástupcem soukromé statistické instituce, resp. organizace výzkumu veřejného mínění.

George Gallup ho v roce 1935 založil jako Americký institut veřejného mínění (the American Institute of Public Opinion), později byl pojmenován po svém zakladateli. Sám Gallup byl uznáván zejména pro aplikaci inovativních metod výzkumu veřejného mínění.¹⁸⁵

V současné době je Gallupův ústav organizací v zásadě globálního charakteru (operující v Evropě, Severní Americe a Asii),¹⁸⁶ která se nicméně dnes orientuje již spíše, nikoli však výhradně, na korporátní poradenství.¹⁸⁷

¹⁸² Srov. S kým chcete spolupracovat. *Stemmark.cz* [online]. Praha: STEM/MARK, a.s, 2020 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://stemmark.cz/o-nas/>

¹⁸³ Srov. Úplný výpis z rejstříku ústavů STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú., U 301 vedená u Městského soudu v Praze. *Or.justice.cz* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=913837&typ=UPLNY> a Úplný výpis z obchodního rejstříku STEM/MARK, a.s., B 2841 vedená u Městského soudu v Praze. *Or.justice.cz* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2023 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=420295&typ=UPLNY>

¹⁸⁴ Srov. MEDIAN, s.r.o. *Median.eu* [online]. Praha: MEDIAN, 2023 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: https://www.median.eu/cs/?page_id=25 a Úplný výpis z obchodního rejstříku MEDIAN, s.r.o., C 17975 vedená u Městského soudu v Praze. *Or.justice.cz* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2023 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=442711&typ=UPLNY>

¹⁸⁵ Srov. George H. Gallup, Founder. *Gallup.com* [online]. Washington, D.C.: Gallup, 2023 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.gallup.com/corporate/178136/george-gallup.aspx> a ŠIMŮNEK, Michal. Gallupův ústav: Co si myslí občan, divák a konzument. *Rpm.fss.muni.cz* [online]. Brno: Spolek přátel pro vydávání časopisu HOST, 2004 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: https://rpm.fss.muni.cz/Revue/Revue10/RPM-10-simunek_gallup.pdf

¹⁸⁶ Srov. GLOBAL OFFICES. *Gallup.com* [online]. Washington, D.C.: Gallup, 2023 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.gallup.com/corporate/212117/global-offices.aspx>

¹⁸⁷ Srov. WHO WE ARE. *Gallup.com* [online]. Washington, D.C.: Gallup, 2023 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.gallup.com/corporate/212381/who-we-are.aspx>

3.6.2. CVVM

Pod zkratkou CVVM se skrývá veřejnoprávní české Centrum pro výzkum veřejného mínění. Tato instituce vznikla v roce 2001 a je součástí Sociologického ústavu Akademie věd České republiky (tedy veřejné výzkumné instituce) coby jeho oddělení.¹⁸⁸

Její hlavní náplní jsou šetření veřejného mínění v rámci projektu „Naše společnost“, přičemž: „Respondenti jsou do výzkumu vybíráni metodou kvótního výběru, kvótami jsou pohlaví, věk, vzdělání, kraj a velikost místa bydliště. Do šetření jsou pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Výzkum poskytuje unikátní průřez postoji české veřejnosti s možností časového srovnání, a tím i sledování nejen aktuálního názorového rozložení ale i dlouhodobých trendů.“¹⁸⁹ V rámci těchto šetření se zjišťuje mj. důvěra různým politickým reprezentacím (prezidentovi, vládě, oběma komorám parlamentu, zastupitelstvům) nebo institucím (soudům, policii, veřejnému ochránci práv, EU, OSN, NATO) či např. hodnocení životní úrovně domácnosti nebo třeba spokojenost se životem.¹⁹⁰

3.6.3. STEM

Středisko empirických výzkumů (STEM) vzniklo v roce 1990 jako společnost s ručením omezeným a v roce 2015 se přetransformovalo do právní formy zapsaného ústavu.¹⁹¹

STEM realizuje mj. „vlastní výzkumný program dlouhodobého sledování proměn naší společnosti – pravidelnou měsíční výzkumnou řadou TRENDY.“¹⁹² Tato výzkumná řada namátkou zahrnovala např. zjišťování spokojenosti daňových subjektů se službami finanční správy, vztah veřejnosti k EU, hodnocení České národní banky veřejností nebo Výzkum priorit digitalizace státní správy.¹⁹³

Velice známé jsou STEM produkované volební modely.¹⁹⁴

¹⁸⁸ Srov. Kdo jsme. *Cvvm.soc.cas.cz* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2022 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/cvvm/kdo-jsme>

¹⁸⁹ ČASOVÉ ŘADY VYBRANÝCH OTÁZEK Z VÝZKUMU NAŠE SPOLEČNOST. *Cvmmapp.soc.cas.cz* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2022 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://cvmmapp.soc.cas.cz/#electionModel>

¹⁹⁰ Srov. tamtéž.

¹⁹¹ Srov. Historie STEM. *Stem.cz* [online]. Praha: STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú., 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/historie-stem/> a rovněž Úplný výpis z obchodního rejstříku STEM s.r.o., C 33152 vedená u Městského soudu v Praze. *Or.justice.cz* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=362510&typ=UPLNY> a Úplný výpis z rejstříku ústavů STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú., U 301 vedená u Městského soudu v Praze. *Or.justice.cz* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=913837&typ=UPLNY>

¹⁹² Realizované výzkumy. *Stem.cz* [online]. Praha: STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú., 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/o-nas/z-nasich-vyzkumu/>

¹⁹³ Srov. tamtéž.

¹⁹⁴ Srov. Volební model. *Stem.cz* [online]. Praha: STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú., 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/volebni-model/>

4. Vznik ČSÚ a jeho historičtí předchůdci

Následující část je věnována historii vzniku Českého statistického úřadu, jak bude dále pojednáno, nevznikl Český statistický úřad tzv. na zelené louce, nýbrž navázal na institucionální základy položené svými předchůdci. Pro přesnost je třeba zmínit, že v následujících pasážích bude pozornost zaměřena na základní dějinný exkurz spíše z hlediska právě tohoto institucionálního vývoje, když dějinami statistiky jako takové (nejen) v českých zemích se zabývala úvodní část.

4.1. Vývoj do vzniku Zemského statistického úřadu

Významným počinem v dějinách české statistiky je rok 1769, kdy vznikla Zemědělská společnost, a to zejména z toho pohledu, že o skoro dvacetiletí později, v roce 1788, z této společnosti vznikla c. k. Vlastenecko-hospodářská společnost pro Království české, v němčině K. k. patriotisch-ökonomische Gesellschaft für das Königreich Böhmen.¹⁹⁵

Posun v čase do století devatenáctého, konkrétně do roku v 1856, znamená zrod státně organizované statistiky v českých zemích. Tohoto roku totiž v rámci c. k. Vlastenecko-hospodářské společnosti pro Království české vznikl, zasedl její zvláštní výbor, tedy Ústřední výbor pro statistiku polního a lesního hospodářství Čech. Podzimek pozadí vzniku Ústředního výboru pro statistiku polního a lesního hospodářství Čech vysvětluje tak, že: „Počátkem 19. století získává v Čechách velkou odezvu snaha c.k. Vlastenecko-hospodářské společnosti pro království České... účelově podporovat rozvoj zemědělství s lesnictví. Ve své činnosti se Společnost stále více setkávala s dotazy, jejichž zodpovězení bylo možné jedině na základě podrobnějšího statistického šetření. Vlastenecko-hospodářská společnost k tomu využívala dobrovolné pomoci svých četných členů z celého území Čech. Tento postup se však ukázal nedostačující k získání široce založených a spolehlivých statistických podkladů. Hospodářská praxe i úřady stále častěji poukazyvaly na nutnost založit organizovanou zemědělskou statistiku, která by poskytovala veškeré potřebné údaje.“¹⁹⁶

Jmenovaný výbor měl, kromě jiného, přirozeně též svůj výkonný orgán, kterým byla Statistická kancelář. Právě Statistická kancelář (jež zahájila činnost v roce 1858), resp. její tzv. důvěrníci, pak podnikali místní šetření,¹⁹⁷ zásadním dílem Statistické kanceláře jsou Tabulky

¹⁹⁵ Srov. PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. s. 22 a 23 a KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 23.

¹⁹⁶ PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. s. 26.

¹⁹⁷ Srov. PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. s. 28 a 31 a KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 24.

pro statistiku polního a lesního hospodářství v Království českém, v němčině *Tafeln zur Statistik der Land – und Forstwirtschaft des Königreiches Böhmen*, z roku 1881.¹⁹⁸

Nadčasově působí Podzimkem vzpomínaný „povzdech“, zachycený ve zprávě Ústředního výboru pro statistiku polního a lesního hospodářství a Statistické kanceláře z roku 1867: „Existuje ještě příliš rozšířená nedůvěra ke statistickým pracem všeho druhu. Může se jakkoliv veřejně a často prohlašovat, k jakým účelům se mají provádět statistické práce, přec budou existovat lidé, kteří hledají v pozadí vlastně něco úplně jiného, zpravidla zamýšlené šetření pro daňové účely. Přinejmenším rozšiřují svou apatii proto veřejným sdělením. To způsobuje, že se funkce delegátů velmi ztěžuje a že nutně musí zaostávat se svými pracemi.“¹⁹⁹

4.2. Zemský statistický úřad

Za první formální ryze statistický úřad, instituci je nicméně pokládán až Zemský statistický úřad Království českého (s působností šetření pouze pro Čechy), zřízený v roce 1897, sestávající ze dvou orgánů – Statistické kanceláře a Statistické komise.²⁰⁰ Zásadním je založení tohoto úřadu i proto, že se jednalo o první instituci, která v sobě soustředila veškerá statistická pracoviště, do té doby existující pod různými ministerstvy a dalšími úřady.²⁰¹

„Nejvýznamnějšími publikacemi statistického úřadu jsou dvě vydání (1909 a 1913) ‚Statistické příručky království Českého‘, v nichž se úřad snaží podat veřejnosti výbor z nejdůležitějších statistických dat o Čechách, mnohdy s několikaletou retrospektivou a v porovnání s obdobnými údaji z Moravy, Slezska a celé monarchie... Závažné práce úřadu byly pravidelně publikovány v českém znění ve ‚Zprávách Zemského statistického úřadu království Českého‘ a v němčině v ‚Mittheilungen des Statistischen Landesamtes des Königreiches Böhmen‘.“²⁰²

Co se týče slezské země, pak následující rok po zřízení Zemského statistického úřadu, v roce 1898, byl zřízen Zemský statistický úřad pro Slezsko se sídlem v Opavě, vydávající Statistické příručky Slezské samosprávy a rovněž pak publikace vycházející ze sčítání lidu realizovaných v letech 1910 a 1921.²⁰³

¹⁹⁸ Srov. PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. s. 33.

¹⁹⁹ Srov. PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. s. 32.

²⁰⁰ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 25.

²⁰¹ Srov. Historie statistiky v Čechách do roku 1918. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/esu/czso/historie_statistiky_v_zechach_do_roku_1918

²⁰² PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. s. 47 a 48.

²⁰³ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 25 a PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. s. 55 až 57.

Statistický zemský úřad Markrabství moravského se sídlem v Brně následoval rok po zřízení statistického úřadu slezského, tedy v roce 1899, a v roce 1902 vydal své Zprávy Statistického zemského úřadu Markrabství moravského.²⁰⁴

4.3. Státní úřad statistický

K založení moderního statistického úřadu, v zásadě současného stříhu, tj. Státního úřadu statistického (SÚS), došlo roku 1919 a stalo se tak zřizovacím zákonem č. 49/1919 Sb., o organizaci statistické služby.²⁰⁵

Zákon č. 49/1919 Sb., o organizaci statistické služby v ust. § 1 kreoval nejen Státní Úřad Statistický, jakožto orgán výkonný, ale i Statistickou Radu Státní, jakožto orgán poradní a usnásějící.²⁰⁶ Podzimek kriticky poznamenává, že: „V určení působnosti Statistické rady státní je v zákoně určitý rozpor, neboť je slučována funkce řídicí a poradní. I když Statistická rada měla podle zákona poradní funkci, byla její jednání pro Státní úřad statistický závazná, neboť úřad byl pouze výkonným orgánem.“²⁰⁷ Na základě ust. § 2 zřizovacího zákona byl v čele obou orgánů „odborový přednosta jako předseda.“²⁰⁸ Z hlediska organizačního je podstatné ještě ust. § 9 zákona č. 49/1919 Sb., o organizaci statistické služby, které stanoví delimitaci dříve zmíněné Statistické kanceláře, resp. Zemské statistické kanceláře král. Českého v Praze.²⁰⁹

Za průlom možno označit ust. § 5 zřizovacího zákona, jež, pod sankcí, zavedlo všeobecnou zpravodajskou povinnost,²¹⁰ která se skrze ust. § 6 vztahovala kromě obyvatel též na osoby právnické.²¹¹ Na druhou stranu však zákon stanovil, že: „Uveřejňováním statistických dat nesmí býti odhalovány individuální soukromé poměry. Uveřejnění individuálních statistických dat Státním Statistickým Úřadem předpokládá schválení Statistické Rady Státní. Neuveřejněné individuální statistické výkazy nesmí býti ani k nahlédnutí přenechány žádnému jinému úřadu, zvláště ne úřadům berním. Individuálních statistických výkazů nesmí býti použito

²⁰⁴ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 25 a PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. s. 53.

²⁰⁵ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 26.

²⁰⁶ Srov. ust. § 1 zákona č. 49/1919 Sb., o organizaci statistické služby.

²⁰⁷ PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. s. 117.

²⁰⁸ Srov. ust. § 2 zákona č. 49/1919 Sb., o organizaci statistické služby.

²⁰⁹ „Zemská statistická kancelář král. Českého v Praze“ běže se se vším personálem i zařízením a se všemi svými právy i závazky do služeb státních a pověřuje se úkoly Státního Úřadu Statistického. „Zemská Statistická komise král. Českého“ se zrušuje.“

²¹⁰ „Každý obyvatel země, vyjímaje osoby požívající exterritoriality, jest povinen podávati správně, pravdivě a včasné všechny údaje a zprávy, jež bude po něm požadovati Státní Úřad Statistický přímo nebo nepřímo jinými orgány neb úřady podle usnesení Statistické Rady Státní. Porušení této povinnosti se bude trestati politickými úřady první stolice pokutou do 1000 K a při opětování nebo za přitěžujících okolností vězením do šesti měsíců a pokutou bez omezení. Státní Statistický Úřad může mimo to provésti šetření přímo nebo nepřímo na útraty provinilého.“

²¹¹ Srov. ust. § 6 zákona č. 49/1919 Sb., o organizaci statistické služby.

za základ pro ukládání daní.“²¹² Dále pak zřizovací zákon pro „všechny, jichž prostřednictvím se statistická data sbírají, zpracovávají neb uveřejňují,“ znal povinnost mlčenlivosti.²¹³

Kačerová připomíná, že: „I když SÚS nevznikal úplně na zelené louce a navazoval na činnost Zemského statistického úřadu království Českého, který fungoval za Rakouska-Uherska, nebyl vývoj SÚS v prvních letech jeho existence jednoduchý. Bylo třeba vybudovat novou organizační strukturu, získat odborné pracovníky, vhodné prostory a technické vybavení a v neposlední řadě zahájit aktivní statistickou činnost.“²¹⁴

V letech 1920, 1925, 1928 a 1932 vydával SÚS jako svou hlavní publikaci Statistickou příručku republiky Československé, od roku 1934 pak Statistické ročenky republiky Československé.²¹⁵

4.4. Ústřední statistický úřad

Protektorát pro Státní úřad statistický znamenal nejen změnu názvu na Ústřední statistický úřad (Statistisches Zentralamt), ale i perzekuce jeho pracovníků a omezení činnosti.²¹⁶

Celkem logicky došlo k útlumu též publikační činnosti. Mezi roky 1941 a 1944 sice Statistické ročenky Protektorátu Čechy a Morava vydávány byly; tyto však byly od roku 1942 tajné, veřejnosti nepřístupné.²¹⁷ Na druhou stranu však nově vzniklé hospodářské a tržové svazy pro své působení žádaly značně statistických dat, která jim však úřad nabídnout často nemohl, a tak se stalo, že podniky byly zavaleny spoustou dotazníků, v důsledku čehož tyto subjekty údaje neposkytovaly příliš ochotně, a to jak svazům, tak ale i Ústřednímu statistickému úřadu.²¹⁸

Zajímavostí je, že statistickou publikaci vydala, v roce 1942, i londýnská exilová vláda, resp. ministerstvo zahraničních věcí, přičemž jejím obsahem byly údaje vztahující se k republice předmnichovské.²¹⁹

4.5. „Obnovený“ Státní úřad statistický

Státní úřad statistický svou činnost sice ihned po válce obnovil, čelil však dalším, novým výzvám. Jednou z nich byl i úkol organizačně a metodicky sjednotit české země a Slovensko, když jediným společným výstupem v té době byla jen statistika zahraničního obchodu. V této souvislosti tak není překvapivé, že pojednávané období bylo charakterizováno velkými statistickými sběry, včetně soupisů obyvatelstva, na jejichž datech se mj. ukazovalo, jak velký

²¹² Ust. § 7 zákona č. 49/1919 Sb., o organizaci statistické služby.

²¹³ Srov. ust. § 8 zákona č. 49/1919 Sb., o organizaci statistické služby.

²¹⁴ Srov. KAČEROVÁ, Eva. *Historie státní statistické služby 1919-2014*. Praha: Český statistický úřad, 2015, s. 24.

²¹⁵ Srov. tamtéž.

²¹⁶ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 28 a KAČEROVÁ, Eva. *Historie státní statistické služby 1919-2014*. s. 26.

²¹⁷ Srov. KAČEROVÁ, Eva. *Historie státní statistické služby 1919-2014*. s. 27.

²¹⁸ Srov. tamtéž, s. 26.

²¹⁹ Srov. tamtéž, s. 27.

dopad válka měla a jaké ztráty znamenala. Samostatný soupis válečných škod byl proveden již v září roku 1945 a publikován ve Statistické ročence ČSR 1948. Co se týče publikační činnosti z té doby, pak byl vydáván rovněž Statistický zpravodaj.²²⁰

Statistické prostředí po komunistickém puči popisuje Kačerová tak, že: „Zaměření československé statistiky po roce 1948 bylo ve srovnání s cíli, které ČSÚ sleduje dnes, zcela odlišné. Statistiku ovlivnilo prostředí centrálně plánované ekonomiky i společenské a především politické klima tehdejší doby. Publikační systém státní statistiky byl na počátku 50. let prakticky zrušen, veřejnost dostávala informace především o úrovni plnění plánu a mnohé údaje v absolutních hodnotách byly utajovány. Novou formou statistického zjišťování se na přelomu 40. a 50. let stalo tzv. výkaznictví. Údaje byly u podniků a organizací (zpravodajských jednotek) čerpány z běžné evidence. Tím se zjistil jen stav ‚podle knih‘. Směřování k centralizovanému modelu řízení národního hospodářství si paradoxně vyžádalo přechod na úplně decentralizovaný systém předkládání a zpracování statistických dat.“²²¹

V průběhu padesátých let došlo k zajímavému obratu ohledně způsobu získávání dat – nejprve, v roce 1952, šel vývoj směrem k postupné sumarizaci. To znamenalo, že nižší jednotka zaslala statistické údaje své nadřízené jednotce a ta následně od všech sobě podřízených jednotek vytvořila sumář těchto dat a tento zaslala ještě vyššímu stupni, tj. sobě nadřízené jednotce. Důsledkem tohoto tak vlastně statistický úřad nemohl pracovat s původními daty. Od tohoto systému bylo však posléze v průběhu padesátých let upuštěno ve prospěch opět centrálního sběru a zpracování.²²²

4.6. Ústřední úřad státní kontroly a statistiky a Státní statistický úřad

Rok 1961 pak přinesl ve statistice změnu organizační, když se Státní úřad statistický s ministerstvem státní kontroly spojil v jeden nový úřad, a sice Ústřední úřad státní kontroly a statistiky. Toto v praxi nepříliš dobře fungující propojení nicméně trvalo jen šest let, v roce 1967 se obě instituce rozdělily, resp. co se týče statistického úřadu, vznikl nový Státní statistický úřad.²²³

²²⁰ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 29.

²²¹ KAČEROVÁ, Eva. *Historie státní statistické služby 1919-2014*. s. 28.

²²² Srov. tamtéž, s. 29.

²²³ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 31.

4.7. Český statistický úřad

Federace, jež vznikla v roce 1969, se přirozeně promítla též do soustavy statistických orgánů, když kromě Českého statistického úřadu a Slovenského statistického úřadu byl vytvořen dále Federální statistický úřad, jehož role byla zejména jednotící a metodická, přičemž vlastní sběr a zpracování informací prováděly národní úřady. V tomto organizačním systému statistika přetrvala po celé federativní období.²²⁴

Český statistický úřad, jako mnoho jiných institucí, byl vytvořen zákonem č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky (dále též „kompetenční zákon“). Ten (ve vyhlášeném znění, účinném od 8. 1. 1969) v ust. § 2 odst. 1 zřídil ČSÚ jako jeden z ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky,²²⁵ od roku 1991 reflektováno, že se jedná o ústřední orgán státní správy České republiky.²²⁶

Éra po sametu je charakterizována mnoha celospolečenskými změnami, které se přirozeně musely promítnout i do oblasti statistiky. Mezi takové lze řadit zejména přechod od centrálně plánovaného hospodářství k hospodářství tržnímu a např. s tím spojenou liberalizaci cen. Významným novým faktorem byla také privatizace. Nelehkým úkolem pro statistiku byl v tomto období „boj“ o znovuoobnovení důvěry veřejnosti ve statistická data. Tak jako by se období socialismu dalo označit jako období, v němž se statistika veřejnosti uzavřela, lze období po listopadu 1989 popsat jako období, v němž se naopak statistika veřejnosti otevírá. Uvedené je možno pozorovat ve dvou navzájem se prolínajících rovinách – jednak statistici potřebují, aby veřejnost byla ochotna jim data sdělovat a jednak veřejnost přesvědčují o tom, že znalost statistických údajů pro ně může být v životě výhodná. Rozpad federace pak měl z organizačního hlediska statistické služby za následek, že po zaniklém Federálním statistickém úřadu převzal Český statistický úřad všechny kompetence národního úřadu.²²⁷

²²⁴ Srov. tamtéž.

²²⁵ Srov. ust. § 2 odst. 1 zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění účinném od 8. 1. 1969.

²²⁶ Srov. ust. § 2 odst. 1 kompetenčního zákona ve znění účinném od 1. 8. 1990 do 31. 12. 1990 a od 1. 1. 1991 do 23. 5. 1991.

²²⁷ Srov. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. s. 32.

5. Postavení a působnost obecně – typové rozdělení agend, pravomoc ČSÚ

Nyní bude pozornost věnována především právnímu zakotvení Českého statistického úřadu a představení škály činností úřadu, a to z hlediska jejího typového zákonného vymezení.²²⁸ Představeno bude rovněž vnitřní členění úřadu a jeho personálie. Nejprve nicméně budou připomenuty klíčové právní pojmy, které se k postavení jakéhokoli úřadu (a ČSÚ není výjimkou) vztahují, a sice pojmy působnosti, pravomoci a příslušnosti – jejich konkrétní naplnění pak dává zásadní obraz o právním postavení zde probírané instituce.

5.1. Pojmové vymezení působnosti

První připomínkou je institut práva hmotného, institut *působnosti*. Tu (její část) lze (samozřejmě s rizikem zjednodušení) stručně shrnout tak, že se vlastně jedná o odpověď na otázku, co daná instituce „řeší“, resp. jakými okruhy vztahů se zabývá. Taktéž Frumarová uvádí, že: „Pojem působnost je chápán jako věcné vymezení úkolů (věcná působnost). Působnost tedy odpovídá na otázku, ‚co‘ má být řešeno.“²²⁹

Vypůjčit si lze také definici Hendrycha, který vysvětluje, že: „Každý subjekt, popř. vykonavatel veřejné správy musí mít vymezen okruh úkolů, které má řešit v určitém územním prostoru... Ve správním právu označujeme okruh vymezených úkolů jako *působnost*... Rozlišujeme působnost *věcnou (reálnou) a územní*. Jen výjimečně se objevuje další možnost, totiž působnost *osobní*, a to v případech, kdy řešení určité věcné problematiky se neuplatňuje obecně (vůči všem subjektům), ale u vybraných kategorií subjektů se přikazuje zvláštnímu správnímu úřadu. Jako příklad lze uvést specializovaný finanční úřad, který působí jako finanční úřad příslušný pro vybrané subjekty (např. banky, penzijní společnosti). Jak patrně, osobní působnost není zvláštním druhem působnosti, ale pouze možnou alternativou věcné působnosti. Působnost v organizačním smyslu nutno odlišovat od působnosti zákona (např. SpŘ).“²³⁰

K věcné působnosti Hendrych dodává, že: „... se podle rozsahu dělí na všeobecnou a dílčí. Všeobecná správní působnost znamená, že se na určitém území koncentruje výkon veřejné správy v zásadě u jednoho vykonavatele. V moderní správě nelze vykládat tuto zásadu jako absolutně platnou, ale jako určitou tendenci, která spočívá v tom, že výkon veřejné správy je v zásadě svěřen jednomu vykonavateli, resp. že takovému vykonavateli přísluší na určitém území působnost ve všech záležitostech s výjimkou těch, jež zákon výslovně přikázal některému jinému vykonavateli. Jako příklad všeobecné správní působnosti možno uvést krajský úřad.

²²⁸ Některým specifickým agendám, na zákonné úrovni taktéž zakotveným, resp. jejich základním přehledem se pak zaobírají jiné, následné části práce.

²²⁹ FRUMAROVÁ, Kateřina, Tomáš GRYGAR, Olga POUPEROVÁ a Martin ŠKUREK. *Správní právo procesní*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 7.

²³⁰ HENDRYCH, Dušan. In: HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 9. vydání. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 74.

Dílčí působnost jako důsledek dělby práce vykonávají ministerstva a jiné správní úřady ústřední nebo místní. Vymezuje se tak rozdělení veřejných úkolů podle jejich věcné příbuznosti. Tím se vytvoří nejprve *odvětví* veřejné správy, označovaná též jako *obory* nebo *resorty* (zdravotnictví, doprava, sociální péče, finance atd.), jejichž správu a odborné vedení v celostátním měřítku přikáže zákon určitému resortnímu ministerstvu nebo jinému ústřednímu správnímu úřadu.²³¹

Územní působnost má podle Hendrycha „základní význam pro posouzení, zda ten, komu byl přikázán určitý okruh veřejných úkolů, má působnost celostátní, regionální nebo místní, tj. na menším prostoru, než je státní území.“²³²

Z právě podaného také mj. vyplývá, že působností Českého statistického úřadu je možno v širším slova smyslu rozumět (lapidárně vyjádřeno) statistiku, tak jak se jí zabývala úvodní část této práce, přičemž (jak bude níže zmíněno) ČSÚ je rovněž zapojen do, a jeho působností tedy je, členství v dříve zmiňovaných mezinárodních organizací. Působnost Českého statistického úřadu bude nicméně přesněji a konkrétněji rozebrána v dalších partiích textu.

5.2. Pojmové vymezení pravomoci

Pravomoc se definuje jako souhrn právních prostředků, jež orgán veřejné moci dostává k tomu, aby mohl plnit jemu svěřené úkoly, tedy vlastně, aby mohl naplnit svou *působnost*.

Hendrych komentuje, že: „Aby mohl správní úřad nebo orgán vykonávat veřejnou správu v rozsahu své působnosti, potřebuje k tomu určité materiální, finanční, osobní a právní prostředky. Zvláštní postavení mezi právními prostředky zaujímá *pravomoc*, která spočívá v oprávnění orgánu vykonávat veřejnou moc. To znamená, že orgán mající pravomoc, autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, které nejsou v rovnoprávném postavení s tímto orgánem a rozhodnutí jím učiněné nezávisí na vůli subjektu, jemuž je adresováno...“²³³

Taktéž konkrétní případy pravomoci ČSÚ budou předmětem níže podaného.

5.3. Pojmové vymezení příslušnosti

Poslední z trojice laickou a někdy i odbornou veřejností zaměňovaných pojmů je institut *příslušnosti*. Ten, na rozdíl od působnosti, spadá do oblasti práva procesního. Stručně shrnuto, vyjadřuje, který úřad je oprávněn projednat a rozhodnout konkrétní věc, přičemž se rozeznává příslušnost *věcná*, *funkční* (jež bývá považována za zvláštní druh příslušnosti věcné) a *místní*.

²³¹ Tamtéž.

²³² Tamtéž, s. 75.

²³³ Tamtéž, s. 75.

Věcná příslušnost (správního orgánu) podle Horzinkové „určuje, který konkrétní správní orgán je povolán jednat a rozhodovat v určitých druhově určených věcech formou konstitutivního nebo deklaratorního správního aktu.“²³⁴ Vopálka k tomu podává, že: „Věcná příslušnost určuje orgán, který má v *dané věci* z hlediska hmotněprávních kategorií *působnost* (jde o vztahy, v nichž je povolán plnit své úkoly) a *pravomoc* (tj. je oprávněn vydávat v dané věci individuální správní akty). Úprava věcné příslušnosti musí vycházet i z organizace správy a do ní zabudovaných *instančních* vztahů, proto je její součástí i *určení orgánu*, který rozhoduje v první instanci.“²³⁵

Funkční příslušnost je vyjadřována tak, že: „Pokud existuje v rámci vnitřně strukturovaných správních úřadů nebo právnických osob více správních orgánů, je třeba určit, který z těchto orgánů bude ve věci rozhodovat. Jedná se o zvláštní případ určení věcné příslušnosti... Funkční příslušnost určuje, který z orgánů vnitřní organizační struktury věcně příslušného správního orgánu je příslušný provést správní řízení.“²³⁶

Konečně, místní příslušnost „je založena na vztahu správního orgánu k rozhodované věci z hlediska jeho místní (prostorové) působnosti, která se většinou překrývá s územním členěním státu, nebo je zákonem nebo na základě zákona vykonávána v jinak vymezených správních obvodech.“²³⁷

Taktéž o příslušnosti ČSÚ bude posléze zmínka.

²³⁴ HORZINKOVÁ, Eva a Vladimír NOVOTNÝ. In: HORZINKOVÁ, Eva. *Správní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, s. 58.

²³⁵ VOPÁLKA, Vladimír. In: HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 9. vydání. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 261.

²³⁶ HORZINKOVÁ, Eva a Vladimír NOVOTNÝ. In: HORZINKOVÁ, Eva. *Správní právo procesní*. s. 59 a 60.

²³⁷ VOPÁLKA, Vladimír. In: HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. s. 261.

5.4. Kompetenční zákon

Již bylo zmíněno, že Český statistický úřad byl zřízen na základě kompetenčního zákona jako jeden z ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky, posléze České republiky. Nyní je načase osvětlit právní postavení ČSÚ dané kompetenčním zákonem do určité míry podrobněji.

Tak především je vhodné zopakovat, že ČSÚ je dle kompetenčního zákona *ústředním orgánem státní správy*.²³⁸ Sládeček k tomu vysvětluje, že: „Pro tyto orgány platí v podstatě totéž, co bylo řečeno o ministerstvech, tj. jde o *monokratické správní úřady s celostátní územní působností a s dílčí věcnou působností*, ale jisté odlišnosti nalezneme.“²³⁹

Za jednu z odlišností lze považovat již jen systematiku působnosti, neboť: „Takzvané *jiné ústřední správní úřady* (srov. dále) komp. zákon – na rozdíl od ministerstev, jejichž působnost (v obecnější, výčtové podobě) vymezuje – toliko vypočítává, vymezení jejich působnosti je v plné míře věcí regulace obsažené v jiných zákonech.“²⁴⁰ Kompetenční zákon proto pro ČSÚ „toliko“, v ust. § 20 až 28²⁴¹ normuje zásady jeho činnosti. Za poněkud matoucí lze považovat legislativní zkratku v tomto kontextu, když zákonodárce v ust. § 20 pro *všechny ústřední orgány státní správy uvedené v části první*²⁴² zavedl zkratku „ministerstva“, kterou je však nutno vykládat právě ve smyslu části první tohoto zákona, tedy tak, že zahrnuje i ty ústřední orgány státní správy, v jejichž čele není člen vlády (ministr), tedy i ČSÚ.

První z těchto norem, ust. § 20, vymezuje v zásadě samozřejmou skutečnost, že ČSÚ „plní v okruhu své působnosti úkoly stanovené v zákonech a v jiných obecně závazných právních předpisech a úkoly vyplývající z členství České republiky v Evropské unii a v ostatních integračních seskupeních a mezinárodních organizacích, pokud jsou pro Českou republiku závazné.“²⁴³ S mezinárodními závazky pak souvisí i ust. § 25 probíraného zákona, podle něhož: „Ministerstva zabezpečují ve své působnosti úkoly související se sjednáváním mezinárodních smluv, s rozvojem mezistátních styků a mezinárodní spolupráce. Zabezpečují ve své působnosti úkoly, které vyplývají pro Českou republiku z mezinárodních smluv, jakož i z členství v mezinárodních organizacích.“

Pro představu o právním postavení a působnosti ČSÚ je důležitý obsah ust. § 22, jenž ve zkratce vystihuje jednu z podstatných složek existence jakékoli specializované státní instituce

²³⁸ Srov. ust. § 2 odst. 1 kompetenčního zákona.

²³⁹ SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 3., aktualiz. a upr. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 286.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 283.

²⁴¹ Ust. § 26 kompetenčního zákona bylo nicméně zrušeno.

²⁴² Srov. ust. § 20 kompetenčního zákona.

²⁴³ Pokud se jedná o otázku unijních a mezinárodních organizací, tak tato byla předmětem části třetí této práce.

a jenž tedy stanoví, že: „Ministerstva zkoumají společenskou problematiku v okruhu své působnosti, analyzují dosahované výsledky a činí opatření k řešení aktuálních otázek. Zpracovávají koncepce rozvoje svěřených odvětví a řešení stěžejních otázek, které předkládají vládě České republiky. O návrzích závažných opatření přiměřeným způsobem informují veřejnost.“ V každém případě ve vztahu k činnosti ČSÚ (a každého jiného ústředního orgánu státní správy) platí zásada zákonnosti, kterou vyjadřuje i kompetenční zákon, a to v ust. § 21: „Ministerstva se ve veškeré své činnosti řídí ústavními a ostatními zákony a usneseními vlády.“ Jak vidno, vázanost legislativními akty se nicméně *podle kompetenčního zákona* nevyčerpává kategorií zákona, ale vztahuje se i na usnesení vlády.²⁴⁴

Ust. § 23 a 24 se věnují (zejména) legislativní aktivitě ústředních správních úřadů, potažmo legislativní aktivitě směrem k nim, kdy podle ust. § 23: „Ministerstva předkládají za svěřená odvětví podklady potřebné pro sestavení návrhů státních rozpočtů republiky a pro přípravu jiných opatření širšího dosahu. Zaujímají stanovisko k návrhům, které předkládají vládě České republiky jiná ministerstva, pokud se týkají okruhu jejich působnosti.“ Ust. § 24 zakotvuje, že: „Ministerstva pečují o náležitou právní úpravu věcí patřících do působnosti České republiky; připravují návrhy zákonů a jiných právních předpisů týkajících se věcí, které patří do jejich působnosti, jakož i návrhy, jejichž přípravu jim vláda uložila; dbají o zachovávání zákonnosti v okruhu své působnosti a činí podle zákonů potřebná opatření k nápravě.“

Mezi zásady činnosti ústředních orgánů státní správy patří i zásada spolupráce, normovaná v ust. § 27: „Ministerstva si navzájem vyměňují potřebné informace a podklady. Nižší orgány státní správy jim podávají zprávy a sdělují údaje, které si příslušná ministerstva vyžadují v rozsahu nezbytně nutném pro plnění svých úkolů.“

Závěrečné ustanovení společného základu, ust. § 28, se věnuje úloze vlády. Tak především odst. 1 stanoví, že: „Činnost ministerstev řídí, kontroluje a sjednocuje vláda České republiky.“²⁴⁵ Odst. 2 a 3 se pak týkají Úřadu vlády a jeho činnosti.

²⁴⁴ K uvažovanému střetu tohoto zákonného příkazu se zárukou „neustrannosti“ ČSÚ viz níže.

²⁴⁵ Taktéž k tomuto střetu s institutem „neustrannosti“ ČSÚ viz níže.

5.5. Zákon o státní statistické službě

Právní normou, která se věnuje přímo Českému statistickému úřadu a statistice, je zákon č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů (dále též „zákon č. 89/1995 Sb.“ nebo „ZSSS“). ZSSS v ustanovení svých jednatřiceti paragrafů řeší jak státní statistickou službu jako takovou, tak právě i (rámcově) orgány vykonávající státní statistickou službu, z nichž pochopitelně zvláštní pozornost je věnována ČSÚ coby hlavnímu, a k tomu přímo zřízenému, orgánu vykonávajícímu státní statistickou službu.

5.5.1. Definiční vymezení ZSSS

Nepřekvapí, že úvodní ustanovení zákona jsou věnována definičním vymezením. Fundamentální je definice *státní statistické služby*, podaná v ust. § 1, a to v odst. 1 pozitivně a v odst. 2 negativně. Státní statistická služba je tak „činnost, která zahrnuje získávání údajů, vytváření statistických informací o sociálním, ekonomickém, demografickém a ekologickém vývoji České republiky a jejích jednotlivých částí, poskytování statistických informací a jejich zveřejňování. Její součástí je též zajišťování srovnatelnosti statistických informací a plnění závazků z mezinárodních smluv v oblasti statistiky, kterými je Česká republika vázána.“ Naopak, „součástí státní statistické služby není shromažďování nebo vyžadování informací a podkladů prováděné na základě zvláštních zákonů k jiným než statistickým účelům.“

V rámci ust. § 2 jsou definičně rozebrány klíčové pojmy vztahující se ke státní statistické službě, definované v předcházejícím zákonném ustanovení.

Pro potřeby této práce je přínosná definice *statistické informace*, což je podle ust. § 2 písm. f) „informace sociálního, ekonomického, demografického nebo ekologického charakteru, která vznikla agregací individuálních údajů.“ *Individuálním údajem* se přitom podle písm. a) téhož zákonného ustanovení rozumí „údaj týkající se jednotlivé právnické nebo fyzické osoby, získaný pro statistické účely podle tohoto zákona.“ Pro zajímavost je možno uvést, že, jak plyne ze soudní kazuistiky, individuálními údaji nejsou např. „informace o stavech spárkaté zvěře v jednotlivých honitbách.“²⁴⁶ *Důvěrným statistickým údajem* je dle písm. b) takový údaj, který umožňuje přímou nebo nepřímou identifikaci jednotlivé právnické osoby nebo který je osobním údajem fyzické osoby podle zvláštního zákona.

Vzhledem k výše podané (negativní) definici státní statistické služby je potřebné vědět, že *statistickým účelem* je na základě písm. g) „užití pro číselný, slovní nebo grafický popis hromadných jevů a procesů ve společnosti, národním hospodářství a životním prostředí pomocí statistických informací.“

²⁴⁶ Srov. rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 24. listopadu 2005, č. j. 22 Ca 442/2003 – 30.

Písm. h) skrývá již známé²⁴⁷ *statistické zjišťování* coby „získávání individuálních údajů od zpravodajských jednotek pro statistické účely podle tohoto zákona.“ *Za zpravodajskou jednotku* je podle písm. i) ust § 2 ZSSS nutno považovat „právní osobu, organizační složku státu nebo fyzickou osobu, od nichž se požaduje poskytnutí individuálních údajů ve statistickém zjišťování podle tohoto zákona.“ Komplementárně k tomu se pak dle písm. i) *zpravodajskou povinností* rozumí „povinnost zpravodajských jednotek poskytnout požadované individuální statistické údaje včas, úplně, správně a pravdivě pro statistická zjišťování, uvedená v programu statistických zjišťování.“

5.5.2. Postavení ČSÚ dle ZSSS

ZSSS postavení Českého statistického úřadu řeší zejména v ust. § 3 a § 4, přehlédnout nicméně nelze ani některá další zákonná ustanovení, tak jak bude probráno níže. Ust. § 3 je věnováno hlavním organizačním otázkám. Podstatný je však již odst. 1, který ČSÚ „přiznává“ výkon státní statistické služby²⁴⁸ – lze proto hovořit o tom, že toto zákonné ustanovení ve smyslu výše uvedeného zakládá věcnou působnost ČSÚ. Sládeček (ve srovnání s postavením ministerstva) k ústřednímu správnímu úřadu podává, že: „Pokud jde o vymezení *věcné působnosti*, je sice také dílčí, nicméně velice *úzce specializovaná*.“²⁴⁹

Jedná-li se již přímo o organizaci, resp. personální záležitosti, pak ust. § 3 odst. 2 mj. stanoví, že: „V čele Českého statistického úřadu stojí předseda, kterého na návrh vlády jmenuje a odvolává prezident republiky. S funkcí předsedy Českého statistického úřadu je neslučitelné členství v politické straně nebo politickém hnutí.“ Funkční období předsedy ČSÚ ZSSS stanoveno není. Lze tak zkonstatovat, že tento základní půdorys postavení ČSÚ nijak zásadně nevybočuje z půdorysu výše probíraných statistických úřadů sousedních zemí, když i česká právní úprava, skrze ust. § 5 písm. b) garantuje nezávislost ČSÚ, a to „při vytváření statistických informací“, přičemž „při získávání údajů a zpracování a vyhodnocování statistických informací postupuje tak, aby nebyla narušena objektivita informací a nebyly omezeny nebo zkresleny zveřejňované údaje.“ De lege ferenda lze však jako vhodné vidět řešení známé např. slovenskému právnímu řádu, a to taxativní důvody odvolání předsedy statistického úřadu coby další z institucionálních záruk nezávislosti úřadu – Sládeček ČSÚ v tomto kontextu řadí mezi *správní úřady relativně nezávislé*.²⁵⁰

K nastíněným a možným rozdílům mezi ústředním správním úřadem (jejichž zástupcem ČSÚ je) a ministerstvem Sládeček ve vztahu k probíranému dodává, že: „V čele jiného

²⁴⁷ Srov. část první této práce.

²⁴⁸ Srov. ust. § 3 odst. 1 ZSSS.

²⁴⁹ SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. s. 287.

²⁵⁰ Srov. tamtéž, str. 301 a 302.

ústředního správního úřadu *není ministr*, ale předseda či jinak nazvaný vedoucí. Na rozdíl od ministrů ustanovených do funkce prezidentem na návrh předsedy vlády u většiny z těchto správních úřadů do funkce *vedoucího jmenuje* (usnesením) *vláda*, příp. po vyjádření Poslanecké sněmovny, výjimečně na omezenou dobu. Pro některé z nich platí režim poněkud odlišný: vedoucího jmenuje prezident republiky na návrh vlády (Český statistický úřad, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže).²⁵¹

V ust. § 3 odst. 3 se zákon č. 89/1995 Sb. zabývá postavením místopředsedy ČSÚ, když konstatuje, že: „Předsedu Českého statistického úřadu zastupuje místopředseda Českého statistického úřadu, kterého jmenuje a odvolává předseda Českého statistického úřadu. Jmenuje-li předseda Českého statistického úřadu více místopředsedů, určí pořadí jejich zastupování.“

Co se týče organizačních záležitostí, pak je třeba se ještě věnovat ust. § 6 zákona č. 89/1995 Sb., jež se zaobírá Českou statistickou radou, tedy poradním orgánem ČSÚ, v jehož čele je předseda ČSÚ, který jeho členy jmenuje (a také je odvolává) z řad odborníků statistické teorie a praxe.²⁵² Ust. § 6 odst. 3 vymezuje působnost rady takto: „Rada projednává návrh programu statistických zjišťování, vyjadřuje se k návrhům statistických zjišťování bez zpravodajské povinnosti a posuzuje potřebnost údajů poskytovaných podle § 9 odst. 1 pro Český statistický úřad. Další úkoly, způsob práce a svolávání jednání rady upravuje její statut, který vydá předseda Českého statistického úřadu.“ Ke členství Statut blíže stanoví, že: „Členy rady mohou být zejména osoby významné ve statistice, tedy: s dlouholetým přínosem ke statistice, pracující ve vědě, výzkumu a výuce statistiky, významní činitelé statistiky zejména ve státní správě, významní dodavatelé údajů zejména z podnikatelských a zaměstnavatelských svazů a zpravodajských jednotek.“²⁵³ Úkoly rady její Statut podrobněji definuje tak, že: „Rada projednává a zaujímá stanovisko: k návrhu zásad a obsahu programu statistických zjišťování pro potřebu republiky, k návrhům obecně závazných právních předpisů týkajících se státní statistické služby, které připravuje úřad, ke koncepčním otázkám rozvoje státní statistické služby. Rada se vyjadřuje k rozsahu statistických zjišťování potřebných pro poskytování informací o sociálním, ekonomickém a ekologickém vývoji České republiky a jejich jednotlivých částí, k metodice zjišťování těchto informací a jejich srovnatelnosti. Rada může

²⁵¹ Tamtéž, str. 287.

²⁵² Srov. ust. § 6 odst. 1 a 2 ZSSS.

²⁵³ Statut České statistické rady. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 1995 [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/statut_ceske_statisticke_rady

projednávat i jiné záležitosti státní statistické služby, požádá-li o to předseda rady nebo jiný člen rady.²⁵⁴

Zásadním zákonným ustanovením je ust. § 4 ZSSS, které podrobněji vymezuje působnost Českého statistického úřadu. Ust. § 4 v odst. 1 hlavní úkoly úřadu pro představu definuje takto: „Český statistický úřad zabezpečuje získávání a zpracování údajů pro statistické účely a poskytuje statistické informace státním orgánům, orgánům územní samosprávy, veřejnosti a do zahraničí. Zajišťuje vzájemnou srovnatelnost statistických informací ve vnitrostátním i mezinárodním měřítku.“

Pod jednotlivými písmeny odst. 1 zmíněného ustanovení se pak skrývá konkrétní vymezení činností ČSÚ, které k dosažení hlavních úkolů vykonává. Jsou jimi: stanovení metodiky statistických zjišťování [písm. a)], zpracování, využití a obsahové vymezení statistických ukazatelů, které jsou potřebné pro posuzování sociální, ekonomické, demografické a ekologické úrovně České republiky [písm. a)], sestavování programu statistických zjišťování [písm. b)], provádění statistických zjišťování [písm. c)], sestavování souhrnné statistické charakteristiky vývoje národního hospodářství [písm. d)], sestavování národních účtů včetně stanovení metodiky [písm. e)], vypracovávání makroekonomické analýzy a analýzy vybraných charakteristik sociálního, ekonomického, demografického a ekologického vývoje České republiky [písm. f)], informování veřejnosti o sociálním, ekonomickém, demografickém a ekologickém vývoji České republiky [písm. j)], zpracovávání projekce demografického vývoje [písm. g)], sestavování statistiky stavu a pohybu obyvatelstva [písm. h)], provádění konjunkturálních průzkumů [písm. i)], vydávání, zveřejňování a poskytování statistických informací [písm. j)], sledování dodržování povinností v oblasti státní statistické služby, příp. ukládání správních trestů za jejich porušení [písm. k)], vytváření a správa statistických klasifikací, číselníků a registrů a poskytování informací z těchto [písm. l)], poskytování statistických informací do zahraničí a spolupráce s mezinárodními organizacemi [písm. m) a n)], využívání identifikačních čísel a identifikačních čísel provozoven a v případech stanovených zvláštním zákonem též jejich přidělování [písm. o)] a výkon státní správy na úseku zpracování výsledků voleb v rozsahu stanoveném zvláštními právními předpisy [písm. p)].²⁵⁵ Jak vidno, lze min. některé z vymezených úkolů současně považovat také za vyjádření pravomoci ČSÚ.²⁵⁶

Odst. 2 ust. § 4 ZSSS potom doplňuje, že činnost ČSÚ zahrnuje také: shromažďování zahraničních statistických informací, zejména pro účely porovnání úrovně sociálního,

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ Srov. ust. § 4 odst. 1 ZSSS.

²⁵⁶ Viz např. pravomoc ukládat správní tresty dle ust. § 4 odst. 1 písm. k) ZSSS nebo pravomoc využívat identifikační čísla a přidělovat je dle ust. § 4 odst. 1 písm. o) ZSSS.

ekonomického, demografického a ekologického vývoje státu se zahraničím [písm. a)], poskytování získaných informací a výsledků porovnání státním orgánům a veřejnosti [písm. a)], vydávání Statistické ročenky České republiky, dalších odborných publikací a časopisů [písm. b)]²⁵⁷ a zajišťování vývoje nových statistických metod [písm. c)].²⁵⁸

V ust. § 4 odst. 3 ZSSS je zakotvena koordinační aktivita ČSÚ, a to v té části státní statistické služby, již vykonávají ministerstva. Konkrétně koordinační aktivita úřadu sestává z: vedení přehledu o činnostech, které ministerstva v oblasti státní statistické služby vykonávají, včetně působení k tomu, aby ministerstva dodržovala opatření stanovená ZSSS k ochraně důvěrných statistických údajů [písm. a)], spolupráce s ministerstvy při přípravě programu statistických zjišťování, přičemž je úřad povinen dbát na to, aby nedocházelo k nadměrnému zatěžování zpravodajských jednotek [písm. b)], sjednocení metodických postupů pro statistická zjišťování, která ministerstva provádějí ministerstvy [písm. c)] a poskytování metodické pomoci ministerstvům při zajišťování úkolů státní statistické služby [písm. c)].²⁵⁹

Ust. § 4 je ve svém odst. 4 zakončeno konstatováním, že ČSÚ je správcem základního registru osob.²⁶⁰

Právě uvedený výčet činností, obsažený v ust. § 4 ZSSS, je na základě jejich analýzy možno typově rozdělit do několika okruhů, a to tak, že se jedná zejména o: vlastní provádění statistických zjišťování a průzkumů, metodickou činnost, činnost koncepční, činnost publikační a informační, činnost dozorčí a správní, činnost analytickou, či činnost vědeckou.

Pro právní postavení Českého statistického úřadu je zásadní též ust. § 5 zákona o státní statistické službě, prostřednictvím kterého jsou na zákonné úrovni garantovány určité záruky „nestrannosti“ ČSÚ – byť lze souhlasit se Sládečkem, že: „Ustanovení § 5 je poněkud nešťastně nazvané *Záruky nestrannosti státní statistické služby*. Myslí se zřejmě nezávislost, neboť nestranností se zpravidla rozumí vztah k účastníkům řízení, který by se měl uplatňovat v jakémkoli řízení.“²⁶¹ In concreto ust. § 5 v písm. a) stanoví, že se ČSÚ „při výkonu státní statistické služby řídí zákony a ostatními právními předpisy, uplatňuje odborná hlediska, požadavky na praktické využití a profesionální etiku a používá vědecké metody statistické práce.“ Písm. b) pak garantuje, že ČSÚ „je nezávislý při vytváření statistických informací. Při získávání údajů a zpracování a vyhodnocování statistických informací postupuje tak, aby nebyla narušena objektivita informací a nebyly omezeny nebo zkresleny zveřejňované údaje.“

²⁵⁷ Některé z odborných publikací jsou citovány i v této práci, dále se např. jedná o magazín *Statistika&my* nebo časopis *Statistika: Statistics and Economy Journal*.

²⁵⁸ Srov. ust. § 4 odst. 2 ZSSS.

²⁵⁹ Srov. ust. § 4 odst. 3 ZSSS.

²⁶⁰ Srov. ust. § 4 odst. 4 ZSSS.

²⁶¹ SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. s. 302.

Srovnáním ust. § 5 písm. a) ZSSS s výše citovaným ust. § 21 kompetenčního zákona lze zkonstatovat, že ve skutečnosti *usnesení vlády ČSÚ nezavazují*. Je tomu tak proto, že kategorie *usnesení vlády* v relevantním ustanovení ZSSS absentuje, přičemž vztah mezi kompetenčním zákonem a ZSSS je nutno chápat tak, že ZSSS je vůči kompetenčnímu zákonu ze zřejmých důvodů²⁶² *lex specialis*. Nadto je nutno podotknout, že opačný závěr, tj. o vázanosti usneseními vlády, by nebyl souladný s celkovým posláním a postavením ČSÚ, tak jak bylo osvětleno výše. K témuž závěru dochází i Sládeček, dle něhož: „Zákon výslovně stanoví, že při výkonu státní statistické služby se Český statistický úřad řídí zákony a ostatními právními předpisy (nikoli tedy usneseními vlády), při vytváření statistických informací je nezávislý.“²⁶³ Ze stejného důvodu se také jako problematické jeví, že by *dle kompetenčního zákona* činnost ČSÚ měla řídit vláda České republiky coby vrcholně politický orgán (přestože jistě orgán moci výkonné, stejně jako ČSÚ). Na druhou stranu nelze nevidět, že (jak podáno výše) předsedu ČSÚ na návrh vlády jmenuje a odvolává prezident republiky (důvody odvolání nejsou taxativní, resp. nejsou stanoveny vůbec), v čemž je možno spatřovat určitý kontrolní prvek ve smyslu předmětného ust. § 21 kompetenčního zákona.

Pokud se ještě jedná o záruky činnosti ČSÚ, je vhodné zmínit garance směrem nikoli dovnitř ČSÚ, ale naopak směrem od ČSÚ, potažmo od ostatních orgánů vykonávajících státní statistickou službu. Těmito zárukami, zásadami je zásada *důvěrnosti* a zásada *mlčenlivosti*.

Zásada *důvěrnosti* je garantována ust. § 3 odst. 6, jež zní tak, že: „Orgány vykonávající státní statistickou službu jsou povinny zajistit ochranu důvěrných statistických údajů²⁶⁴ způsobem stanoveným tímto zákonem. Obsahují-li důvěrné statistické údaje též osobní údaje, podléhají tyto osobní údaje ochraně způsobem stanoveným zvláštním zákonem.“ Dále je na základě ust. § 16 odst. 1 pro osoby přicházející do styku s důvěrnými statistickými údaji stanovena povinnost *mlčenlivosti*: „Zaměstnanci orgánů vykonávajících státní statistickou službu nebo fyzické osoby, které zajišťují zpracování statistických zjišťování nebo sběr údajů pro zemědělské soupisy, jsou povinni zachovávat mlčenlivost o důvěrných statistických údajích, se kterými se seznámí. Za tímto účelem jsou povinni při nástupu do zaměstnání nebo před zahájením příslušných prací složit slib mlčenlivosti.“ Ust. § 17 ZSSS pak upravuje pravidla pro předávání důvěrných statistických údajů zejména jiným orgánům veřejné moci, ale třeba i pro účely vědeckého výzkumu.²⁶⁵

²⁶² Kompetenční zákon se postavení ústředních správních úřadů podrobně nevěnuje, když toto je ponecháno na jednotlivých zvláštních právních předpisech, v daném případě ZSSS.

²⁶³ SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. s. 302.

²⁶⁴ K definici *důvěrného statistického údaje* viz výše.

²⁶⁵ Srov. ust. § 17 ZSSS.

5.5.3. Pravomoc požadovat a využívat údaje

Na tomto místě je vhodné pojednat o jedné²⁶⁶ ze zvláštních pravomocí ČSÚ dle ZSSS, již je pravomoc *požadovat*²⁶⁷ a zároveň také následně *využívat údaje*.

Tuto pravomoc ČSÚ dává ust. § 9 odst. 1 ZSSS, které statistickému úřadu coby jednomu (a hlavnímu) z orgánů, jež vykonává státní statistickou službu, dává oprávnění *využívat údaje*, získané či shromážděné ministerstvy nebo jinými správními úřady.²⁶⁸ Aby tak nicméně Český statistický úřad vůbec mohl činit, dává mu právní řád taktéž pravomoc po příslušných správních úřadech požadovat (a správním úřadům povinnost bezplatně poskytnout) určité údaje získané v řízeních při správě daní, celních řízeních a při provádění sociálního zabezpečení, když se tak děje prostřednictvím ust. § 9 odst. 2 ZSSS.²⁶⁹ Dále ZSSS, v ustanovení svého § 9 odst. 3, stanoví, že údaje Českému statistickému úřadu ze svých informačních systémů poskytují také orgány územní samosprávy, rovněž bezplatně.²⁷⁰

Na základě sedmého odstavce § 9 pak ministerstva a jiné správní úřady mají povinnost ČSÚ sdělit, které údaje na základě zvláštních zákonů získávají, či se u nich shromažďují.²⁷¹

5.5.4. Zpravodajská povinnost

Zpravodajskou povinnost lze obecně vymezit jako právní závazek určitého povinného subjektu k tomu, aby příslušnému orgánu podal vymezené informace nebo údaje. V podmínkách státní statistické služby se jí rozumí již výše podaná povinnost zpravodajských jednotek (tedy osob fyzických i právnických, jakož i organizačních složek státu, jak také výše podáno) „poskytnout požadované individuální statistické údaje včas, úplně, správně a pravdivě pro statistická zjišťování, uvedená v programu statistických zjišťování.“

Vzhledem k tomu, že, jak zní obecný právní princip, každému právu jednoho subjektu odpovídá povinnost subjektu jiného, lze při bližším zamyšlení zkonstatovat, že zpravodajská povinnost je vlastně další ze zvláštních pravomocí ČSÚ.²⁷² V praxi jsou zpravodajské jednotky o své povinnosti (zařazení do *statistického zjišťování*) informovány dopisem od ČSÚ, tzv. Oznámením o zpravodajské povinnosti vůči ČSÚ.²⁷³

²⁶⁶ Přesněji vyjádřeno se jedná o dvě jednotlivé, avšak spolu spojené pravomoci.

²⁶⁷ O *statistickém zjišťování*, jehož součástí ve své podstatě je také činnost podřaditelná pod „požadování údajů“, viz níže.

²⁶⁸ Srov. ust. § 9 odst. 1 ZSSS.

²⁶⁹ Srov. ust. § 9 odst. 2 ZSSS.

²⁷⁰ Srov. ust. § 9 odst. 3 ZSSS.

²⁷¹ Srov. ust. § 9 odst. 7 ZSSS.

²⁷² I tato pravomoc je nicméně také podřaditelná pod „požadování údajů“.

²⁷³ Srov. Dotazy k informacím o zpravodajské povinnosti. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/vyказы/dotazy-k-informaci-o-zpravodajske-povinnosti>

5.5.5. Statistické zjišťování

S institutem zpravodajské povinnosti úzce souvisí (jak je patrné i z citované zákonné definice) i statistické zjišťování. Statistické zjišťování a jeho jednotlivé klíčové nástroje byly předmětem úvodní části práce, pro připomenutí lze uvést, že se jedná o součást statistického zkoumání, které se dále děje statistickým zpracováním (zjištěných dat) a následně též jejich statistickým rozbořem. Ještě jinými slovy je statistické zjišťování možno přiblížit jako vyhledávání, resp. získávání individuálních informací, jež jsou ze statistického pohledu nějakým způsobem významné od těch subjektů, které mají za povinnost takové informace poskytnout.

V návaznosti na zpravodajskou povinnost je také potřeba zmínit, že tam, kde by (zpravodajská) povinnost určité zpravodajské jednotky (povinného subjektu) na základě ZSSS, resp. příslušných prováděcích předpisů, nebyla dána, bylo by možné uvažovat jen o *dobrovolném* poskytnutí určitých informací a údajů zpravodajské jednotky orgánu státní statistické služby. Tento princip výslovně stanoví ust. § 11 zákona č. 89/1995 Sb., dle něhož: „Jiná statistická zjišťování než ta, která jsou uvedena v programu statistických zjišťování, mohou být prováděna jen bez zpravodajské povinnosti na základě dobrovolného poskytování individuálních údajů.“ Ust. § 11 zákona č. 89/1995 Sb. tak vlastně vyjadřuje jednu z fundamentálních zásad právního státu, zásadu legální licence (orgánu veřejné moci).

Důležitým právním prostředkem pro statistické zjišťování je zmiňovaný Program statistického zjišťování, jenž každoročně formou vyhlášky ČSÚ²⁷⁴ udává průběh a zaměření statistického zjišťování. Vyhláška ČSÚ obsahuje jak statistická zjišťování realizovaná ČSÚ, tak i statistická zjišťování, která realizují příslušná ministerstva. V letošním roce 2023 se jedná o vyhlášku č. 324/2022 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2023.

Vyhláška č. 324/2022 Sb. počítá pro rok 2023 s celkem devadesáti dvěma body zjišťování prováděnými Českým statistickým úřadem, a to zejména formou²⁷⁵ výkazů (týdenních, měsíčních, čtvrtletních, pololetních nebo ročních), dále se vyskytují také dotazníky, hlášení, ale např. i tzv. konjunkturální průzkumy, což jsou v zásadě průzkumy veřejného mínění (určitým způsobem definovaného vzorku veřejnosti), které jsou specificky zaměřeny, a to do budoucna – zjišťuje se očekávání respondentů směrem k vývoji nějakého jevu.²⁷⁶ Blašková ke konjunkturálním průzkumům podává, že: „Konjunkturální průzkumy prováděné v podnikové sféře jsou významným zdrojem informací v zemích s ekonomikou založenou na tržních vztazích,

²⁷⁴ Na základě ust. § 10 ZSSS, které rovněž stanoví, že program je vyhlášen vždy nejpozději do 30. listopadu předcházejícího roku.

²⁷⁵ Srov. část I. přílohy č. 1 vyhlášky č. 324/2022 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2023.

²⁷⁶ Srov. Konjunkturální průzkum - Metodika. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/konjunkturální_průzkum

poskytují informace o očekávaných tendencích ve vývoji hlavních oblastí podnikové ekonomiky v nejbližší budoucnosti. Jsou významné především v tom, že postihují atmosféru v podnikatelském prostředí a poskytují informace s velkým časovým předstihem, čímž slouží k identifikaci bodů zvratu v ekonomice a poskytují informace i za takové oblasti, které jsou obtížně postižitelné kvantitativními údaji. Konjunkturální průzkumy se opírají o názory podnikatelů, působících v oblasti zájmu (např. v průmyslu, stavebnictví, obchodě, ve vybraných službách) a vypovídají o výhledech do budoucna pomocí dílčích otázek (o výrobní či obchodní činnosti, poptávce, cenách, úvěrech atd.). Vyhodnocení výsledků je prováděno shrnutím odpovědí v jednotlivých variantách. Jednoznačným vyjádřením tendencí je konjunkturální saldo, což je rozdíl mezi odpověďmi ‚zlepšení‘ a ‚zhoršení‘, vyjádřené v procentech. Čím vyšší je kladné saldo odpovědí, tím optimističtější je možné hodnotit získanou odpověď. ČSÚ vypočítává nejen indikátory důvěry mezi podnikateli a spotřebiteli zvláště, ale vydává též Souhrnný indikátor důvěry (Indikátor ekonomického sentimentu), který určitým způsobem shrnuje podnikatelskou a spotřebitelskou důvěru. Někdy se uvedené indikátory nazývají ‚předstihové ukazatele‘. Tento indikátor vydává ČSÚ i dle sektoru.“²⁷⁷

Ve vyhláše, resp. ve statistických zjišťováních jsou, v oblasti zemědělství, zastoupeny např. také odhady (sklizně); nachází se zde rovněž integrované šetření (k tomu v části věnované provádění zemědělských soupisů).

Na tomto místě je pro kontext vhodné uvést Burdu, který k některým formám statistického zjišťování historicky uvádí, že: „Mezi časté statistické činnosti patří sestavování statistických výkazů, event. různých hlášení, v nichž zpravodajská jednotka poskytuje požadované informace orgánům státní statistiky, zakladatelům, apod. V roce 1993 měly zpravodajskou povinnost zpravidla podnikatelské subjekty zapsané do obchodního rejstříku, pokud měly 25 a více zaměstnanců. Zjišťování údajů u podnikatelů nezapsaných do obchodního rejstříku se provádělo na základě výběrového šetření. Výkaznictví je tak diferencováno. Týká se běžných zpravodajských jednotek a tzv. malých organizací, které sestavují výkazy pro ně speciálně určené. Protože výběrové šetření nepostihne všechny podnikatelské subjekty, čerpají statistické orgány potřebné informace z jejich daňových přiznání, eventuálně z jiných zdrojů, jako podkladů pro statistické odhady (dotazníků).“²⁷⁸

Při pohledu zpět na předmětnou vyhlášku o statistickém zjišťování je evidentní a také logické, že některé z metod statistického zjišťování představených v části první této práce se zde nevyskytují. Je tomu tak např. u experimentu, jehož realizaci si lze v oblasti představit spíše

²⁷⁷ BLAŠKOVÁ, Veronika, Jitka JANOVÁ a David HAMPEL. *Systémy oficiální statistiky*. s. 54 a 55.

²⁷⁸ BURDA, Zdeněk. *Statistika pro obchodní akademie*. s. 74 a 75.

u nějakých soukromoprávních subjektů, popř. u organizací zaměřených přímo kupř. na sociální oblast. ČSÚ (ani jiné statistické orgány dle ZSSS) taktéž podle probírané vyhlášky nerealizují ani rozhovory či pozorování ve výše představeném smyslu.

Vyhláška kromě konkrétních bodů ve spojitosti se statistickými zjišťováními prováděnými ČSÚ obsahuje v části II. přílohy č. 1 nazvané Údaje o zpravodajské jednotce také seznam těch údajů, které jsou spolu s příslušnými informacemi, jež jsou statistickým zjišťováním vyhledávány, rovněž požadovány. Tyto doplňkové údaje se týkají identifikace povinných subjektů (zpravodajských jednotek) a jsou jimi obchodní firma, popř. název či jméno, sídlo, identifikační číslo, popř. daňové identifikační číslo a převažující činnost ve sledovaném období. Požadovány nicméně nejsou jen údaje o povinných subjektech, ale též údaje o osobách plnících zpravodajskou povinnost povinného subjektu, tj. jméno konkrétní fyzické osoby, která výkaz vyplnila, údaje o její datové schránce, adresa elektronické pošty, její telefonní a v dnešní době již poněkud obsoletně příp. faxové číslo. Další identifikační údaje jsou speciálně vyžadovány u povinných osob působících v určitých oblastech, a to ve zdravotnictví, sociálních službách, kultuře a školství, kdy je požadováno rovněž interní resortní kódové označení vnitřní jednotky a obchodní firma nebo název a identifikační číslo zakladatele nebo zřizovatele.²⁷⁹

V části III. přílohy č. 1 vyhlášky jsou jednotlivá statistická zjišťování prováděná ČSÚ blíže charakterizována²⁸⁰, a to informacemi o názvu statistického zjišťování, značky statistického formuláře, účelu statistického zjišťování a jeho obsahu, okruhu zpravodajských jednotek majících zpravodajskou povinnost, způsobu statistického zjišťování (a to jak jeho formy, tj. většinou na elektronickém či papírovém formuláři, nebo např. i přímým zjišťováním; uvedena je i metoda zjišťování, tedy zjišťování výběrové, nebo vyčerpávající, popř. i jejich kombinace), periodicity a lhůty k poskytnutí údajů a také údaj o orgánu provádějícím statistické zjišťování, tzn. zde ČSÚ.²⁸¹

²⁷⁹ Srov. část II. přílohy č. 1 vyhlášky č. 324/2022 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2023.

²⁸⁰ Na základě ust. § 10 odst. 2 ZSSS.

²⁸¹ Srov. část III. přílohy č. 1 vyhlášky č. 324/2022 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2023.

Burda vyhodnocuje, že: „I když se vyhotovují výkazy různého obsahu i periodicity, mají určité předepsané náležitosti. Jsou to: označení organizátora (obvykle orgán státní statistiky)..., název výkazu, značka výkazu ..., období, za které se výkaz sestavuje (měsíc, čtvrtletí, rok), případně okamžik, ke kterému se výkaz sestavuje (datum), identifikační údaje o zpravodajské jednotce (číslo jednotky, název, sídlo aj.), lhůta (obvykle počet dní určených k odeslání po skončení období nebo rozhodného okamžiku), předkládací cesta (komu a kolikrát se výkaz odesílá), tabelární část (hlavní část výkazu s požadovanými informacemi), závěrečné údaje (datum odeslání, razítko, podpisy, jméno sestavovatele aj.).“²⁸²

²⁸² BURDA, Zdeněk. *Statistika pro obchodní akademie*. s. 75.

5.6. Vybrané aspekty ČSÚ jako správního orgánu

Tato kapitola si klade za cíl nahlédnout na Český statistický úřad jako na správní orgán, jímž, jak vyplývá z výše uvedeného, bezesporu je, a to zejména z pohledu dvou vybraných aspektů, tedy možné nečinnosti ČSÚ jako správního orgánu a pak také z pohledu jeho sankční pravomoci.

Ještě předtím je však třeba poznamenat, že je-li ČSÚ (mj.) správním orgánem, vztahuje se na něj i zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“), přičemž ZSSS je ke správnímu řádu *lex specialis*.²⁸³ To mj. znamená, že ČSÚ je při výkonu působnosti v oblasti veřejné správy, vedle výše probraných speciálních zásad státní statistické služby, povinen dodržovat také základní zásady činnosti správních orgánů, zakotvené v ust. § 2 až § 8 správního řádu.²⁸⁴

5.6.1. Nečinnost

Institut nečinnosti byl do tohoto mozaikovitého přehledu vybrán jednak proto, že se jedná o zajímavý, i když neblahý, „fenomén“, a jednak také proto, že byl i ve vztahu k Českému statistickému úřadu judikatorně jistým způsobem uchopen.

Nejprve je příhodně připomenout, že nečinnost, resp. ochrana před nečinností je na zákonné úrovni vymezena jak správním řádem, tak i zákonem č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „soudní řád správní“). Správní řád, v ust. § 80 odst. 4 dává nadřízenému správnímu orgánu několik možností, jak proti nečinnosti z moci úřední zakročit. Mezi tyto prostředky patří: přikázání nápravy nečinnému správnímu orgánu, převzetí věci, pověření jiného příslušného správního orgánu, nebo prodloužení zmeškané, nesplněné lhůty.²⁸⁵ Uplatnění těchto opatření se za určitých podmínek může pochopitelně na nadřízeném správním orgánu domáhat, resp. o to žádat, i sám nečinností „postižený“ účastník.²⁸⁶ V kontextu podmínek Českého statistického úřadu je příhodné ještě poznamenat, že dle ust. § 178 odst. 2 správního řádu je nadřízeným správním orgánem ústředního správního úřadu jeho vedoucí.²⁸⁷ Soudní řád správní potom, v ust. § 79 an., upravuje žalobu proti nečinnosti správního orgánu, jejíž podmínkou logicky je bezvýsledné vyčerpání prostředků podle správního řádu, tedy zmíněné žádosti k nadřízenému správnímu orgánu o uplatnění opatření dle ust. § 80 správního řádu.²⁸⁸

²⁸³ Srov. ust. § 1 správního řádu.

²⁸⁴ Zde je pro ilustraci za všechny možno vzpomenout např. zásadu zákonnosti, zásadu materiální pravdy či zásadu rychlosti a hospodárnosti.

²⁸⁵ Srov. ust. § 80 odst. 4 správního řádu.

²⁸⁶ Srov. ust. § 80 odst. 3 správního řádu.

²⁸⁷ Srov. ust. § 178 odst. 2 správního řádu.

²⁸⁸ Srov. ust. § 79 odst. 1 soudního řádu správního.

Na jiných místech této práce již byly zmíněny některé z veřejnosti známých a důležitých statistických údajů, pro připomenutí se jedná např. o údaje o průměrné mzdě nebo index spotřebitelských cen. Škála zjišťovaných údajů je však přirozeně mnohem širší – pro představu může sloužit tzv. katalog ČSÚ vydávaných produktů.²⁸⁹

V příběhu, který se dostal až před správní soudy, hrál roli jeden z ČSÚ rovněž zjišťovaných údajů, indexů, a to index cen v lesnictví. Půdorys případu byl ve stručnosti následující. Žalobce měl s vícero svými smluvními partnery ve smlouvách sjednány doložky o tzv. indexaci cen dříví. ČSÚ měl v tehdejší Programu statistického zjišťování (formou vyhlášky) rovněž zjišťování tohoto indexu cen (v lesnictví). ČSÚ však tento index nezveřejnil²⁹⁰ a žalobce, po určité komunikaci s ČSÚ a jeho tehdejší předsedkyní, postup ČSÚ napadl u správního soudu. Prvostupňový Městský soud v Praze však rozsudkem ze dne 13. června 2013, č. j. 11 A 162/2011 – 196 žalobu na ochranu proti nečinnosti zamítl.

Městský soud v poukazovaném rozsudku mj. učinil zásadní charakterizaci činnosti ČSÚ, a to následovně: „Není sporu o tom, že žalovaný správní orgán je ústředním orgánem státní správy pro oblast státní statistické služby. Podle ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 89/1995 Sb. je státní statistická služba činnost, která zahrnuje získávání údajů, vytváření statistických informací o sociálním, ekonomickém, demografickém a ekologickém vývoji České republiky a jejich jednotlivých částí, poskytování statistických informací a jejich zveřejňování. Její součástí je též zajišťování srovnatelnosti statistických informací a plnění závazků z mezinárodních smluv v oblasti statistiky, kterým je Česká republika vázána. Z uvedené definice státní statistické služby není zřejmé, že by tato činnost představovala činnost spočívající v rozhodování o individuálních právech a povinnostech určitých subjektů. Tomu ostatně koresponduje i ustanovení § 4 zákona č. 89/1995 Sb., kterým je upravena působnost Českého statistického úřadu. Z ustanovení § 4 odst. 1 vyplývá, že Český statistický úřad zabezpečuje získávání a zpracování údajů pro statistické účely a poskytuje statistické informace státním orgánům, orgánům územní samosprávy, veřejnosti a do zahraničí. Zajišťuje vzájemnou srovnatelnost statistických informací ve vnitrostátním a mezinárodním měřítku. Konkrétně je pak působnost Českého statistického úřadu vyjádřena pod jednotlivými ustanoveními § 4 odst. 1, odst. 2, 3 a 4 zákona č. 89/1995 Sb. Jak z definice státní statistické služby, uvedené v ustanovení § 1 zákona č. 89/1995 Sb., tak z ustanovení § 4 zákona č. 89/1995 Sb., upravujícího působnost Českého statistického úřadu vyplývá, že smyslem a cílem činnosti žalovaného správního orgánu je

²⁸⁹ Srov. Katalog produktů. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/katalog-produktu>

²⁹⁰ ČSÚ poukazyval na nemožnost index vydat, a to s ohledem na nemožnost zajistit jeho srovnatelnost, neboť v praxi došlo k určitým „nárazovým“ změnám.

získávání údajů, z těchto údajů jsou vytvářeny statistické informace a tyto informace jsou zveřejňovány jak pro potřeby veřejnosti, tak pro potřeby zahraničí. Současně je povinností žalovaného zajistit vzájemnou srovnatelnost statistických informací. Ze zákona č. 89/1995 Sb. lze dovodit, že rozhodovací činnost Českého statistického úřadu ve smyslu úkonu, který je jako individuální správní akt učiněn ve vztahu ke konkrétnímu subjektu a dotýká se jeho práv a povinností, je omezena na oprávnění přidělovat vnitřní jednotce identifikační kód podle § 23 zákona č. 89/1995 Sb. a oprávnění rozhodovat o správních deliktech podle § 25 až 26a zákona č. 89/1995 Sb. V prvním případě však judikatura dospěla k závěru, že přidělení identifikačního čísla určitému subjektu není rozhodnutím o právech a povinnostech ve smyslu § 65 odst. 1 s.ř.s. (viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 15.9.2011 sp.zn. IV.ÚS 2231/11), o druhý případ, kdy je žalovaný oprávněn autoritativně rozhodovat o tom, zda se určitý subjekt dopustil deliktního jednání či nikoli, v dané věci nejde. Soud má v daném případě za to, že vydání či nevydání indexu cen, resp. zveřejnění tohoto indexu nelze považovat za rozhodovací činnost, jímž výsledkem by bylo rozhodnutí ve věci samé.²⁹¹

Pro úplnost je vhodné dodat, že se městský soud zabýval také tím, zda index není osvědčením podle části čtvrté správního řádu, když ani tomuto nepřítikal. „Pojem osvědčení není právním předpisem definován. Za osvědčení je považován úkon správního orgánu, kterým úředně potvrzuje skutečnosti, které jsou v něm uvedeny. Osvědčení se vydává zpravidla v případech, kdy není třeba autoritativního zjištění (kdy není o věci pochybnost nebo spor a kdy není zapotřebí ani jinak použít správního uvážení nebo vyložit neurčitý pojem, osvědčují se skutečnosti úředně známé, zpravidla z vnitřních zdrojů vykonavatele veřejné správy, který osvědčení vydává. Proti osvědčení se nelze bránit žádným formálním opravným prostředkem, nýbrž důkazem opaku (Dušan Henrich a kolektiv, Správní právo, Obecná část šesté vydání, C.H.Beck, Praha 2006). Z uvedené teoretické úvahy vycházel i Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 29.3.2006 čj: 1 Ans 8/2005-165 (všechny rozsudky Nejvyššího správního soudu dostupné na www.nssoud.cz), který teoretickou úvahu o charakteru osvědčení doplnil o závěr, že je nutno klást důraz na to, že osvědčení je úředním potvrzením skutečností, které jsou v něm uvedeny. Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu pak v usnesení ze dne 16.11.2010 čj: 7 Aps 3/2008-98 zdůraznil, že pro osvědčení je charakteristické, že jde o akt pohybující se v rovině skutkové, tedy o akt potvrzující sice úředně, avšak nezávazně, neboť vyvratitelně, určité skutečnosti. Z výše uvedeného vyplývá, že osvědčení je aktem, který potvrzuje určité skutkové okolnosti, veřejně potvrzuje a deklaruje skutečnosti, které jsou v něm uvedeny. Index cen

²⁹¹ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. června 2013, č. j. 11 A 162/2011 – 196.

takovým úkonem není, neboť úředně nepotvrzuje ani nedeklaruje vydaný či zveřejněný údaj. Jde o informaci, která je výsledkem určité statistické činnosti, výsledkem zjištění z výkazů a elektronických sběrů dat, přičemž je stanovena charakteristika zjišťovaných ukazatelů (realizační smluvní ceny vybraných druhů dříví, prodané množství, tržby za prodej na tuzemském trhu za vybrané druhy dříví a celkem). Nejde tedy o skutečnosti, které by byly žalovanému známy z jeho vlastní úřední činnosti, jde o údaj, jehož vydání či zveřejnění předchází stanovený způsob zjišťování potřebných informací, jehož výsledkem je požadovaný údaj. Tento údaj však vždy slouží jen jako informace pro veřejnost, popř. k analytickým účelům či pro účely mezinárodního srovnání. Rozhodně nejde o úkon, kterým by bylo úředně stvrzováno, že index cen je závazným údajem. Z výše uvedených důvodů dospěl soud k závěru, že žaloba na ochranu proti nečinnosti správního orgánu není důvodná, neboť index cen není rozhodnutím ve věci samé ani není osvědčením.“

Žalobce nebyl úspěšný ani se svou kasační stížností, kterou Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 22. ledna 2014, č. j. 3 Ans 7/2013 – 96, taktéž zamítl. Nejvyšší správní soud k indexu konkrétně dodal, že: „Pro posouzení tohoto problému je klíčové určit, jakou povahu má index. Z programu na rok 2011 je zřejmé, že index je (matematický) výpočet postavený na cenách surového dříví v lesním hospodářství. Městský soud správně uvedl, že osvědčení je úředním potvrzením skutečností, které jsou v něm uvedeny. Index však ceny surového dříví v lesním hospodářství žádným způsobem neosvědčuje, pouze z nich výpočtem vytváří novou statistickou informaci, která slouží i pro mezinárodní srovnávání. Výsledek matematických operací zcela jistě není osvědčením ve smyslu § 79 s. ř. s., neboť žádnou, již známou, skutečnost nepotvrzuje. Na základě jedné z mnohých možných metodik naopak vzniká skutečnost nová, avšak určitě ne jedinečná, neboť různými matematickými operacemi by bylo možné vytvořit prakticky neomezené množství rozličných indexů, které by se cen surového dříví dotýkaly. Souhlasit nelze ani s názorem stěžovatele, že by byl index závazným údajem. Žádný zákon závaznost indexu nestanoví a žalovaný ani nemá pravomoc, aby jej za závazný prohlásil. Index požívá maximálně výsadu důvěryhodné informace (o skutečnosti jím sledované), která byla zjištěna nezávislým způsobem podle zvolené metodiky. Jako takový je jistě dobře využitelný pro různé účely včetně mezinárodního srovnání, nicméně stěžovateli nic nebránilo, aby do soukromoprávních smluv promítl svůj zájem opřený o jiná kritéria a informaci z jiného zdroje. Nejvyšší správní soud proto konstatuje, že městský soud posoudil povahu indexu správně. Index totiž není ani rozhodnutím, ani osvědčením ve smyslu § 79 s. ř. s.“²⁹²

²⁹² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. ledna 2014, č. j. 3 Ans 7/2013 – 96.

Podstatná je rovněž úvaha Nejvyššího správního soudu směrem k činnosti ČSÚ, která taktéž doplňuje touto prací podávaný přehledový obraz o této instituci: „Veřejné subjektivní právo na vydání indexu odvozuje stěžovatel od povinnosti žalovaného statistické informace poskytovat veřejnosti (§ 4 odst. 1 zákona o statistické službě) a z programu na rok 2011, z něž by měla vyplývat i povinnost zveřejnit index. Taková argumentace v podstatě znamená, že nevydáním indexu zasáhl žalovaný do stěžovatelova subjektivního práva na statistické informace, neboť ze zákona má povinnost informace poskytnout. Působnost a pravomoc žalovaného je z obecného hlediska upravena především v § 4 odst. 1 zákona o statistické službě, kde se uvádí, že ‚Český statistický úřad zabezpečuje získávání a zpracování údajů pro statistické účely a poskytuje statistické informace státním orgánům, orgánům územní samosprávy, veřejnosti a do zahraničí. Zajišťuje vzájemnou srovnatelnost statistických informací ve vnitrostátním i mezinárodním měřítku‘. Následuje výčet činností, které má žalovaný k dispozici, a kterými může být jeho působnost realizována (pravomoc). Dle doktríny se pravomocí správního orgánu rozumí souhrn oprávnění, jimiž je správní orgán vybaven a právních povinností, jež jsou správnímu orgánu uloženy (srov. Průcha, P. Správní právo, obecná část. 7. dopl. a akt. vyd. Brno: MU a Doplněk, 2007, str. 124). V tomto směru lze za povinnost žalovaného označit i poskytování statistických informací veřejnosti. Vhodné je však zdůraznit, že statistická informace [§ 2 písm. f) zákona o statistické službě] musí na rozdíl od jiných informací splňovat i kritéria objektivnosti a nestrannosti (viz § 5 odst. 2 zákona o statistické službě). Právo na vydání indexu stěžovatel dovozuje i z přílohy 1 oddílu II. bodu 69 programu na rok 2011, z kterého vyplývá, že účelem statistického zjišťování pod názvem ‚Čtvrtletní výkaz o cenách dříví v lesním hospodářství‘ je ‚Získání podkladů pro výpočet indexu cen v lesním hospodářství pro surové dříví a pro výpočet průměrných cen vybraných výrobků, které slouží pro účely mezinárodního srovnání, k analytickým účelům a informování veřejnosti‘. Zásadně platí, že oprávnění jednoho subjektu odpovídá povinnosti subjektu jiného. Souvislost těchto kritérií ve světě veřejného práva ovšem nelze vnímat lineárně. Je nutné si také uvědomit, že subjektivní právo představuje především realizovatelný obsah, (konkretizovaný a zpravidla i individualizovaný) projev či výraz objektivního práva (srov. k tomu rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 4. 2006, č. j. 4 Aps 3/2005 – 35). Ustanovení § 4 odst. 1 zákona o statistické službě je kompetenční normou, která povinnost poskytovat konkrétní statistickou informaci explicitně neukládá. Touto normou je realizován především ústavněprávní rámec fungování žalovaného plynoucí z čl. 2 a čl. 79 Ústavy. Úkol zveřejňovat statistické informace lze vnímat jako potvrzení jedné z několika činností žalovaného, z něhož ovšem nelze v žádném případě dovodit povinnost poskytovat konkrétní informaci za každou cenu. Zrcadlově tak z uvedené normy nelze odvodit

ani veřejné subjektivní právo na zveřejnění indexu. Jiné ustanovení, které by žalovanému přikazovalo vydat (zveřejnit) konkrétní statistickou informaci, zákon o statistické službě neobsahuje. Je to logické, neboť statistické informace musejí být objektivní a nezkreslené [srov. § 5 písm. b) zákona o statistické službě]. Pokud by zákonodárce povinnost zveřejnit konkrétní statistickou informaci, bez ohledu na konkrétní okolnosti, žalovanému uložil, musel by tak žalovaný učinit i v případě, kdy by nemohl její objektivitu zaručit. Zveřejněním statistické informace za každou cenu by se navíc žalovaný mohl dostat do konfliktu s další povinností, plynoucí z § 4 odst. 1 zákona o statistické službě, neboť by nebyl schopen zajistit její srovnatelnost ve vnitrostátním a mezinárodním měřítku. Právě z těchto důvodů vybavil zákonodárce žalovaného při vytváření statistických informací nezávislostí, jež se nutně projeví i v jejich zveřejňování.²⁹³

5.6.2. Sankční pravomoc

Druhým aspektem činnosti ČSÚ jako správního orgánu, na nějž bude zaměřena alespoň ve stručnosti pozornost, je sankční pravomoc. Tu (nejen) pro ČSÚ ZSSS zakotvuje v ust. § 26a, když stanoví, že: „Přestupky podle tohoto zákona projednává a) orgán státní statistické služby, jehož zaměstnanec nebo osoba, kterou pověřil statistickým zjišťováním, povinnost mlčenlivosti porušili, jde-li o přestupky podle § 25 odst. 1, b) orgán státní statistické služby, při jehož statistickém zjišťování nebyla zpravodajská povinnost splněna, jde-li o přestupky podle § 26 odst. 1.“ Konkrétní skutkové podstaty přestupků jsou zakotveny v ust. § 25 a § 26 ZSSS. Prvním z přestupků, tedy přestupkem dle ust. § 25 ZSSS, je až 200 000 Kč vyjádřeno souhrnně postihováno porušení mlčenlivosti, a to fyzickou osobou, která je zaměstnancem orgánu vykonávajícího státní statistickou službu nebo se podílí na zpracování či sběru statistických údajů.²⁹⁴ Přestupek podle ust. § 26 ZSSS zase, až 100 000 Kč, trestá nesplnění zpravodajské povinnosti, a to, na rozdíl od prvně zmíněného přestupku, nikoli osobou fyzickou (nepodnikatelem), nýbrž osobou fyzickou podnikající a osobou právnickou.²⁹⁵

Ve vztahu k sankční pravomoci, pravomoci ke správnímu trestání je vhodné připomenout, že i ČSÚ by se zde pohyboval právě v rovině správního trestání, a tedy by při uplatňování této pravomoci vůči obviněnému z přestupku musel dodržet určité záruky a standardy. Tyto záruky a standardy jsou s účinností od 1. 7. 2017 stanoveny zákonem č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „přestupkový zákon“), kdy jen namátkou lze poukázat např. na zásadu presumpce

²⁹³ Tamtéž.

²⁹⁴ Srov. ust. § 25 ZSSS.

²⁹⁵ Srov. ust. § 26 ZSSS.

neviny a zásadu v pochybnostech ve prospěch obviněného²⁹⁶, povinnost respektovat prekluzivní lhůtu (promlčecí dobu)²⁹⁷, či zákaz změny k horšímu v případě odvolání.²⁹⁸

Pokud se jedná o otázku „odvolání“, pak je nutno (nejen pojmově) upřesnit, že v případě ústředního správního úřadu se proti jím vydanému rozhodnutí jako opravný prostředek nepodává „odvolání“, nýbrž „rozklad“²⁹⁹, o kterém rozhoduje vedoucí tohoto úřadu³⁰⁰, avšak právní úprava odvolacího řízení se, pokud to není z logiky věci vyloučeno, použije i na řízení o rozkladu.³⁰¹

Na závěr tohoto rozboru se nicméně hodí uvést, že podle posledních zveřejněných údajů dle přehledu přestupků, tj. za rok 2020, Český statistický úřad svou sankční pravomoc v daném období nevyužil (nemusel využít).³⁰²

²⁹⁶ Srov. ust. § 69 odst. 2 přestupkového zákona.

²⁹⁷ Srov. ust. § 30 an. přestupkového zákona.

²⁹⁸ Srov. ust. § 98 odst. 2 přestupkového zákona.

²⁹⁹ Srov. ust. § 152 odst. 1 správního řádu.

³⁰⁰ Srov. ust. § 152 odst. 2 správního řádu.

³⁰¹ Srov. ust. § 152 odst. 5 správního řádu.

³⁰² Srov. Přehled přestupků za rok 2020 na úseku státní správy spadajících do působnosti ČSÚ. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-05-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prehled-prestupku-za-rok-2020-na-useku-statni-spravy-spadajicich-do-pusobnosti-csu>

5.7. Organizační struktura ČSÚ – krajské správy a vnitřní členění ČSÚ

Z hlediska činnosti a fungování Českého statistického úřadu je jistě přínosné zabývat se také organizačním uspořádáním této instituce. V tomto ohledu bylo již uvedeno, že v čele ČSÚ je jeho předseda, přičemž ve vedení jsou rovněž místopředsedové.

Co se týče místního členění, pak ČSÚ má, kromě ústředí v hlavním městě Praze, v regionech čtrnáct tzv. krajských správ (čímž je dána také místní příslušnost v rámci ČSÚ), které kopírují krajské zřízení, přičemž: „Dělí se na dva typy: na tzv. velké a malé. Oba typy mají shodnou vnitřní strukturu, která se skládá z oddělení terénních zjišťování, oddělení informačních služeb a v době realizace sčítání i oddělení sčítání lidu, domů a bytů. Velké krajské správy mají navíc specializované útvary statistického zpracování s celostátní působností.“³⁰³ Velkými krajskými správami tak jsou Krajská správa Českého statistického úřadu v hl. m. Praze, Krajská správa Českého statistického úřadu v Českých Budějovicích, Krajská správa Českého statistického úřadu v Plzni, Krajská správa Českého statistického úřadu v Ústí nad Labem, Krajská správa Českého statistického úřadu v Hradci Králové, Krajská správa Českého statistického úřadu v Brně a Krajská správa Českého statistického úřadu v Ostravě.³⁰⁴

„Útvary ústředí ČSÚ v Praze zajišťují především metodicko-statistické a technicko-hospodářské agendy. Zabezpečují hlavní statistické procesy, počínaje vývojem metodiky, přes funkčně metodické řízení sběru a zpracování, až po diseminaci statistických informací. Nedílnou součástí jsou útvary zabezpečující podpůrné procesy včetně mezinárodní spolupráce, legislativy, personalistiky, správy financí, IT, veřejných zakázek, bezpečnosti či komunikace.“³⁰⁵

Ústředí v Praze se v zásadě skládá ze sekcí, ty pak z odborů a v rámci odborů se rozeznávají oddělení, přičemž pokud se jedná o zajišťování agend, pro něž byl ČSÚ zřízen, lze jmenovat zejména sekci Obecné metodiky a registrů, sekci Makroekonomických statistik, sekci produkčních statistik (kam spadá např. odbor Statistiky zemědělství a lesnictví, průmyslu, stavebnictví a energetiky a odbor Statistiky obchodu, dopravy, služeb, cestovního ruchu a životního prostředí), a sekci Demografie a sociálních statistik.³⁰⁶

³⁰³ Srov. Organizační schéma ČSÚ. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/organizacni-schema-csu>

³⁰⁴ Srov. Organizační struktura ČSÚ. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-13]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/organizacni_struktura

³⁰⁵ Organizační schéma ČSÚ. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/organizacni-schema-csu>

³⁰⁶ Srov. Organizační struktura ČSÚ. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-13]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/organizacni_struktura

5.8. Jiné statistické orgány než ČSÚ

ČSÚ není jediným orgánem vykonávajícím státní statistickou službu. V této kapitole proto budou zmíněny další statistické orgány, konkrétně ty, které v rámci evropského statistického systému eviduje Eurostat, jak bylo zmíněno výše.

5.8.1. Ministerstva

Co se týče ministerstev, pak tyto jsou dle ZSSS také orgány vykonávajícími státní statistickou službu – ust. § 3 odst. 5 ZSSS stanoví, že: „Za podmínek a v rozsahu stanovených tímto zákonem mohou státní statistickou službu vykonávat ministerstva a jiné ústřední správní úřady.“ Ministerstva se především podílí na statistických zjišťováních, v čemž se také řídí výše rozebranou vyhláškou č. 324/2022 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2023. Ta, stejně jako pro ČSÚ, v části I. přílohy č. 2 obsahuje výčet, přehled jednotlivých zjišťování prováděných ministerstvy³⁰⁷ a v části II. přílohy poté rovněž stejné konkrétní údaje k jednotlivým zjišťováním.³⁰⁸

Z vyhlášky č. 340/2022 vyplývá, že pro rok 2023 bylo do statistických zjišťování zapojeno Ministerstvo dopravy (čtrnáct statistických zjišťování), Ministerstvo kultury (dvanáct statistických zjišťování), Ministerstvo práce a sociálních věcí (pět statistických zjišťování), ministerstvo průmyslu a obchodu (sedm statistických zjišťování), Ministerstvo zdravotnictví (dvanáct statistických zjišťování) a Ministerstvo zemědělství (šestnáct statistických zjišťování).³⁰⁹

5.8.2. ÚZSI

Další z orgánů státní statistické služby je Ústav zdravotnických informací a statistiky (dále též ÚZIS“). Jedná se o organizační složku státu, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo zdravotnictví, přičemž: „Ústav byl založen k plnění úkolů v oblasti zajištění Národního zdravotnického informačního systému (dále také jen ‚NZIS‘) podle zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů... Základním účelem a předmětem činnosti ústavu je řízení a koordinace plnění úkolů NZIS, včetně činností souvisejících s rozvojem a zdokonalováním NZIS, určeného ke sběru, zpracování a vyhodnocování zdravotnických informací, k vedení národních zdravotních registrů, k vedení referenčních a agendových registrů pro systémy elektronického zdravotnictví, k poskytování informací v rozsahu určeném právními předpisy při respektování podmínek ochrany osobních dat občanů, k využití informací v rámci zdravotnického výzkumu ve vývoji a údržbě systému úhrad lůžkové péče..., k hodnocení

³⁰⁷ Srov. část I. přílohy č. 2 vyhlášky č. 324/2022 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2023.

³⁰⁸ Srov. část II. přílohy č. 2 vyhlášky č. 324/2022 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2023.

³⁰⁹ Srov. část I. přílohy č. 2 vyhlášky č. 324/2022 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2023.

programů prevence vážných onemocnění a dále při hodnocení struktury a kvality léčebné péče. Ústav je součástí státní statistické služby a tuto činnost vykonává podle zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů. Ústav zajišťuje mezinárodní spolupráci v oblasti zdravotnické statistiky, hodnocení indikátorů kvality péče a ukazatelů zdravotního stavu populace. Ústav je za Českou republiku předkladatelem oficiálních informací z NZIS.³¹⁰

5.8.3. Celní správa

Celní správu v současnosti upravuje zákon č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o celní správě“). Ust. § 1 odst. 2 zákona o celní správě stanoví, že jako orgány celní správy se zřizují Generální ředitelství cel a celní úřady, přičemž ust. § 1 odst. 3 tohoto zákona dodává, že Generální ředitelství cel je podřízeno Ministerstvu financí a celní úřady jsou podřízeny Generálnímu ředitelství cel.³¹¹

Důležitá je úloha celní správy v již představeném systému tzv. Intrastatu, když dle ust. § 4 odst. 4 písm. d) bodu 2 zákona o celní správě Generální ředitelství cel „zabezpečuje sběr a zpracování informací o obchodu uvnitř Evropské unie, kterým se pro účely tohoto zákona rozumí obchod se zbožím mezi Českou republikou a jiným členským státem Evropské unie (dále jen ‚jiný členský stát‘) za podmínek stanovených přímo použitelným předpisem Evropské unie.“

³¹⁰ Srov. ZŘIZOVACÍ LISTINA. *Uzis.cz* [online]. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky, 2022 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/file/dokumenty/zrizovaci-listina.pdf>

³¹¹ Srov. ust. § 1 odst. 2 a 3 zákona o celní správě.

6. Zemědělská statistika, zjišťování a soupisy

Jednou z konkrétních oblastí výslovně v ZSSS upravených jsou zemědělské soupisy, resp. jejich provádění. V této přehledové části proto bude zaměřena pozornost na některé aspekty této činnosti, resp. na některé otázky vztahující se vůbec k zemědělské statistice.

6.1. Zemědělská statistika

Různými definicemi pojmu statistika se tato práce zabývala ve své první části, pročež nyní se lze zaměřit přímo na statistiku zemědělskou.

Zde je možno si vypůjčit např. následující definici pomocí jejího předmětu a úkolů: „Okruh působnosti zemědělské statistiky je určen pojmem zemědělství, které se zabývá výrobou surových produktů rostlinných a živočišných, nezahrnuje v sobě však získávání hotových statků přírody ani zpracování surových zemědělských výrobků. Zemědělská statistika sleduje tedy jevy a procesy probíhající v zemědělství; zkoumá ekonomiku zemědělství na podkladě všestranného rozboru výrobních vztahů i výrobních sil a výsledky zkoumání vyjadřuje v soustavě ukazatelů, které mají znázornit sledované jevy.“³¹²

Jiná definice vymezuje, že: „Zemědělská statistika zabývá se číselným vyšetřováním a vylíčením přirozených, hospodářských a právních poměrů zemědělců, půdy, výroby, obchodu produkty zemědělskými a spotřeby jejich. Zemědělství pojímá se tu v širším smyslu; počítá se k němu též lesnictví, myslivost a rybářství.“³¹³

6.2. Zemědělská zjišťování a agrocenzus

Provádění zemědělských zjišťování je agendou, jejíž uskutečnění je rozděleno mezi ČSÚ a Ministerstvo zemědělství, přičemž, každoroční vyhláška o programu statistických zjišťování obsahuje také, na základě výše zmíněného ust. § 10 odst. 2 ZSSS, konkrétně písm. e), uvedení orgánu tyto provádějící. Pro rok 2023 bylo ministerstvu zemědělství uloženo provést výše uvedených šestnáct zjišťování a ČSÚ v roce 2023 provádí zemědělská zjišťování v počtu dvanácti, přičemž zjišťování pochopitelně zahrnují jak oblast výroby rostlinné, tak i oblast živočišné produkce.³¹⁴

Významným zemědělským statistickým zjišťováním je tzv. agrocenzus. Pod tímto názvem se skrývá integrované nebo také strukturální šetření v zemědělství, které je pro ČSÚ naplánováno i pro rok 2023.³¹⁵ Předchozí agrocenzus se uskutečnil v roce 2020.³¹⁶ „Cílem

³¹² ABRAHÁMOVÁ, V., E. DIVILA, Z. DIVILOVÁ, J. FOJTL a I. HLADÍK. *ZEMĚDĚLSKÁ STATISTIKA jako nástroj řízení zemědělské výroby*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1961, s. 10.

³¹³ KUBEC, František. *Úvod do zemědělské statistiky*. Praha: Český Čtenář, 1917, s. 7.

³¹⁴ Srov. část I. přílohy č. 2 a část I. přílohy č. 1 vyhlášky č. 324/2022 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2023.

³¹⁵ Srov. část I. přílohy č. 1 vyhlášky č. 324/2022 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2023.

³¹⁶ Srov. část I. přílohy č. 1 vyhlášky č. 293/2019 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2020.

šetření je zjistit údaje o skutečném rozsahu českého zemědělství a jejich srovnáním s daty z předchozích šetření vysledovat a popsat změny, k nimž v tomto odvětví dochází. Výsledky zjišťování budou využity pro monitoring, hodnocení a formování zemědělské politiky nejen v České republice, ale i Evropské unii. Šetření je také podkladem pro aktualizaci zemědělského registru, který slouží jako základna pro každoroční zemědělské statistiky. ČSÚ z výsledků šetření zpracovává elektronické i tištěné publikace, které jsou k dispozici odborné i laické veřejnosti.³¹⁷ Integrovaná šetření v zemědělství vychází z evropského právního rámce, který je dán především Nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/1091 ze dne 18. července 2018 o integrované statistice zemědělských podniků a o zrušení nařízení (EU) č. 1166/2008 a (EU) č. 1337/2011 a k tomu též v současné době Prováděcím nařízením Komise (EU) 2018/1874 ze dne 29. listopadu 2018 o údajích, které mají být předkládány za rok 2020 podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/1091 o integrované statistice zemědělských podniků a o zrušení nařízení (ES) č. 1166/2008 a (EU) č. 1337/2011, pokud jde o seznam proměnných a jejich popis.

6.3. Zemědělské soupisy

V rámci zemědělských zjišťování se zvlášť rozlišují soupisy, tedy vlastně seznamy či inventáře. Na zemědělské soupisy konkrétně pamatuje ust. § 13 ZSSS, které v odst. 1 stanoví, že: „Zemědělské soupisy provádí Český statistický úřad nebo Ministerstvo zemědělství v součinnosti s obcemi. Obce zajišťují zejména sběr požadovaných údajů na formulářích, které obdrží od orgánu, který soupis provádí; tento orgán hradí obcím náklady, které jim s touto činností vzniknou.“ Pro rok 2023 zemědělské soupisy samostatně naplánovány nejsou (uskutečňuje se však zmíněné integrované šetření v zemědělství), nicméně např. v roce 2022 se jako takový uskutečnil soupis hospodářských zvířat (údaje o počtu hospodářských zvířat budou v roce 2023 předmětem integrovaného šetření v zemědělství).³¹⁸

6.4. Povaha zemědělského výkazu

Ve vztahu k zemědělské statistice, resp. konkrétně ohledně jednoho ze zemědělských výkazů (z oblasti myslivosti), se měla možnost vyjádřit již i judikatura, která tak jistým způsobem přinesla odpověď (i) na otázku povahy takového výkazu.

Soudy tak učinily na skutkovém půdorysu, který byl ve stručnosti následující. Žalobci byla správními orgány uložena pokuta (tedy správní orgán prvního stupně pokutu uložil a druhostupňový správní orgán takové rozhodnutí potvrdil) za překročení normovaných stavů

³¹⁷ Úvod - Integrované šetření v zemědělství 2020. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2020 [cit. 2023-05-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/uvod-integrované-setreni-v-zemedelstvi-2020>

³¹⁸ Srov. vyhlášku č. 324/2022 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2023 a vyhlášku č. 404/2021 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2022.

srnčí zvěře v určité honitbě. Zásadní bylo, že správní orgány jako důkaz o překročení normovaných stavů zvěře použily žalobcem dříve vyplněný zemědělský statistický výkaz (označený jako MYSL-1-01). Žalobce namítal, že podle ZSSS lze statistické výkazy použít jen pro účely statistické, nikoli pro účely správního trestání. Podle krajského soudu nicméně: „Soud zdůrazňuje, že pouze ve vztahu k důvěrným statistickým údajům pak platí, že mohou sloužit jen pro statistické účely. Soud přitom nemá pochybnosti o tom, že údaje o množství zvěře nasčítané nebo odlovené v honitbě Mašťov rozhodně nejsou osobními údaji žalobce, neboť na základě těchto údajů nelze žalobce přímo či nepřímo identifikovat. Vlastní obsah jednotlivých statistických výkazů, ze kterých vycházely správní orgány při rozhodování o uložení sankce žalobci (počty nasčítaných a odlovených kusů srnčí zvěře), tak nelze považovat za důvěrné statistické údaje, a proto na ně nedopadá § 2 písm. q) zákona o statistické službě a jejich možné užití se neomezuje jen na statistické účely. Ze stejného důvodu není namístě ani aplikace § 16 zákona o statistické službě, upravujícího mlčenlivost a ochranu důvěrných statistických údajů. Další žalobcem zmiňovaná ustanovení zákona o statistických službách, tj. § 2 písm. h), i) a j), sice hovoří o získávání individuálních údajů pro statistické účely podle tohoto zákona, nicméně již nijak neomezují následné využití získaných údajů. Podle názoru soudu proto žádné ustanovení předmětného zákona nebrání tomu, aby byly údaje obsažené ve výkazech, které žalobce předložil městskému úřadu, využity jako podklad pro rozhodnutí o uložení sankce podle § 64 odst. 3 písm. c) zákona o myslivosti.“³¹⁹

Nejvyšší správní soud k věci (při posuzování neúspěšné kasační stížnosti žalobce) dodal, že: „Skutečnost, že zákon o myslivosti odkazuje na zákon o státní statistické službě, který poskytuje ochranu důvěrným statistickým údajům, ještě neznamená, že informace uvedené ve výkazu MYSL 1-01 spadají pod tento pojem. Z § 38 zákona o myslivosti vyplývá, že *uživatel honitby je povinen vést záznamy o honitbě pro statistické účely a že vedení myslivecké evidence a statistiky o honitbě a mysliveckém hospodaření v ní je součástí rezortního statistického zjišťování*. Správní úřady jsou povinny mít požadované informace k dispozici bez ohledu na to, že jsou posléze poskytovány ke statistickým účelům. Slouží jednak ke kontrole práva výkonu myslivosti a k jeho řízení a zároveň ke statistickému zjišťování.“³²⁰

³¹⁹ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. ledna 2017, č. j. 15A 93/2014 – 113.

³²⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. října 2017, č. j. 9 As 46/2017 – 40.

7. Sčítání lidu, domů a bytů

Mezi v široké veřejnosti jednu z nejznámějších agend ČSÚ patří sčítání lidu, domů a bytů (dále též „SLDB“). Tato část práce bude ve své podstatě spíše krátkou mozaikou složenou z několika „střípků“ či zajímavostí, které se k SLDB váží.

Na začátek je vhodné vymezit, že: „Sčítání lidu je proces získávání údajů o obyvatelstvu pomocí dotazníkového šetření. Sčítání lidu, domů a bytů se konají v desetiletých intervalech, na našem území již od roku 1869. Jde o jedinečný a komplexní zdroj demografických a socioekonomických informací, který je důležitý pro strategické plánování v rámci republiky i v regionech. Týká se např. zabezpečení dostatečného počtu míst v domovech pro seniory, rozhodování o velikosti a umístění mateřských, základních a středních škol, plánování v oblasti zaměstnanosti a opatření na trhu práce nebo zajištění dopravní obslužnosti daného území veřejnou dopravou.“³²¹ Také je příhodné připomenout, že SLDB je typově cenzem, tedy vyčerpávajícím statistickým zjišťováním, jak bylo definováno v první části práce.

7.1. Zákonná úprava

ZSSS sčítání lidu, domů a bytů jako takové přímo neupravuje, byť na několika místech řeší některé záležitosti s tímto cenzem spojené.³²² Pro SLDB je přijímán zvláštní zákon – naposledy se jednalo o zákon č. 332/2020 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021 a o změně zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o SLDB 2021“). Zákon o SLDB 2021 upravoval např. účel sčítání³²³, definici domu, bytu a domácnosti.³²⁴ Zákon o SLDB 2021 nicméně upravoval také působnost a pravomoc ČSÚ při sčítání.³²⁵ Zvláštní, jednorázový, zákon byl v minulosti přijat též pro sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 a 2011.³²⁶ K zákonu SLDB 2021 byla vydána také prováděcí vyhláška č. 490/2020 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 332/2020 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021 a o změně zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů. Prováděcí vyhláška obsahuje vzory sčítacích formulářů a průkazu sčítacího komisaře a také i přístupová místa k elektronickému formuláři.³²⁷

³²¹ BLAŠKOVÁ, Veronika, Jitka JANOVA a David HAMPEL. *Systémy oficiální statistiky*. s. 58.

³²² Srov. např. ust. § 12 a § 12a či § 9 odst. 2 písm. a) ZSSS.

³²³ Srov. ust. § 2 zákona o SLDB 2021.

³²⁴ Srov. ust. § 3 zákona o SLDB 2021.

³²⁵ Srov. ust. § 12 zákona o SLDB 2021.

³²⁶ Srov. zákon č. 158/1999 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 a zákon 296/2009 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011.

³²⁷ Srov. vyhlášku č. 490/2020 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 332/2020 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021 a o změně zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů.

7.2. Jednorázový, drahý a neústavní zákon?

Právě (i) ona „jednorázovost“ či jednoúčelnost“ zákona byla napadena u Ústavního soudu. Stěžovatelka se na Ústavním soudu domáhala vydání předběžného opatření spočívajícího v tom, že: „Českému statistickému úřadu se nařizuje, aby pozastavil veškeré přípravné práce, které slouží k provedení sčítání lidu v březnu roku 2011. Český statistický úřad je též povinen nařídít všem ostatním správním úřadům, které zabezpečují sčítání lidu, aby i ony zastavily veškeré přípravné práce. Dále stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud vydal nález, kterým rozhodne, že stěžovatelka „... není povinna splnit povinnost dle ustanovení § 7 zákona č. 296/2009 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 a zrušil zákon č. 296/2009 Sb. ke dni vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů pro rozpor s čl. 7, čl. 10 odst. 2 a 3 a čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen ‚Listina‘)“. Pro případ, že Ústavní soud nevyhoví návrhu na předběžné opatření, navrhla stěžovatelka vydání nálezu ve znění: ‚Českému statistickému úřadu se zakazuje jakýmkoliv způsobem nakládat se získanými daty ze sčítání lidu v roce 2011 a dále je povinen veškerá data, získaná ze sčítání lidu v roce 2011, bezodkladně a bezpečně zničit na své vlastní náklady‘. Stěžovatelka v ústavní stížnosti a v doplnění ze dne 23. března 2011 namítala, že zákon č. 296/2009 Sb. je zákonem ad hoc, který narušuje princip dělby moci a z tohoto důvodu je zákonem neústavním, nesmyslným a drahým krokem. Stěžovatelka má za to, že pokud vyplní sčítací formuláře pro účely sčítání lidu, bude v brzké době neodvratně zasaženo do několika jejích základních práv, konkrétně do práva na soukromí dle čl. 7 a čl. 8 Listiny, na rodinný a soukromý život dle čl. 10 odst. 2 Listiny, na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů dle čl. 10 odst. 3 Listiny a do práva vlastnit majetek dle čl. 11 Listiny. Stěžovatelka rovněž považuje zákon č. 296/2009 Sb. za nadbytečný, stejně jako sčítání lidu jako takové. Dle názoru stěžovatelky sčítáním lidu může být zasaženo do základních práv i jiných občanů České republiky, což lze rozhodně považovat za vážnou újmu. Podle názoru stěžovatelky Evropská unie sčítání jako takové nenařizuje, pouze říká, z čeho mohou státy vycházet. Proto napadený zákon a jeho existence nemají dle tvrzení stěžovatelky ani oporu v evropské legislativě.³²⁸ Ústavní soud nicméně odpovědi na stěžovatelkou (fyzickou osobou) nastolené otázky neposkytl, resp. nemohl poskytnout, když její ústavní stížnost musel odmítnout, neboť stěžovatelka nebyla oprávněným subjektem pro napadení normativního aktu před Ústavním soudem.³²⁹ Meritorní posouzení, zda zákonná úprava sčítání lidu, domů a bytů je, či není ústavně-konformní tak případně přinese až budoucnost.

³²⁸ Srov. Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. srpna 2011, sp. zn. IV.ÚS 798/11.

³²⁹ Srov. tamtéž.

7.3. „Malé“ sčítání lidu

Pro stěžovatelku zmíněnou v předchozí kapitole by jistou pozitivní zprávou mohlo být tzv. „malé“ sčítání lidu, byť to „klasické“ desetileté sčítání neruší, nýbrž doplňuje. Malé sčítání souvisí s výše na okraj zmíněnou právní úpravou SLDB v ZSSS, konkrétně s ust. § 12a ZSSS, podle jehož odst. 1: „Pro účely tohoto zákona a splnění povinností stanovených přímo použitelnými předpisy Evropské unie v oblasti migrace a mezinárodní ochrany, evropské demografické statistiky, sčítání lidu, domů a bytů se zřizuje cenový informační systém jako informační systém veřejné správy.“

ČSÚ k malému cenzu uvádí, že: „Za dobu mezi dvěma sčítáními dochází ke stále větším rozdílům mezi skutečností a bilančně zjištěnými údaji, k jejichž eliminaci by bylo vhodné provádět sčítání každý rok. Zatěžovat obyvatelstvo každoroční povinností vyplňovat sčítací formuláře ovšem nelze. Jednak by to bylo drahé a organizačně náročné, jednak bychom se nejspíš nesetkali s velkou ochotou formuláře vyplňovat. Proto je třeba roční sčítání provádět z administrativních zdrojů dat tak, aby běžní občané jeho konání nijak nepocítili... Nově bude od roku 2023 pro potřeby každoročních cenzů sloužit Cenový informační systém, který ČSÚ založil v rámci přípravy Sčítání 2021. Hlavním zdrojem dat o osobách bude Registr obyvatel vedený Ministerstvem vnitra. Z něj do Cenového informačního systému automaticky putují mimo jiné informace o změně bydliště a také o narození a úmrtí. Jsou v něm rovněž uloženy některé údaje ze Sčítání 2021 (zejména úroveň dosaženého vzdělání), které budou aktualizovány daty z administrativních zdrojů a takto aktualizované se použijí při příštích sčítáních. Administrativní údaje o socio-ekonomické situaci bude CENZIS čerpat z databází České správy sociálního zabezpečení, Ministerstva práce a sociálních věcí nebo zdravotních pojišťoven. Zmíněnou aktualizaci dat o vzdělání zajistí hlavně záznamy z dat vedených Ministerstvem školství a doplňující údaje z dalších registrů a databází.“³³⁰

³³⁰ Jak se změní demografická statistika. *Statistikaamy.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2023/02/15/jak-se-zmeni-demograficka-statistika>

7.4. Vyplňování národnosti

Posledním „střípkem“, kterému se tato práce ohledně SLDB bude věnovat, je problematika národnosti. Národnost je dobrovolně vyplňovaným údajem, přičemž ČSÚ ani nedává na výběr z určitých možností, nýbrž nechává (sebe)pojetí národnosti na samotném respondentovi.³³¹ ČSÚ pak v rámci výsledků SLDB zveřejňuje také údaje o vyplňované národnosti.³³²

Případ, který se dostal až před správní soudy, sice přímo s aktivitou ČSÚ v této oblasti nesouvisel, přesto však k tomuto vyplňovanému údaji, resp. k otázce motivace jeho vyplnění určitým způsobem přinesl podnětné zamyšlení. Podstata sporu mezi žalobcem (spolkem) a žalovanou municipalitou zjednodušeně řečeno spočívala v tom, že orgány městské části nezřídily výbor pro národnostní menšiny, konkrétně se jednalo o „menšinu“ moravskou. Nejvyšší správní soud, který kasační stížnost žalobce proti zamítavému rozsudku krajského soudu zamítl, vyslovil, že: „Nejvyšší správní soud nijak nezpochybňuje, že se v moderní době přešlo u národnosti i rasy od převážně ‚objektivních‘ k převážně ‚subjektivním‘ kritériím rozlišování lidí. Tento posun ostatně již reflektovala i judikatura tohoto soudu, na niž stěžovatel v doplnění kasační stížnosti poukázal (rozsudek ve věci sp. zn. 2 As 199/2018). Při takto čistě subjektivně vnímaném pojetí národa by nepochybně bylo možné přisvědčit stěžovateli, že občané hlásící se k moravské národnosti tvoří národnostní menšinu, neboť dle stěžovatelem prezentované statistiky Českého statistického úřadu pocítují potřebu hlásit se k moravskému národu a identifikovat se jako jeho součást setrvale desítky tisíc lidí. Jakkoliv má však stěžovatel pravdu v tom, že pojetí národa prochází v posledních desetiletích určitým vývojem a odklání se od objektivních prvků (odlišností), pro rozhodování správních soudů je podstatné, že tato koncepce národa zatím nenašla svůj odraz v literě zákona, který je pro posouzení věci (zřízení výboru pro národnostní menšiny) rozhodující. Zákon stále definuje národnostní menšinu nejen skrze subjektivní, ale i skrze objektivní znaky a soud je při svém rozhodování vázán zákonem (srov. čl. 95 odst. 1 Ústavy).“³³³

³³¹ Srov. Formulář pro domácnost. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2021 [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/142154812/156229594/lstf_1_domacnost_vzor.pdf

³³² Srov. např. Veřejná databáze. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky#katalog=30715> či Národnost. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2021 [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/scitani2021/narodnost>

³³³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. srpna 2021, č. j. 7 As 324/2020 – 42.

8. Sestavování národních účtů

Také tato část bude jakýmsi stručným mozaikovitým přehledem jedné z dalších agend Českého statistického úřadu. Na úvod lze uvést, že právní úprava ZSSS se v zásadě omezuje toliko na prosté konstatování toho, že ČSÚ v rámci své působnosti národní účty sestavuje a stanoví také jejich metodiku.³³⁴

8.1. Pojmové vymezení

Představení této agendy ČSÚ podává ve vazbě na její základní pojem, tedy *národní účetnictví*, takto: „Díky statistice národních účtů zjistíte, že naše ekonomika si nejlépe vedla v roce 2006, kdy vzrostla o 6,9 %, nebo že v roce 2017 dosáhl hrubý domácí produkt 4,3 %. Národní účetnictví tvoří ucelená soustava vzájemně provázaných sektorových účtů, odvětvových účtů, účtů výroby a tvorby důchodů, odvětvově-komoditních tabulek dodávek a užití a sektorově-odvětvových bilancí jednotlivých typů nefinančních aktiv. Poskytuje informace o vývoji a stavu národního hospodářství jako celku i v jeho sektorové, odvětvové a věcné struktuře. Nabízí řadu bilančních ukazatelů, např. hrubý domácí produkt, národní důchod, disponibilní důchod, úspory, čisté finanční jmění a mnohé další. Nejsouhrnnějším ukazatelem výkonnosti ekonomiky je HDP (hrubý domácí produkt). Představuje nově vytvořenou hodnotu veškerých statků a služeb v národní ekonomice zpravidla během čtvrtletí nebo roku.“³³⁵

Ve zmíněné metodice pak ČSÚ k obsahovému vymezení dodává, že: „Národní účty popisují ekonomický proces v rozdělení podle institucionálních sektorů a subsektorů. Každý sektor (subsektor) se skládá z jednotek, které mají podobné základní činnosti, funkce a ekonomické chování a patří ke stejnému typu výrobce. Každá jednotka je zaříděna pouze do jednoho sektoru (subsektoru).“³³⁶

Nebo také: „Národní účty sestavované v České republice jsou založeny na evropském standardu ESA 2010 (nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 549/2013, o evropském systému národních a regionálních účtů v Evropské unii) a řadě doplňujících a upřesňujících nařízení. Základní kostru českých národních účtů tvoří soustava sektorových účtů. Na ně navazují další tabulky a bilance, zejména tabulky dodávek a užití a bilance nefinančních aktiv nebo podrobný přehled daňových příjmů a příjmů ze sociálních příspěvků. V sektorových účtech jsou zachyceny veškeré materiální, důchodové, peněžní a ostatní toky mezi všemi ekonomickými subjekty uvnitř národní ekonomiky i ve vztahu k zahraničí, a zároveň i výsledky

³³⁴ Srov. ust. § 4 odst. 1 písm. e) ZSSS.

³³⁵ NÁRODNÍ ÚČTY – VÝVOJ HDP. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/oblasti-statistiky/narodni-ucty-vyvoj-hdp/>

³³⁶ Národní účty - metodika. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/10n1-05-_2005-narodni_ucty___metodika

těchto toků. Zachycení tak složitého ekonomického mechanismu, jako je národní ekonomika v komplexní a přitom relativně jednoduché podobě, je umožněno seskupením všech ekonomických subjektů uvnitř národního hospodářství do několika skupin podle jejich převažující role v ekonomice (do tzv. institucionálních sektorů) a uspořádáním všech různorodých tokových a stavových veličin do systému účtů a tabulek.³³⁷

8.2. Sektory národních účtů

Jak bylo uvedeno výše, je ekonomika státu charakterizována podle různých sektorů (oblastí). Na tomto místě je vhodné znovu vyjádřit, že cílem této práce je především podat obraz o činnosti Českého statistického úřadu v její rozmanité škále, nikoli detailně a akademicky přesně do hloubky postihnout nejrůznější odborná témata, jimiž se ČSÚ zabývá. Z tohoto důvodu také není věnována bližší podrobnost přiblížení (zejména) ekonomických termínů – důkladnější znalost však lze načerpat např. i ze zde odkazovaných pojednání ČSÚ.

Základními dvěma sektory jsou sektory rezidentské (popisující ekonomické operace jednotek sídlících na území České republiky) a nerezidentské. (Sub)sektory rezidentské jsou pak představovány subsektorem nefinančních podniků, dále subsektorem finančních institucí, subsektorem vládních institucí, subsektorem domácností a subsektorem „neziskových institucí sloužících domácnostem (např. politické strany, církevní a náboženské společnosti, nadace, odborové svazy, profesní a vzdělávací společnosti, zájmové a dobročinné organizace). Co se týče jednotlivých účtů, rozeznává se účet výrobků a služeb, dále tzv. běžné účty (např. účet produkce či účet tvorby důchodů), účty akumulace (např. kapitálový účet, finanční účet), rozvahové účty a konečně také účty zmíněných nerezidentů.³³⁸

8.3. Ukazatele národních účtů

Každý účet má určité ukazatele, mezi nimi toliko pro ilustraci a velmi příkladmo lze zmínit např. ukazatele produkce výrobků a služeb, ukazatele mezispotřeby, ukazatele výdajů na konečnou spotřebu nebo třeba ukazatele tvorby hrubého fixního kapitálu, ukazatele změn zásob, ukazatele náhrady zaměstnancům a ukazatele daně z výroby a dovozu.³³⁹

Konkrétní údaje v naznačeném členění jsou k dispozici v každoroční statistické ročence, přičemž pro srovnání jsou uvedeny také hodnoty z předchozích let.³⁴⁰

³³⁷ NÁRODNÍ ÚČTY. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/199775552/32019822c05.pdf/be639dfd-1ed0-4b13-9dc1-3ee28040ce13?version=1.1>

³³⁸ Srov. tamtéž.

³³⁹ Srov. tamtéž.

³⁴⁰ Srov. např. STATISTICKÁ ROČENKA ČESKÉ REPUBLIKY 2022. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-05-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/171419384/32019822.pdf/8ac5e2b3-d4f3-44c5-aa3f-35909556d663?version=1.1>

9. Zpracování výsledků voleb

Podobně jako sčítání lidu, domů a bytů je i volební agenda tou agendou ČSÚ, která je známa široké veřejnosti. Pojednání o zpracování výsledků voleb bude posledním, taktéž stručně přehledovým, výkladem o konkrétní oblasti, jíž se ČSÚ věnuje.

O důležitosti voleb, ale i řádné administrace volebních výsledků snad není třeba pochybovat. Jak konstatuje Kačerová: „Žádné volby, které se konají na území ČR či na zastupitelských úřadech v zahraničí, se bez aktivní účasti ČSÚ neobejdou.“³⁴¹ Stejně tak nelze než souhlasit s myšlenkou, že: „Kvalitní a nestranné zpracování volebních výsledků je bezesporu jedním z pilířů demokracie. Od našich prvních svobodných voleb v roce 1990 tento odpovědný a náročný úkol se ctí zajišťuje Český statistický úřad, coby nezávislá a odborná instituce.“³⁴² Taktéž v tomto případě se právní úprava ZSSS omezuje toliko na konstatování, že ČSÚ „vykonává státní správu na úseku zpracování výsledků voleb do zastupitelstev územních samosprávných celků, Parlamentu České republiky, do Evropského parlamentu konaných na území České republiky a volby prezidenta republiky a zpracování výsledků celostátního referenda v rozsahu stanoveném zvláštními právními předpisy.“³⁴³

9.1. Volební zákony

Působnost ČSÚ je ve volbách konkrétně stanovena volebními zákony.

Mezi ně patří: zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o volbách do Parlamentu“), zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o krajských volbách“), zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o obecních volbách“), zákon č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o volbách do Evropského parlamentu“), a zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o volbě prezidenta republiky“).

Každý z uvedených volebních zákonů má svou prováděcí vyhlášku Ministerstva vnitra. K zákonu o volbách do Parlamentu se jedná o vyhlášku č. 233/2000 Sb., o provedení některých ustanovení zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška

³⁴¹ KAČEROVÁ, Eva. *Historie státní statistické služby 1919-2014*. s. 68.

³⁴² ROJÍČEK, Marek a Eva KRUMPOVÁ. In: *ČSÚ a zpracování výsledků voleb*. Praha: Český statistický úřad, 2022, s. 5.

³⁴³ Ust. § 4 odst. 1 písm. p) ZSSS.

č. 233/2000 Sb.“). V případě zákona o krajských volbách se jedná o vyhlášku č. 152/2000 Sb., o provedení některých ustanovení zákona č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 152/2000 Sb.“). Zákon o obecních volbách je konkretizován vyhláškou č. 59/2002 Sb., o provedení některých ustanovení zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 59/2002 Sb.“). Zákon o volbách do Evropského parlamentu je konkretizován vyhláškou č. 409/2003 Sb., k provedení zákona č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 409/2003 Sb.“). Konečně zákon o volbě prezidenta republiky je prováděn vyhláškou č. 294/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 294/2012 Sb.“).

9.2. Role ČSÚ

Porovnáním uvedených volebních právních úprav mezi sebou lze dojít k tomu, že ve vztahu k Českému statistickému úřadu se shodují.

Tak především, ČSÚ je pochopitelně řazen mezi volební orgány.³⁴⁴ Působnost ČSÚ je pak konkrétně stanovena ust. § 11 zákona o volbách do Parlamentu, ust. § 10 zákona o krajských volbách, ust. § 9 zákona o obecních volbách, ust. § 12 zákona o volbách do Evropského parlamentu a ust. § 10 zákona o volbě prezidenta republiky. Úloha ČSÚ je zmíněnými zákonnými ustanoveními vymezena hlavně jako vypracovávání závazného systému zjišťování a zpracování výsledků voleb a zajišťování vyhotovení příslušného programového vybavení pro účel zpracování a poskytování výsledků voleb.

Zmíněná zákonná ustanovení ČSÚ potom ukládají další úkoly, jež ČSÚ shrnuje tak, že rovněž: „zabezpečuje technicky systém zpracování výsledků voleb na pracovištích vytvářených u pověřených obecních úřadů, případně také u krajských úřadů, u Státní volební komise nebo u Ministerstva zahraničních věcí; při tom s těmito volebními orgány spolupracuje, zpracovává výsledky voleb, vyhotovuje zápisy o výsledcích voleb, zpracovává celkové výsledky a vyhotovuje podklady pro zápis Státní volební komise, technicky zajišťuje dostupnost a poskytování průběžných a celkových výsledků voleb, po vyhlášení celkových výsledků voleb na vyžádání poskytuje informace o výsledcích voleb v požadovaném územním členění, vyhotovuje registry a číselníky kandidátů a kandidujících volebních stran a číselníky volebních

³⁴⁴ Srov. ust. § 7 odst. 1 písm. d) zákona o volbách do Parlamentu, ust. § 6 písm. c) zákona o krajských volbách a zákona o obecních volbách, ust. § 7 odst. 1 písm. e) zákona o volbách do Evropského parlamentu a ust. § 6 odst. 1 písm. d) zákona o volbě prezidenta republiky.

území, sděluje případné duplicity kandidujících politických subjektů a kandidátů příslušnému volebnímu orgánu, pro jednotlivá volební pracoviště zabezpečuje zaměstnance ČSÚ pověřené zjišťováním a zpracováním výsledků voleb, jakož i potřebný počet dalších osob, nezbytných pro plnění úkolů těchto pracovišť, a provádí jejich školení, provádí školení určených členů okrskových volebních komisí k systému zjišťování a zpracování výsledků hlasování, vydává okrskovým volebním komisím písemný doklad osvědčující, že výsledky z volebního okrsku byly do dalšího zpracování převzaty bezchybně, předává zápisy o průběhu a výsledku hlasování, převzaté od okrskových volebních komisí, do úschovy příslušnému pověřenému obecnímu úřadu a řeší stížnosti na funkci technických zařízení a příslušného programového vybavení, použitých při zpracování výsledků voleb.³⁴⁵

Jedná-li se o prováděcí vyhlášky, tyto řeší některé technické aspekty voleb, mezi nimi lze za všechny ve vztahu k ČSÚ jmenovat např. stanovení vzoru záznamu o odmítnutí zápisu o průběhu a výsledku hlasování ve volebním okrsku Českým statistickým úřadem.³⁴⁶ Prováděcí vyhlášky rovněž stanoví formy spolupráce jednotlivých volebních orgánů.

³⁴⁵ Působnost ČSÚ ve volbách a v referendu. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2018 [cit. 2023-06-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/pusobnost_csu_ve_volbach_a_v_referendu

³⁴⁶ Srov. ust. § 6 odst. 1 bod 14 a 15 vyhlášky č. 233/2000 Sb., ust. § 11 odst. 1 bod 10 vyhlášky č. 152/2000 Sb., ust. § 9 bod 13 vyhlášky č. 59/2002 Sb., ust. § 7 odst. 1 bod 9 vyhlášky č. 409/2003 Sb. a ust. § 5 odst. 1 písm. d) vyhlášky č. 294/2012 Sb.

10. Spolupráce s jinými úřady a institucemi a využívání zjištěných dat

Závěrečná část této práce patří krátkému informativnímu shrnutí a zamyšlení nad tím, jestli a jak je v základu nastavena kooperace mezi Českým statistickým úřadem coby státem zřízeným specializovaným orgánem v oboru statistiky na straně jedné a různými jinými subjekty na straně druhé. Zahrnuto bude rovněž zamyšlení nad tím, jak, jakým směrem by tato kooperace upravena být mohla, tedy zahrnuty budou i úvahy *de lege ferenda*.

Tato část práce se rovněž zabývá tím, jak jsou statistické informace využívány a jak by využívány být mohly.

10.1. Shrnutí stávajícího stavu

Pro otázku spolupráce ČSÚ s jinými subjekty je přirozeně zásadní její nastavení v ZSSS. To se nicméně vyčerpává na konstatování, že ČSÚ spolupracuje s mezinárodními organizacemi³⁴⁷ (z nichž některé byly představeny výše, v jiné části této práce) a že spolupracuje s ministerstvy při přípravě programu statistických zjišťování³⁴⁸. Jistou platformou pro spolupráci je také jeden ze základních úkolů ČSÚ, a sice poskytování statistických informací státním orgánům, orgánům územní samosprávy, veřejnosti a do zahraničí³⁴⁹.

Určité poznatky k procesu spolupráce lze nalézt v každoročních výročních zprávách Českého statistického úřadu. Poslední výroční zpráva, za rok 2022, zmiňuje mj. spolupráci s Akademií věd na tvorbě metodiky a vyčíslení přínosu ekosystému pro cestovní ruch, spolupráci s Českou národní bankou na harmonizaci finančních transakcí čtvrtletních a ročních finančních účtů, spolupráci s Českým úřadem zeměměřičským a katastrálním a Českou národní bankou na výměně dat z katastru nemovitostí. ČSÚ také ve spolupráci s Národním informačním a poradenským střediskem pro kulturu sestavil satelitní účtu kultury České republiky. Spolupráce probíhala taktéž s Českým telekomunikačním úřadem, a to na zpracování údajů o internetové infrastruktuře či s Českou poštou v oblasti digitalizace listinných formulářů.³⁵⁰

Formou spolupráce jsou také ČSÚ s různými subjekty uzavírané dohody o spolupráci. Jako jejich příklad lze dohledat dohodu mezi ČSÚ a Českou statistickou společností, na základě které mj. Česká statistická společnost poskytla svůj knihovní fond.³⁵¹ Další z uzavřených dohod

³⁴⁷ Srov. ust. § 4 odst. 1 písm. n) ZSSS.

³⁴⁸ Srov. ust. § 4 odst. 3 písm. b) ZSSS.

³⁴⁹ Srov. ust. § odst. 1 ZSSS.

³⁵⁰ VÝROČNÍ ZPRÁVA ZA ROK 2022. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-06-03]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23186921/vz_2022_cz.pdf/c92b939c-7155-4ed6-92e3-dc1423bd2bae?version=1.0

³⁵¹ Dohoda o spolupráci statistiků. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2023-06-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/a500408212>

byla v minulosti třeba dohoda s Technickou univerzitou v Liberci, týkající se prezentace statistických informací o libereckém regionu a Euroregionu Nisa.³⁵²

Lze tak shrnout, že byť zákonná úprava poskytuje spíše rámcovou bázi pro různé formy kooperace s jinými subjekty, tato kooperace v praxi navazována je, přičemž tomu tak jistě bude právě s ohledem na praktické a odborné potřeby.

Co se týče využívání statistických dat a informací, pak jeho škála je samozřejmě různorodá a široká. Využívání statistiky a statistikou zjištěného se přirozeně děje jak v sektoru státním, tak i soukromém.

Ze soukromoprávního využívání lze namátkou připomenout např. v jiné části této práce zmíněné cenové indexy, s jejichž pomocí smluvní strany určují smluvní cenu, resp. určují její změnu v čase. Dalším příkladem může být rozhodování domácností (přesněji řečeno spíše konfrontace empirické zkušenosti se statistickými daty) ohledně koupě zboží za pomoci indexu spotřebitelských cen. Svou váhu jistě také má informace o průměrné mzdě v různých oborech, jež u někoho může sehrát při rozhodování o budoucím profesním zaměření také určitou roli. Pochopitelně však na druhou stranu nelze čekat, že rozhodovací algoritmus občanů nebo podnikatelů bude redukován toliko na statistickou stránku věci, bude se zřejmě jednat o jeden z vícero faktorů.

Pokud se jedná o státní sektor, jsou statistická data naprosto kruciólní záležitostí. Jedním ze zárných příkladů může být probírané sčítání lidu, domů a bytů, kdy stát jednoduše potřebuje vědět, mj. kolik má obyvatel (čímž však tímto cenzem zjištěné zdaleka nekončí). Zásadní je rovněž taktéž probíraná zemědělská statistika, neboť půda a její dary jsou jedním z největších bohatství jakékoli země. Známé rčení praví, že peníze jsou až na prvním místě, pročez také statistický pohled na národní ekonomiku prostřednictvím statistiky národních účtů je oblastí, kterou stát zjišťuje a potřebuje znát. Co se týče významu v předchozích částech této práce představených jednotlivých druhů statistik, je u volební statistiky neoddiskutovatelné, že pro demokratický právní stát je zpracování výsledků voleb otázkou bez nadsázky vyjádřeno otázkou jeho bytí. Celkově je možno souhrnně zkonstatovat, že statistická data státu slouží (či by měla sloužit) k naplňování jeho poslání, tedy řádné a efektivní správě věcí veřejných.

³⁵² ČSÚ uzavřel dohodu o spolupráci s libereckou univerzitou. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007 [cit. 2023-06-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/csu_uzavrel_dohodu_o_spolupraci_s_libereckou_univerzitou

10.2. Úvahy de lege ferenda

Pokud se jedná o úvahy stran možné právní úpravy, na základě výše podaného by se mohla nabízet především podrobnější úprava spolupráce ČSÚ s jinými subjekty, a to nejlépe přímo v ZSSS. Je nicméně otázkou, nakolik by taková změna byla doopravdy potřebná. Je totiž vhodné mít na zřeteli, že jednou věcí je právo „na papíře“ a druhou je právo v praxi. Tento praktický poznatek má nejen svou negativní stránku, ale i svou stránku pozitivní. Jinými slovy, skutečnost, že právní úprava ČSÚ detailněji „nenalinkovává“, jakým (typovým) způsobem a při jakých (typových) příležitostech má ve veřejném zájmu vstoupit do interakce, ještě neznamená, že takové samostatné činnosti není schopen – o tomto koneckonců svědčí i výše namátkou zmíněné spolupráce. Připomenout lze v tomto kontextu ještě jednou také ust. § 22 kompetenčního zákona, podle něhož mj. platí, že ČSÚ zkoumá společenskou problematiku v okruhu své působnosti. I tato zákonná maxima tak bezesporu ČSÚ vede (a měla by vést) k probírané aktivitě. Spolupráci s jinými úřady pak může podporovat i ust. § 8 odst. 2 správního řádu, podle kterého spolu správní orgány v zájmu dobré správy vzájemně spolupracují.

Další zamyšlení se týká sféry využívání statistických dat. Zde se nabízí spíše právně-politická úvaha, která se však svým obsahem může zdát být i poněkud naivní či zjednodušená. Již stávající právní úprava zná mechanismy, jež jsou nějakým způsobem navázány na statistická data – příkladem může být aktuálně diskutovaná valorizace důchodů v souvislosti s inflací nebo třeba výše nastíněné zřízení výboru pro národnostní menšiny (jestliže národností menšina na základě výsledků sčítání lidu, domů a bytů v České republice dosáhla daného procentuálního zastoupení). Pozitivním jevem by mohlo být, pokud by napříč právní úpravou došlo k rozšíření těchto mechanismů, tedy pokud by (tam, kde je to možné a vhodné) dispozice právních norem byly (zčásti) navázány na „tvrdá“ statistická data jako na hypotézu. Jako uvažovaný vhodný případ lze (rovněž v souvislosti s t. č. nastalou situací) zmínit třeba zakotvení povinnosti na základě demografických údajů plánovat agendu školství a vzdělávání, tedy zejména zřizování škol a školských zařízení.

Závěr

Jak vidno, statistika rozhodně nuda není a cíle této práce tak bylo (i) tímto zjištěním dosaženo. A to i přesto, že by se tak v průběhu (nezbytné) exkurze po jejích základních pojmech – se zvláštním zaměřením na statistické zjišťování, tedy jednoho z hlavních úkolů Českého statistického úřadu – mohla statistika místy jevit. Statistika jako obor činnosti člověka, který se následně rozvinul do vědního oboru, naopak prošla vývojem velice zajímavým, a to od pravěkých zářezů na kosti, přes středověké urbáře až po moderní (nutno dodat, že jen v některých případech) elektronické formuláře.

Význam nahlédnutí do vědních základů oboru statistiky pak byl podtržen ukázkou toho, co se stane, když tyto dodrženy různými způsoby nejsou, tedy když se statistika používá chybně a manipulativně.

Ve statistické sféře celosvětově i v České republice působí množství subjektů, veřejnoprávních i soukromoprávních. Společné mají to, že se všechny, byť s rozdílnou mírou svázanosti oborovými pravidly, snaží zjistit stav určitého jevu ve společnosti obecně nebo v dané skupině respondentů a tento zjištěný stav nějak kvantifikovat či kvalifikovat. Česká republika je pevně navázána do mezinárodních statistických struktur, a to především prostřednictvím svého členství v Evropské unii, ale i prostřednictvím dalších mezinárodních organizací. Proto také Český statistický úřad při své činnosti musí dodržovat takto dané statistické zásady. Samotné právní postavení Českého statistického úřadu je pak ve svých základech v zásadě srovnatelné s právním postavením národních statistických úřadů sousedních zemí.

Postavení ČSÚ jako úřadu s sebou přináší mnoho podnětných otázek, mezi nimi např. tu, zda lze Český statistický úřad ke zveřejnění statistického údaje „donutit“, když i na tuto otázku nakonec judikatura odpověď našla. Mnohé další zajímavé problémy a otázky jistě praxe teprve přinese a bude na odborném diskurzu a judikatuře, aby se s nimi vypořádaly.

Český statistický úřad však nepochybně bude i přes budoucí výzvy i nadále pokračovat kromě jiného ve svých statistických zjišťováních, realizovaných v pestrých oblastech, které se různým způsobem dotýkají obyvatel a podnikatelů této země.

Seznam nejčastěji používaných zkratk

ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
OSN	Organizace spojených národů
NATO	Severoatlantická aliance
ZSSS	zákon o státní statistické službě
SLDB	sčítání lidu, domů a bytů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

PINC, Karel. *Základy statistiky (Vybrané kapitoly)*. II. upravené vydání. Praha: Ústav státní správy, 1984, 164 s. 57-902-84.

HORÁČEK, Cyril. *Úvod do studia statistiky: nástin přednášek: Část I*. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1932, 150 s.

HENDL, Jan. *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál, 2004, 583 s. ISBN 80-7178-820-1.

CYHELSKÝ, Lubomír, Jana KAHOUNOVÁ a Richard HINDLS. *Elementární statistická analýza*. 2. doplněné vydání. Praha: MANAGEMENT PRESS, Ringier ČR, 1999, 318 s. ISBN 80-7261-003-1.

NEUBAUER, Jiří, Marek SEDLAČÍK a Oldřich KŘÍŽ. *Základy statistiky: aplikace v technických a ekonomických oborech*. 2., rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2016, 280 s. ISBN 978-80-247-5786-5.

SWOBODA, Helmut. *Moderní statistika*. Praha: Svoboda, 1977, 351 s. 25-004-77.

ŘEZANKOVÁ, Hana, Tomáš LÖSTER a Zdeněk ŠULC. *Úvod do statistiky*. Vydání 2. přepracované. Praha: Oeconomica, 2019, 128 s. ISBN 978-80-245-2301-9.

HINDLS, Richard, Markéta ARLTOVÁ, Stanislava HRONOVÁ, Ivana MALÁ, Iva PECÁKOVÁ a Hana ŘEZANKOVÁ. *Statistika v ekonomii*. Průhonice: Professional Publishing, 2018, 395 s. ISBN 978-80-88260-09-7.

PINC, Karel. *Úvod do statistiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1978, 127 s. 17-162-78.

KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. Praha: Český statistický úřad, 2014, 49 s. ISBN 978-80-250-2517-8.

PECÁKOVÁ, Iva. *Statistika v terénních průzkumech*. Třetí, přepracované vydání. Průhonice: Professional Publishing, 2018, 254 s. ISBN 978-80-88260-10-3.

PODZIMEK, Jaroslav. *Vývoj čs. statistiky do vzniku Státního úřadu statistického*. Praha: Výzkumný ústav sociálně ekonomických informací, 1974, 312 s. 06-054-74.

MIČUDOVÁ, Kateřina, Mikuláš GANGUR, Milan SVOBODA a Pavla ŘÍHOVÁ. *Základy statistiky a pravděpodobnosti*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2016, 225 s. ISBN 978-80-261-0660-9.

SEGER, Jan, Stanislava HRONOVÁ a Richard HINDLS. *Statistika v hospodářství*. Praha: ETC Publishing, 1998, 636 s. ISBN 80-860-0656-5.

BLAŠKOVÁ, Veronika, Jitka JANOVÁ a David HAMPEL. *Systémy oficiální statistiky*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2018, 68 s. ISBN 978-80-7509-544-2.

ČERMÁK, Václav. *Výběrové statistické zjišťování*. Praha: SNTL, 1980, 400 s. 04-326-80.

HUFF, Darrell. *Jak lhát se statistikou*. Praha: Brána, 2013, 192 s. ISBN 978-80-7243-623-1.

BURDA, Zdeněk. *Statistika pro obchodní akademie*. 2., upr.vyd. Praha: Fortuna, 1994, 128 s. ISBN 80-716-8096-6.

GIBILISCO, Stan. *Statistika bez předchozích znalostí*. Dotisk 1. vydání. Brno: Computer Press, 2012, 272 s. ISBN 978-80-251-2465-9.

MAGNELLO, Eileen a Borin VAN LOON. *Statistika*. Praha: Portál, 2010, 192 s. ISBN 978-80-7367-753-4.

MACEK, Miroslav. *Saturnin zasahuje*. Praha: XYZ, 2020, 222 s. ISBN 978-80-7505-836-2.

KOŠŤÁKOVÁ, Tereza. *O složitém jednoduše, aneb, Nebojte se statistiky, nekouše*. Praha: Český statistický úřad, 2019, 104 s. ISBN 978-80-250-2908-4.

KAČEROVÁ, Eva. *Historie státní statistické služby 1919-2014*. Praha: Český statistický úřad, 2015, 136 s. ISBN 978-80-250-2612-0.

FRUMAROVÁ, Kateřina, Tomáš GRYGAR, Olga POUPEROVÁ a Martin ŠKUREK. *Správní právo procesní*. Praha: C.H. Beck, 2021, 544 s. ISBN 978-80-7400-827-6.

HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 9. vydání. Praha: C.H. Beck, 2016, 600 s. ISBN 978-80-7400-624-1.

HORIZINKOVÁ, Eva a Vladimír NOVOTNÝ. *Správní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, 400 s. ISBN 978-80-7502-365-0.

SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 3., aktualiz. a upr. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 500 s. ISBN 978-80-7478-002-8.

ABRAHÁMOVÁ, V., E. DIVILA, Z. DIVILOVÁ, J. FOJTL a I. HLADÍK. *ZEMĚDĚLSKÁ STATISTIKA jako nástroj řízení zemědělské výroby*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1961, 221 s. D-05*01299.

KUBEC, František. *Úvod do zemědělské statistiky*. Praha: Český Čtenář, 1917, 240 s.

KRPÁLKOVÁ, Soňa, Ondřej PROCHÁZKA a Petr VOSÁTKA. *ČSÚ a zpracování výsledků voleb*. Praha: Český statistický úřad, 2022, 116 s. ISBN 978-80-250-3236-7.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

KOLÁČNÝ, Jaroslav, Šárka STEINOVÁ a Vladimír WAAGE. *Urbarium neoconscriptum cum explicatione brevis*. *Nzm.cz* [online]. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2014 [cit. 2022-12-08]. Dostupné z: <https://www.nzm.cz/file/d13fc3bb658741c42417afec4de33a7/15747/urbarium.pdf>

BARKE, Werner. „Ich glaube nur der Statistik, die ich selbst gefälscht habe...“. *Statistik-bw.de* [online]. Baden-Württemberg: Das Statistische Landesamt Baden-Württemberg, 2004 [cit. 2023-01-07]. Dostupné z: https://www.statistik-bw.de/Service/Veroeff/Monatshefte/PDF/Beitrag04_11_11.pdf

Průměrná mzda a evidenční počet zaměstnanců - Metodika. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/1-pmz_m

KASÍK, Pavel. Věříte grafům? Podívejte se, jak jednoduché triky používají manipulátoři. *Idnes.cz* [online]. Praha: MAFRA, 2015 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/technet/veda/manipulace-grafy-statistika.A151023_164547_veda_pka

History. *Ec.europa.eu* [online]. Luxembourg: European Commission, Eurostat, 2021 [cit. 2023-02-18]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/about-us/history>

Evropská unie - Eurostat. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2018 [cit. 2023-02-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/evropska_unie_eurostat

List of National statistical institutes (NSI) and other national authorities. *Ec.europa.eu* [online]. Luxembourg: European Commission, Eurostat, 2023 [cit. 2023-02-18]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/about-us/history>

2023-02-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/13019146/13574152/20230126_List_other_national_statistical_authorities_SK.pdf

Co je ESS a jak pracuje. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/co_je_ess_a_jak_pracuje

Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora. *Osn.cz* [online]. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2019 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/07/Charta-OSN-2019.pdf>

Členské státy. *Osn.cz* [online]. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2022 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://osn.cz/osn/clenske-staty/>

United Nations Statistical Commission. *Unstats.un.org* [online]. New York: The United Nations Statistics Division, 2023 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://unstats.un.org/UNSDWebsite/statcom/>

OSN – STATISTICKÁ KOMISE. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20541261/1804110348.pdf/29fa4587-5807-49f0-9eec-94d28f883bd6?version=1.0>

Membership of the Statistical Commission 2023. *Unstats.un.org* [online]. New York: The United Nations Statistics Division, 2023 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://unstats.un.org/UNSDWebsite/statcom/documents/Membership-2023.pdf>

Resolution adopted by the Economic and Social Council on 24 July 2013. *Documents-dds-ny.un.org* [online]. New York: United Nations, 2013 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/434/56/PDF/N1343456.pdf?OpenElement>

Statistics Division. *Unstats.un.org* [online]. New York: The United Nations Statistics Division, 2023 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://unstats.un.org/UNSDWebsite/>

About the ISI. *Isi-web.org* [online]. The Hague: The International Statistical Institute, 2022 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://www.isi-web.org/about>

Individual members. *Isi-web.org* [online]. The Hague: The International Statistical Institute, 2023 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.isi-web.org/about/members/individual>

Organizational members. *Isi-web.org* [online]. The Hague: The International Statistical Institute, 2023 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.isi-web.org/about/members/organizational>

ISI STRATEGIC PRIORITIES 2022-2025. *Isi-web.org* [online]. The Hague: The International Statistical Institute, 2022 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: https://www.isi-web.org/files/docs/isi-strategic-plan_2022-2025.pdf

Journals and magazines. *Isi-web.org* [online]. The Hague: The International Statistical Institute, 2023 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.isi-web.org/publications/journals-and-magazines>

What is IAOS?. *Iaos-isi.org* [online]. The Netherlands: International Association for Official Statistics, 2023 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.iaos-isi.org/index.php/faq>

Objectives. *Iaos-isi.org* [online]. The Netherlands: International Association for Official Statistics, 2023 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.iaos-isi.org/index.php/about-us/foundation-and-objectives>

Statistical Journal of the IAOS. *Iaos-isi.org* [online]. The Netherlands: International Association for Official Statistics, 2022 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.iaos-isi.org/index.php/journal>

A SHORT HISTORY OF NATO. *Nato.int* [online]. Brussels: The North Atlantic Treaty Organization, 2022 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm

NATO MEMBER COUNTRIES. *Nato.int* [online]. Brussels: The North Atlantic Treaty Organization, 2020 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm

The Secretary General's Annual Report 2021. *Nato.int* [online]. Brussels: The North Atlantic Treaty Organization, 2022 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/3/pdf/sgar21-en.pdf#page=43

NATO public opinion research. *Nato.int* [online]. Brussels: The North Atlantic Treaty Organization, 2022 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_207244.htm?selectedLocale=en

Štatistický úrad Slovenskej republiky. *Slovak.statistics.sk* [online]. Bratislava: Štatistický úrad SR, 2014 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/aboutus!/ut/p/z1/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfljo8ziA809LZycDB0NLPxcnAw8zX3MAy08nYz9nYz0w9EVBLkaeIY4BrgHeZkYGpiY6keRqB9dAUi_AQ7gaADUHwVW4uzu6GF7mNgYOHjbmrg6egRGmQZaGxs4GgMVYDHjODibP2C3NAIgywTRQA86Qwa/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/

540/2001 Z. z. *Slov-lex.sk* [online]. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky, 2023 [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/540/20210501.html>

Historical overview. *Destatis.de* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.destatis.de/EN/About-Us/History/history-complete.html>

Gesetz über die Statistik für Bundeszwecke (Bundesstatistikgesetz - BStatG) Nichtamtliches Inhaltsverzeichnis. *Gesetze-im-internet.de* [online]. Berlin: Bundesministerium der Justiz, 2022 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/bstatg_1987/BJNR004620987.html

Law on Statistics for Federal Purposes. *Demography-lab.prd.uth.gr* [online]. Volos: Laboratory of Demographic and Social Analyses, 2000 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <http://demography-lab.prd.uth.gr/european-census/Files/Germany/legislation/Statistics.pdf>

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. *Bundestag.de* [online]. Berlin: Deutscher Bundestag, 2022 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.bundestag.de/gg>

Basic Law for the Federal Republic of Germany. *Btg-bestellservice.de* [online]. Berlin: Deutscher Bundestag, 2022 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>

German statistical offices. *Destatis.de* [online]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: https://www.destatis.de/EN/Service/Address-Book/_node.html#sprg270250

Główny Urząd Statystyczny. *Bip.stat.gov.pl* [online]. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2023 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://bip.stat.gov.pl/organizacja-statystyki-publicznej/glowny-urząd-statystyczny/>

Rys Historyczny. *100latgus.stat.gov.pl* [online]. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2019 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://100latgus.stat.gov.pl/historia-gus/rys-historyczny>

Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej. *Bip.stat.gov.pl* [online]. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2022 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://bip.stat.gov.pl/prawo/akty-prawne/ustawa-o-statystyce-publicznej/>

Act on Official Statistics. *Bip.stat.gov.pl* [online]. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2021 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://bip.stat.gov.pl/en/law/law-on-public-statistics/>

Organization of Official Statistics. *Bip.stat.gov.pl* [online]. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2023 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://bip.stat.gov.pl/en/organization-of-public-statistics/>

Gesamte Rechtsvorschrift für Bundesstatistikgesetz 2000. *Ris.bka.gv.at* [online]. Vienna: Bundesministerium für Finanzen, 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung/Bundesnormen/10006095/Bundesstatistikgesetz%202000%2c%20Fassung%20vom%2025.03.2023.pdf>

Statistics Austria. *Ec.europa.eu* [online]. Luxembourg: European Commission, Eurostat, 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/64157/4372828/AT-description.pdf/3f7340f7-dae6-4e67-867c-37a80b8215be>

Organisation structure. *Statistik.at* [online]. Vienna: Statistics Austria, 2023 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.statistik.at/en/about-us/organisation/organisation-structure>

S kým chcete spolupracovat. *Stemmark.cz* [online]. Praha: STEM/MARK, a.s, 2020 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://stemmark.cz/o-nas/>

Úplný výpis z obchodního rejstříku STEM/MARK, a.s., B 2841 vedená u Městského soudu v Praze. *Or.justice.cz* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2023 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=420295&typ=UPLNY>

MEDIAN, s.r.o. *Median.eu* [online]. Praha: MEDIAN, 2023 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: https://www.median.eu/cs/?page_id=25

Úplný výpis z obchodního rejstříku MEDIAN, s.r.o., C 17975 vedená u Městského soudu v Praze. *Or.justice.cz* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2023 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=442711&typ=UPLNY>

George H. Gallup, Founder. *Gallup.com* [online]. Washington, D.C.: Gallup, 2023 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.gallup.com/corporate/178136/george-gallup.aspx>

ŠIMŮNEK, Michal. Gallupův ústav: Co si myslí občan, divák a konzument. *Rpm.fss.muni.cz* [online]. Brno: Spolek přátel pro vydávání časopisu HOST, 2004 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: https://rpm.fss.muni.cz/Revue/Revue10/RPM-10-simunek_gallup.pdf

GLOBAL OFFICES. *Gallup.com* [online]. Washington, D.C.: Gallup, 2023 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.gallup.com/corporate/212117/global-offices.aspx>

WHO WE ARE. *Gallup.com* [online]. Washington, D.C.: Gallup, 2023 [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.gallup.com/corporate/212381/who-we-are.aspx>

Kdo jsme. *Cvvm.soc.cas.cz* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2022 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/cvvm/kdo-jsme>

ČASOVÉ ŘADY VYBRANÝCH OTÁZEK Z VÝZKUMU NAŠE SPOLEČNOST. *Cvvmapp.soc.cas.cz* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2022 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://cvvmapp.soc.cas.cz/#electionModel>

Historie STEM. *Stem.cz* [online]. Praha: STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú., 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/historie-stem/>

Úplný výpis z obchodního rejstříku STEM s.r.o., C 33152 vedená u Městského soudu v Praze. *Or.justice.cz* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=362510&typ=UPLNY>

Úplný výpis z rejstříku ústavů STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú., U 301 vedená u Městského soudu v Praze. *Or.justice.cz* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=913837&typ=UPLNY>

Realizované výzkumy. *Stem.cz* [online]. Praha: STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú., 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/o-nas/z-nasich-vyzkumu/>

Volební model. *Stem.cz* [online]. Praha: STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú., 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/volebni-model/>

Historie statistiky v Čechách do roku 1918. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/historie_statistiky_v_zechach_do_roku_1918

Statut České statistické rady. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 1995 [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/statut_ceske_statisticke_rady

Dotazy k informaci o zpravodajské povinnosti. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/vykazy/dotazy-k-informaci-o-zpravodajske-povinnosti>

Konjunkturální průzkum - Metodika. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/konjunkturalni_pruzkum

Katalog produktů. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/katalog-produktu>

Přehled přestupků za rok 2020 na úseku státní správy spadajících do působnosti ČSÚ. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-05-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prehled-prestupku-za-rok-2020-na-useku-statni-spravy-spada-jicich-do-pusobnosti-csu>

Organizační schéma ČSÚ. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/organizacni-schema-csu>

Organizační struktura ČSÚ. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-13]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/organizacni_struktura

ZŘIZOVACÍ LISTINA. *Uzis.cz* [online]. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky, 2022 [cit. 2023-05-15]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/file/dokumenty/zrizovaci-listina.pdf>

Úvod - Integrované šetření v zemědělství 2020. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2020 [cit. 2023-05-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/uvod-integrované-setreni-v-zemedelstvi-2020>

Jak se změní demografická statistika. *Statistikaamy.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2023/02/15/jak-se-zmeni-demograficka-statistika>

Formulář pro domácnost. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2021 [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/142154812/156229594/lst_1_domacnost_vzor.pdf

Veřejná databáze. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky#katalog=30715>

Národnost. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2021 [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/scitani2021/narodnost>

NÁRODNÍ ÚČTY – VÝVOJ HDP. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatiky/oblasti-statistiky/narodni-ucty-vyvoj-hdp/>

Národní účty - metodika. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/10n1-05-_2005-narodni_ucty___metodi

NÁRODNÍ ÚČTY. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/199775552/32019822c05.pdf/be639dfd-1ed0-4b13-9dc1-3ee28040ce13?version=1.1>

STATISTICKÁ ROČENKA ČESKÉ REPUBLIKY 2022. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 2023-05-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/171419384/32019822.pdf/8ac5e2b3-d4f3-44c5-aa3f-35909556d663?version=1.1>

Působnost ČSÚ ve volbách a v referendu. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2018 [cit. 2023-06-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/pusobnost_csu_ve_volbach_a_v_referendu

VÝROČNÍ ZPRÁVA ZA ROK 2022. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-06-03]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23186921/vz_2022_cz.pdf/c92b939c-7155-4ed6-92e3-dc1423bd2bae?version=1.0

Dohoda o spolupráci statistiků. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2023-06-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/a500408212>

ČSÚ uzavřel dohodu o spolupráci s libereckou univerzitou. *Czso.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007 [cit. 2023-06-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/csu_uzavrel_dohodu_o_spolupraci_s_libereckou_univerzitou

3. Seznam použitých právních předpisů

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 223/2009 ze dne 11. března 2009 o evropské statistice a zrušení nařízení (ES, Euratom) č. 1101/2008 o předávání údajů, na které se vztahuje statistická důvěrnost, Statistickému úřadu Evropských společenství, nařízení Rady (ES) č. 322/97 o statistice Společenství a rozhodnutí Rady 89/382/EHS, Euratom, kterým se zřizuje Výbor pro statistické programy Evropských společenství

Rozhodnutí Komise ze dne 17. září 2012 o Eurostatu

Kodex evropské statistiky

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/690 ze dne 28. dubna 2021, kterým se zavádí program pro vnitřní trh, pro konkurenceschopnost podniků včetně malých a středních podniků, pro oblast rostlin, zvířat, potravin a krmiv a pro evropskou statistiku (Program pro jednotný trh) a kterým se zrušují nařízení (EU) č. 99/2013, (EU) č. 1287/2013, (EU) č. 254/2014 a (EU) č. 652/2014

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 99/2013 ze dne 15. ledna 2013 o evropském statistickém programu na období let 2013 až 2017

Nařízení Rady (EHS) č. 3330/91 ze dne 7. listopadu 1991 o statistice obchodu se zbožím mezi členskými státy

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/2152 ze dne 27. listopadu 2019 o evropských podnikových statistikách a zrušení deseti právních aktů v oblasti podnikových statistik

Charta Organizace spojených národů

Rezoluce Hospodářské a sociální rady E/2013/24

Zákon č. 540/2001 Z. z. o štátnej štatistike, v znení neskorších predpisov

Gesetz über die Statistik für Bundeszwecke (Bundesstatistikgesetz – BstatG)

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland

Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej

Bundesgesetz über die Bundesstatistik (Bundesstatistikgesetz 2000)

Zákon č. 49/1919 Sb., o organisaci statistické služby, ve znění účinném do 26. 12. 1951

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 324/2022 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2023

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 293/2019 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2020

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/1091 ze dne 18. července 2018 o integrované statistice zemědělských podniků a o zrušení nařízení (EU) č. 1166/2008 a (EU) č. 1337/2011

Prováděcí nařízení Komise (EU) 2018/1874 ze dne 29. listopadu 2018 o údajích, které mají být předkládány za rok 2020 podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/1091 o integrované statistice zemědělských podniků a o zrušení nařízení (ES) č. 1166/2008 a (EU) č. 1337/2011, pokud jde o seznam proměnných a jejich popis

Vyhláška č. 404/2021 Sb., o Programu statistických zjišťování na rok 2022

Zákon č. 332/2020 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021 a o změně zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 158/1999 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001

Zákon 296/2009 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011

Vyhláška č. 490/2020 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 332/2020 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021 a o změně zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 233/2000 Sb., o provedení některých ustanovení zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 152/2000 Sb., o provedení některých ustanovení zákona č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 59/2002 Sb., o provedení některých ustanovení zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 409/2003 Sb., k provedení zákona č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 294/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o volbě prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 24. listopadu 2005, č. j. 22 Ca 442/2003 - 30,

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. června 2013, č. j. 11 A 162/2011 – 196,

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. ledna 2014, č. j. 3 Ans 7/2013 – 96,

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. ledna 2017, č. j. 15A 93/2014 – 113,

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. října 2017, č. j. 9 As 46/2017 – 40,

Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. srpna 2011, sp. zn. IV.ÚS 798/11,

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. srpna 2021, č. j. 7 As 324/2020 – 42.

Právní postavení a působnost Českého statistického úřadu

Abstrakt

Rigorózní práce Právní postavení a působnost Českého statistického úřadu, mající za cíl podat plastický obraz o Českém statistickém úřadu a jeho úkolech, se skládá z celkem deseti částí. První část definuje pojem statistiky, představuje základní milníky světové i české historie statistiky a také základní statistickou terminologii. Druhá část přibližuje, k jakým chybám a manipulacím při používání statistiky může docházet. Třetí část představuje různé subjekty, které na poli statistiky působí, ať již se jedná o mezinárodní organizace nebo komerční či veřejnoprávní subjekty. Třetí část se zabývá taktéž právním postavením statistických úřadů sousedních států České republiky. Čtvrtá část práce se věnuje historii vzniku současného Českého statistického úřadu, tedy jeho právním předchůdcům. Připomenutí základního vymezení působnosti, pravomoci a příslušnosti je tématem páté části, stejně jako vymezení právního postavení Českého statistického úřadu prostřednictvím dvou stěžejních zákonů. V páté části je Český statistický úřad dále představen po organizační stránce a jsou zde rovněž zmíněny i jiné české statistické orgány. Šestá část se zabývá stručným nástinem agendy v oblasti zemědělské statistiky včetně judikurního příspěvku k povaze zemědělského statistického výkazu. Podobně sedmá část práce přináší přehled o sčítání lidu, domů a bytů a zamýšlí se také nad ústavností jednorázové právní úpravy. Osmá část přibližuje agendu sestavování národních účtů, tedy statistiku národní ekonomiky, a to především nastíněním její statistické struktury. V deváté části je vysvětlen význam statistického zpracování voleb a představena jeho relevantní právní úprava. Desátá část uzavírá nástinem různých forem spolupráce Českého statistického úřadu s jinými subjekty a také různých případů využívání statistických dat v praxi; přítomno je též malé zamyšlení de lege ferenda.

Klíčová slova:

Český statistický úřad

statistika

právní postavení úřadu

Legal status and competencies of the Czech Statistical Office

Abstract

The rigorous thesis Legal status and competencies of the Czech Statistical Office, which aims to present a plastic picture of the Czech Statistical Office and its tasks, consists of a total of ten parts. The first part defines the concept of statistics, presents the basic milestones of the world and Czech history of statistics, as well as basic statistical terminology. The second part describes what errors and manipulations can occur when using statistics. The third part presents various entities that operate in the field of statistics, whether they are international organizations or commercial or public entities. The third part also deals with the legal status of the statistical offices of the neighboring states of the Czech Republic. The fourth part of the thesis is devoted to the history of the creation of the current Czech Statistical Office, i.e. its legal predecessors. A reminder of the basic definition of competencies, authority and jurisdiction is the topic of the fifth part, as well as the definition of the legal status of the Czech Statistical Office through two key laws. In the fifth part, the Czech Statistical Office is further presented from an organizational point of view, and other Czech statistical authorities are also mentioned here. The sixth part deals with a brief outline of the agenda in the field of agricultural statistics, including a jurisprudential contribution to the nature of the agricultural statistical report. Similarly, the seventh part of the thesis provides an overview of the population, house and apartment census and also reflects on the constitutionality of the one-time legal regulation. The eighth part approaches the agenda of compiling national accounts, i.e. statistics of the national economy, primarily by outlining its statistical structure. In the ninth part, the significance of the statistical processing of elections is explained and its relevant legal regulation is presented. The tenth part concludes with an outline of various forms of cooperation of the Czech Statistical Office with other entities and also various cases of use of statistical data in practice; there is also a little reflection de lege ferenda.

Klíčová slova:

Czech Statistical Office

statistics

legal status of the office